This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Čechové v pruském Slezsku
Vuhlídal
DD 491 S48V9 1900

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

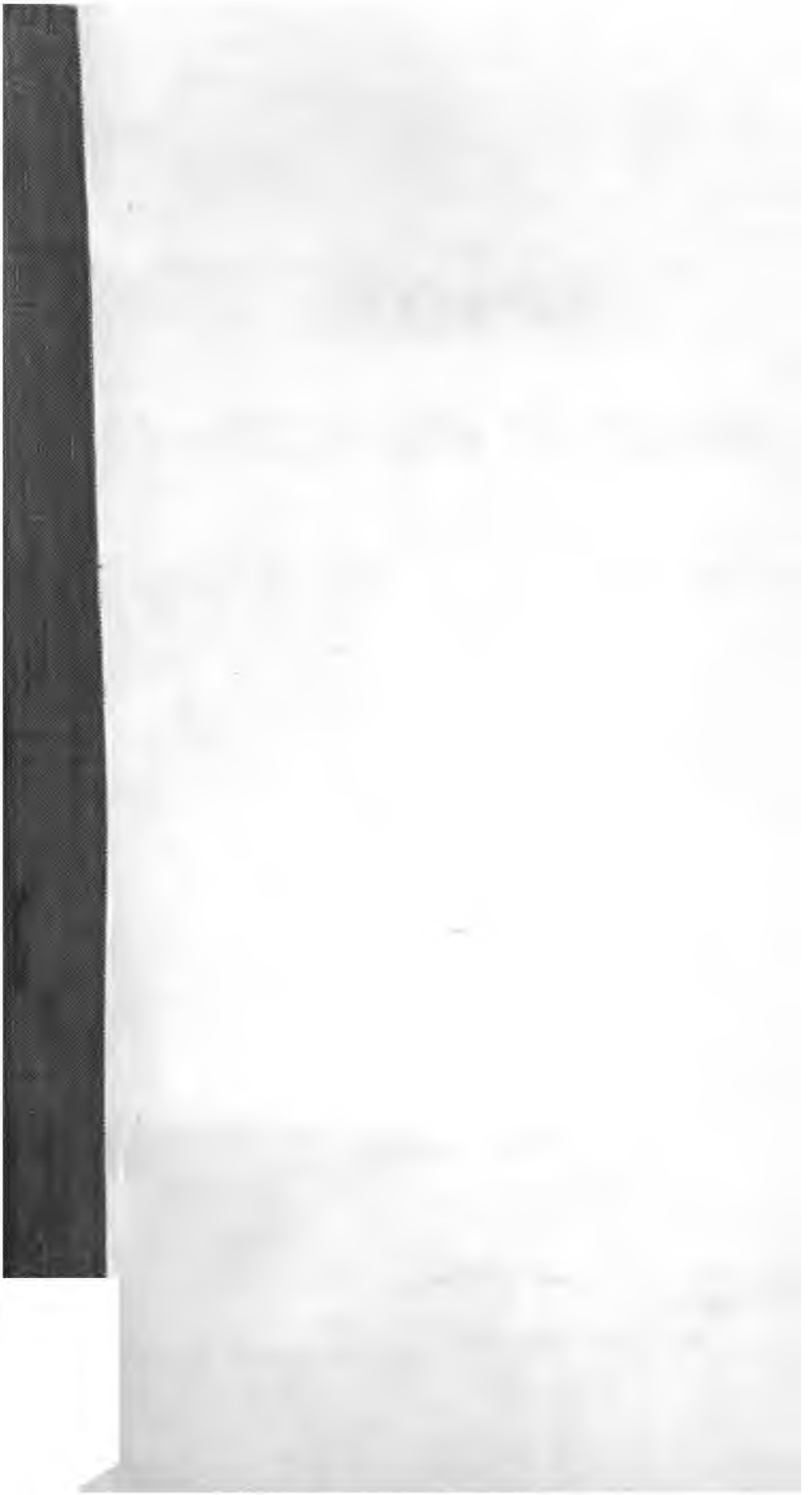

ČECHOVÉ
V PRUSKÉM SLEZSKU.

Třetí valně rozmnožené vydání.

NAPSAL

JAN VYHLÍDAL.

Čistý výtěžek věnován bude vlasteneckým podnikům Slezským.

Cena 2 K.

V KROMĚŘÍŽI. 1900.
TISKEM LAMBERTA KLABUSAYA V HOLEŠOVĚ.
NÁKLADEM VILÉMA POVONDRY V KROMĚŘÍŽI.

DD491
S48V9
1900

ÚVOD.

Studium národopisné poslední dobu u nás utěšeně se rozvíjí; než přese všechno to jest ještě dosti krajů, Čechy obývaných, jimž pranepatrná péče se věnuje. Takým na polo zapomenutým místem jest Pruské Slezsko, kdež na několika místech sídlí Čechové. Abych obrátil pozornosť na Pruské Čechy, odhodlal jsem se skoro po osmileté přípravě vylíčiti, jací jsou v přítomnosti. Abych úkolu tomu dostál, schodil jsem skoro celý Čechy obývaný kraj až na kolonie, mimo to užil jsem rad tamějších vlastenců, začež jim upřímně děkuju, jakož i čerpal jsem ze spolehlivých pramenů písemných. Doznávám, že můj obrázek nebude ve všem naprosto dokonalý; omlouvám se, že v Pruském Slezsku nesnadno se sbírá národopisný materiál. Slovutný národopisec pan rada *Fr. Bartoš* z vlastní zkušenosti může dosvědčiti pravdu mých slov. Nesmím ještě zapomenouti vzdáti díky slavnému družstvu Vlasť, které mne v mých snahách hmotně podporovalo. Prameny písemné, jichž jsem užil, jsou:

1. *Besedník.*
2. *Opavský Týdenník.*
3. *Katolické Noviny.*
4. *Vlastenecké putování po Slezsku* od Dr. Fr. Slámy.
5. *Vlastivědy Slezské* od V. Praska díl I., II., III.
6. *Rodáci z Opavska a Frýdecka* od V Praska. R. 1885.
7. *Pruské Opavsko* od Dr. Ant. Grudy v kalendáři »Ústřední Matice školské« r. 1885.
8. *Opis Slézska* od Cypriana Lelka, 1846. v Ratiboři.
9. *Schlesien*, eine Landeskunde für das deutsche Volk, bearbeitet von Dr. Joseph Partsch, I. Theil 1896.
10. *Schematismus* des Bisthums Breslau 1887. a 1897.
11. *Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte* von J. G. Knie, 1845.

I.

Stručný dějepisný přehled země Opavské.*)

Země Opavská zažila rozličných přeměn. Od r. 973.—1063. byl Opavský čili Holaský kraj pod biskupstvím Pražským; od r. 1055. do r. 1203. částí knížectví Olomuckého, a od r. 1203. do r 1318. krajem markrabství Moravského.

V Opavsku (bez enklav) jako knížectví jednotném vládli *Mikuláš II.* 1318. -1365., Přemyslovec, a *Hanuš I.* 1365.—1377., kníže Opavské a Ratiborské.

V letech 1377.—1484. rozděleno bylo Opavsko na tři knížectví: *Opavské, Hlubčické a Krnovské.* V knížectví Opavském panoval *Václav I.* s bratrem Přemkem od r. 1377.—1381. Kníže Přemek, po smrti svého bratra Václava panuje od r. 1381. na Opavsku sám, zdědil Hlubčicko, jež spravoval před ním *Mikuláš III.* 1377.—1394., který asi r. 1385. je zastavil knížeti Korelskému *Kunatovi II.* Poněvadž zůstal svoboden, pustil svá práva bratrovi Přemkovi Opavskému Tou dobou, kdy nastoupil Přemek na Hlubčicku, zapletl se do sporu s německým řádem, jemuž zabral statky. Za něho r. 1424. ***zavedena byla čeština do desk zemských,*** kteréž pro Opavsko a Hlubčicko zůstaly společny. Když desky a jiné knihy (až na půhony z r. 1410.) byly shořely, založil r. 1431. desky nové, dotud zachované.

Po jeho smrti r. 1434. učiněno Hlubčicko zase knížectvím samostatným. Na Krnovsku byli knížaty: *Hanuš I.* 1377.—1380., *Hanuš II.* 1380. –1385, (*Vladislav* Opolský) 1385.—1390., *Jošt,* markrabí Moravský 1391.—1411., král *Václav IV.*, který, ačkoli slíbil, že nechá Krnovsko spojeno s korunou Českou, přece je zastavil *Ludvíkovi Březskému*, od něhož je opět přejal *Hanuš II.*, Přemyslovec 1421.—1423.

Synové jeho podělili se svým údělem přes radu Přemkovu. Na Opavsku Přemyslovci *Václav II.* († ok. 1445), *Vilém* († ok. 1452.) a *Arnošt* († po 1464.) nedochovali potomkům svého údělu, neboť skoupil je král *Jiřík z Poděbrad* roku 1464. a udělil *Viktorinovi z Poděbrad* 1465.—1485.

---

*) Vzato »Z dějin kraje Holas. čili Opav.« od V. Praska, str. 161—165.

Na Hlubčicku jeví se pánem *Mikuláš IV.* 1434., po něm kníže *Václav*, který zastavil knížectví Hlubčické Hlohovskému knížeti *Bolkovi.* Jan 1454.—1482. držev sídelní hrad Hradec, pustil jej králi *Jiříkovi* a přesídlil do Hlubčic.

Na Krnovsku panovali *Mikuláš V.* a *Václav* 1423—1437. Čeština zavedena byla 1426. do desk zemských. Mikuláš V. 1437 až 1454. a *Hanuš III.* 1461.—1474. Král *Matyáš* r. 1475., zabrav knížeti Hanušovi Krnovsko, po smrti knížete Jana Hlubčického r. 1484. na vždy přiloučil Hlubčicko ke Krnovsku a Cukmantelsko pustil k biskupství Vratislavskému. Posléze vypudiv knížete Viktorina z Opavy, stal se pánem celého Opavska. Po Matyášově smrti r 1490. měl nastoupiti taktéž na celém Opavsku Český král *Vladislav II.*, jakožto dědic Matyášův, však nestalo se tak; Vladislav II. 1490. přejal jen Krnovsko, jež brzy pustil *poslední Přemyslovně*, kněžně Barboře Krnovské; Opavsko spravoval *Hanuš Korvín*, syn Matyášův, 1490.—1501., později *Zikmund*, král Polský, 1501. - 1511., bratr Vladislava II., po něm teprv král *Vladislav II.* 1511.– 1515. Za krále Ludvíka od 1515. až do 1526. držel knížectví i hejtmanství Opavské kníže *Kazimír* Těšínský. Přemyslovna *Barbora* a její zeť Jiřík Šelenberk z Kosti vládli na Krnovsku za let 1490.—1523., až Jiřík prodal Krnovsko.

Opavsko dostalo se pod *Habsburky* jako krále České za *Ferdinanda I.* 1526.—1564; na Krnovsku, lénu koruny České, touž dobou vladařil markrabí *Jiří* z Onolzbachu a *Branibor;* později knížectví Opavské a Krnovské — léna království Českého, udělena byla *knížatům z domu Lichtenštejnského.*

Když po smrti císaře Karla VI na základě pragmatické sankce, uznané ode všech korunních zemí i téměř ode všech velmocí, dne 20. října r. 1740 nastoupila císařovna *Marie Terezie,* zdvilo se proti říši Habsburské drahně nepřátel. A mezi prvními byl král Pruský *Bedřich II.*, kterýž v zimě téhož roku vtrhl do Slezska, obnovuje své nároky na Krnovsko i na jiné části Slezska, kterýchž roku 1621. markrabí Jan Jiří byl pozbyl pro odboj. Po mnohých bitvách r. 1742 učiněn byl mír ve Vratislavi, a králi Pruskému postoupena byla většina knížetstev *vlastního* Slezska mimo Těšínsko a třetinu Nisska. Nad to ještě puštěny mu byly polovice knížetstev Krnovského a Opavského (i s enklavou Kečerskou), kteréž kdysi byly slušely k Moravě.

Mírem Vratislavským, jak zmíněno, roztrženo bylo Opavsko na dvě polovice: rakouskou a pruskou, a zároveň Čechové, odtrženi byvše od bratří rakouských, octli se pod vládou Pruských králův. Těmto Čechům Pruským patří toto pojednání.

II.
Národnost.

1. Hranice.

Pruské Opavsko*) rozkládá se na levém břehu Opavice; prostora toho kraje čítá 8 rakouských mil délky, a to od severozápadního cípu u Pomorčovic směrem jihovýchodním k Antošovicím

*) Pruské Opavsko od Ant. Grudy.

Chrám Páně v Benešově, v Pruském Slezsku.

Náhrobek Beneše z Drahotuš a jeho manželky Markety
ve farním kostele Benešovském.

Náhrobek Beneše z Drahotuš a jeho manželky Markety
ve farním kostele Benešovském.

Hřbitovní kaple sv. Markety v Hlučíně, v Pruském Slezsku.

na pravém břehu Odry nedaleko města Bohumína. Tento kraj jest různě široký; má objem na 3 rakouské míle v polovici severozápadní, na jihovýchodu pak, zejména mezi Hlučínem a Šileřovicemi, sužuje se až sotva na půl druhé míle.

Majíce zření ku hranicím Pruského Opavska, znamenáme, že na celém severovýchodu od pohraničného Prudníku u Pomorčovic až k potoku Antošovskému u Bohumína styká se s vlastním Pruským Slezskem, církevně přiděleným k biskupství Vratislavskému, kdežto Pruské Opavsko patří pod arcidiecesi Olomouckou. Na jihu tvoří řeka Opavice říšskou hranici mezi Rakouskem a Pruskem zároveň mezi Rakouským a Pruským Opavskem, mimo nejbližší okolí Opavy; na jihovýchodu dělí Odra mezi Antošovicemi a Hošťálkovicemi Pruské Opavsko od knížetství Těšínského, a z polovice od markrabství Moravského. Národnostní hranice živlu českého v Pruském Opavsku jdou na východ k Odře, ač břehu jejich nedosahují; na severu dotýkají se říčky Pštiny, která jižně od Ratiboře vlévá se do Odry. Na západ dotýkají se rakouského Slezska. Pruští Čechové sousedí na východě a severu s Poláky, na jihu až na nepatrné území s bratry po krvi a jazyku, bydlícími v Rakouském Opavsku; na západě s Němci. Pruští Čechové bydlí kompaktně na Hlučínsku a částečně na Kečersku, jsouce německými osadami Plštěm, Rozumovicemi, Třeboní, Lidměřicemi, ba samým Ketřem a okolím od sebe na dvě části odděleni.

Ohraničením roztrženo bylo několik osad, z nichž polovice patří k území Rakouskému, druhá k Pruskému, a stává se nezřídka, že rakouské statky jsou ve stálém držení pruských poddaných, a naopak, příslušníci rakouští mají pole v Prusku, takže mnohý v jedné říši jest pouhým chalupníkem, maje tam jenom svůj »statek«, kdežto jest třeba láníkem ve druhé říši, kdež jsou jeho pozemky. Osady takové jsou: Branice, Držkovice, Vehovice, Hoštice, Kravař, Benešov atd.

Popatříme-li na národnostní mapu Dr. Partsche, na níž jsou ohraničeny národnosti r. 1790. a r. 1890., tu shledáme ku svému bolu, že přes třetinu českého kraje v Pruském Slezsku jest poněmčeno. Týž spisovatel vymezuje hranici Čechům (Tschechen) kolem Hlučína a v kraji Hlubčickém od Branice počínajíc až k Opavě v šířce dvou mil; značné české menšiny udává kolem Bavorova, Drslavi (Dirschel) a Bezděkova (Bieskau).

V českém kraji jsou dvě města: ***Hlučín*** a ***Bavorov*** a tři městečka: ***Benešov, Chřenovice*** (či ***Křenovice***) a ***Sudice.***

Hlučín (něm. Hultschin) jest pohraniční město, vzdálené asi čtvrť hodiny od rakouské železniční stanice Děhylova. V Hlučíně jest usazeno 2838 katolíků, 27 protestantů a 69 židů.*) Z katolíků až asi na 50 všichni jsou národnosti české. Dr. Partsch čítá v Hlučíně tři čtvrti obyvatelstva českého a jednu čtvrť německého. Vnějšek města jest německý; až na tři neb čtyři české nápisy jsou všecky ostatní německé. Židé jsou pány téměř veškerého obchodu.

*) Data vzata z katalogu arcidiecése Olomoucké z r. 1898.

Na dosti prostranném náměstí vystavěna je kaple sv. Jana Nepomuckého. Farní kostel, na pohled neúhledný, jest nedaleko; vnitřek svědčí o horlivosti tamějšího duchovenstva.

Chrám Hlučínský chlubí se sochařskými výtvory slavného ***Jandy***, nar. r. 1827. z českých rodičů ve blízkých Darkovičkách Janda jako hoch vyřezával kudlou křížky a malé sošky Bohorodičky, které v Hlučíně prodával. Tamější statkář Stücker, prodav r 1844 panství Rothschildovi, vzal mladého Jandu do Vratislavi, by se dále vzdělal. Janda odebral se na studie do Berlína, potom na státní útraty do Italie. Slaven byl jako mistr z prvních sochařů; sám korunní princ německý často navštěvoval jeho dílnu. Zemřel 14. listopadu roku 1875.

Na prvním pobočním oltáři na epištolní straně jest mistrně vyřezána událost ze života sv. Dominika, jak mu Rodička Boží podává růženec. Pod obrazem je poznamenáno: Janda, Berlin, 1874, jest tedy řezba v kostele Hlučínském z posledních prací Jandových. Janda, ač většinu života prožil v sídle úhlavních nepřátel církve a národu, přece až do posledního dechu zůstal jim věren; moravsky rád mluvíval a němčině nikdy správně se nepřiučil, »Slovan bil mu do tyla« až do smrti. Když dlel v Římě, míval u papeže Pia IX. častá slyšení; též zhotovil poprsí tohoto sv. otce. V Berlíně založil zvláštní »dílnu uměleckou«.

Zbožně žil, tiše a klidně zaopatřen svátostmi skonal.

Mluvíce o znamenitých rodácích nesmíme zapomenouti slovutného kazatele z řádu Jesuitského, ***Bohumíra Bílovského*** (1672.—1725.) z Hlučína, jenž vydal třináct spisů českých, na příklad »Putování nábožné k sv. Cyrillovi a Strachotě« a ***Karla Ferdinanda Václavíka***, za něhož dostavěna velkolepá prelatura kláštera — Hradiska u Olomouce. Václavík narodil se 20. ledna r. 1700. v Hlučíně, studoval nepochybně v Opavě a potom v Olomouci, kdež povýšen za doktora bohosloví. Vstoupiv do řádu premonstratského, přednášel na Hradisku v klášteře bohoslovecké vědy; r. 1741. zvolen za opata. Zemřel 13. listop. 1784 a pochován jest na sv. Kopečku.

Z Hlučína ještě pocházel ***Tom. Frant. Kar. Laštůvka***. Byl farářem v Rudikově r. 1720., a děkanem r. 1726. v Uh. Hradišti. Zemřel 14. února 1748. v Brně. Od Laštůvky máme český spis: ***»Viléma Stanibursta čtvrtý článek víry«***. (Trnavě 1748.)

Na hřbitově nedaleko města položeném zříti je kapli sv. Markéty; náhrobních nápisů českých je tam málo viděti.

V Hlučíně jest redakce ***»Katol. Novin«***; mimo to jest Hlučín působištěm faráře ***Hug. Stanka***, zemského poslance za kraj český.

Bavorov (něm. Bauerwitz), sev. od Opavy při řece Pštině, nápadně se poněmčuje; obyvatelstva napočetli 2654 katolíků, 43 protestantů a 21 židů. Básník Jos. Krasosl. Chmelenský, rodem z Českého Bavorova u hory Blaníku ve sbírce básní ***»Z kvítí polních z Moravy a ze Slezska«*** napsal o Pruském Bavorově epigram: »Aj Bavorov Pruský nejmenší nejsi ty město. Ať větší než můj nad Blanicí Bavorov. Přec bych byl tě minul, jméno však

tvé mi posvátné, obsahuje vše co mé někdy bohatství bylo.« — Nyní jistě ostřejších slov by užil.

Městečko ***Benešov***, východně od Opavy, již svým jménem jest sympatické, upomínajíc na proslulé pány z »Benešova«, nejschopnější a nejudatnější vlastimily. V Benešovském chrámu Páně jsou tři náhrobky, z nichž dva hlásají, že kryjí tělesné ostatky pánů z Benešova. První z nich má nápis: »Leta Páně 1569. ve čtvrtek první v postě umřel urozený Pán, pan Beneš z Drahotuš a na Benešově nejvyšší sudí knížetství Opavského, jehožto duši Pán Bůh račiž milostiv býti«; a pak: »Leta Páně 1573. ve čtvrtek před slavným hodem Seslání Ducha svatého umřela urozená paní Margeta z Lideřova, pozůstalá vdova po urozeném pánu Benešovi z Drahotuše na Benešově, jejížto duši Pán Bůh rač milostiv býti«.

Pan Beneš byl zároveň nejvyšším komorníkem Krnovským a vynikl nad jiné pány v ústavním boji pánů Krnovských proti markrabím Braniborským.

Na náhrobku druhém možno přečísti jen toto: »Leta Páně 1585. v pátek před sv. Janem Křtitelem Božím usnul v Pánu Bohu Petr Moš, syn urozeného vladyky pana Salomona z Bietendorfu, správce panství Benešovského, kterýž byl starý 7 neděl a 5 dní, kterýž tuto pochován leží, jehož duši Pán Bůh rač milostiv býti«. Dále na pravo: Leta Páně 1562. v pondělí masopustní umřela... (nečitelno). Též třetí náhrobek dětský má nečitelný nápis. Odtud pošel ***Ondřej***, statečný obhajce Opavy proti Danilovi r. 1253., a mistr ***Kundrat z Benešova***, první známý spisovatel český z Opavska, jehož spor s mistry vysokých škol Pražských okolo r. 1389. o příslušnost k národu českému jest pozoruhoden pro dějiny země Opavské.

V Benešově bydlí přes 1777 katolíkův a 26 protestantů. U veřejnosti hodně rozlézá se němčina. Starobylý kostel stojí proti nížině Opavské na vyvýšenině, tak že o něm se pěje:

»Benešovský kostelíčku
stojíš na pěkném kopečku,
vyglundají panny z tebe,
jako anjelové z nebe.«

Roku 1875. rozkázaly školní úřady, aby ze školní knihovny Benešovské odstraněny byly české knihy; ale statečný farář ***Pavlenka*** zachoval je lidu. Nyní spravuje farnost Benešovskou ***Bruno Schneider***, jenž slovem i pérem hlásí se k českému národu a starostlivě pečuje, by lid jemu svěřený zachován byl víře a jazyku slavných předků.

Chřenovice, druhdy město, nyní městečko čítající 2917 katolíků, rozprostřeno jest severovýchodně Opavy.

Sudice, mající 997 katolíků a 159 protestantů, jsou z většího dílu poněmčené. V Sudicích působí farář ***Arnošt Jurecska***, první redaktor »Katol. Novin«.

Sudice jsou zasvěceny sv. Urbanu. Dvacátý pátý květen oslavují katolíci i nekatolíci. Katolíci po kázání a po slavných službách Božích jdou v procesí po náměstí s velebnou Svátostí.

Staré zápisky vypravují, proč Sudice uctívají sv. Urbana, jako svého patrona.

Roku 1748., dne 19. října okolo 8. hod. večerní vypukl oheň na zámecké kapli v domě protestanta Jakuba Moslera, pekaře. Vyhořel panský chlév, panská krčma a 12 jiných domů.

Roku 1750., dne 22. května téměř celý městys lehl popelem, když v 7 hodin večer vzňal se oheň v dolním mlýně u kováře Baránka. Tehdy vyhořelo 29 měšťanů, 11 sedláků, 33 chalupníků a 52 stodoly; mimo to nově vystavená fara a škola. Zvonice již již se chytala, ale byla uchráněna; věže, stojící na rynku s hodinami, sladovna, sochy Panny Marie na náměstí a sv. Jana Nep. na mostě vzaly požárem za své. Strašný tento oheň vyžádal si za oběť též čtyry lidské životy a sice Jakuba Abrahamčíka, panského kuchaře, Jakuba Kupky, měšťana a žebraček Anny a Zuzany Kremrových.

Roku 1786. v úterý chytlo se v komíně tkalce Jakuba Lehma; v domě, kdež se vzňalo, bydleli farář a kaplan; uhořelo jim všecko; mimo to rudé jazyky ohně strávily 32 statky a 9 chalup.

Roku 1800. rozzuřil se oheň opět a to na den sv. Urbana o půl 8. hod. uhodil blesk do domu občana protestantského Jana Thana. Přese všechno to, že po celou noc hřmělo a lilo, vyhořelo 31 sousedů, 12 chalupníků, sladovna a mnoho dobytka.

Tato hrozná neštěstí přinutila Sudické učiniti sobě zvláštním ochráncem sv. Urbana a výroční památku jeho slaviti jako zasvěcený svátek, zdržovati se tance a všeliké roztopášnosti.

V kostele u dveří jest viděti na obraze sv. Floriana městečko v plamenech, jak dříve vypadalo.

Z dědin k největším patří ***Kravař****), jejž obývá 3860 katolíků, 29 protestantů a 3 židé, a ***Velké Petrovice,*** čítající 2396 katolíků, 19 protestantů a 1 žida.

Petrovice honosí se kostelíčkem sv. Kříže, jejž četní poutníci navštěvují. Asi čtvrt hodiny pod návrším zočíš v pravo ve stínu stromů starobylý kostelík a v levo studánku, šest metrů hlubokou. Nad studánkou jest vystavena kaplička nákladem 3000 marek.

Kostelík dřevěný, jak nápis na příčném trámu v něm hlásá, postaven byl r. 1743. Do kostela toho vejde se na 100 osob.

Uvnitř pozorovati lze hlavní oltář a dva pobočné. Obraz Ukřižovaného na hlavním oltáři poutníkům se líbí. Na stěnách zavěšeny jsou dary, za oltářem berly.

Zmínili jsme se o tomto kostelíčku šířeji, protože hrozí jemu zbořením. Odporučovalo by se, by nový, prostrannější chrám vystavěl se vedle, bez pohromy starého kostelíka.

Osada ***Bolatice*** jest tím proslulá, že v ní působil ***Boh. Kristián Hiršmenzl***, klášterník Velehradský Stav se administrátorem v Bolaticích, zasedal na sněmě Opavském, kdež se přičiňoval r. 1876, aby slavnost sv. Cyrilla a Methoda byla i na Opavsku zasvěceným dnem. Postavil na Bolatském poli kapli sv. Cyrilla a Methoda, na niž není nyní ve farnosti ani památka.

Hiršmenzl vydal 48 děl, mezi nimiž »Život sv. Cyrilla a Methoda«. Jeden spis jest česky psán.

*) Správněji »Kravaře«.

Zemřel roku 1703.

Všech osad, buď docela nebo dílem Čechy obývaných, čítati možno na 75, z nichž je 18 farních.

2. Počet Čechů v Pruském Opavsku a kolonií.

Vlastenecký kněz ***Cyprian Lelek*** ve svém dílku »Opis Slézska«, vydaném r. 1846., udal 50.000 Moravců, kteří bydlí při řece Opavici v Ratibořském a Hlubčickém kraji. Češi v hraběctví Kladském v devíti dědinách a po celém Slezsku sem tam ve vlastních osadách jako u Střílína rozstroušeni v počtu 12.000, kteří větším dílem teprv, když Slezsko pod Pruskou vládu se dostalo, sem se přistěhovali . . . ***Al. V. Šembera*** v Čas. Čes. Musea r. 1876. načítal jich na 61.911, Dr ***Ant. Gruda*** r. 1885. na 65.277.

Dle statistických dat úředních z r. 1861. a 1890. objevuje se počet Čechů v Pruském Slezsku žijících takto:

Ve vládním obvodu ***Opolském*** r. 1861. načítali jich 51.187 a r. 1890. — 59 243.

Vládní obvod ***Vratislavský*** vykázal jich r. 1861. — 7.488 a r. 1890. — 9.703. Úhrnem tedy v obou obvodech **68.946**. Dle procent vzhledem k počtu obyvatelstva polského a německého v obvodu Opolském bylo r. 1861. Čechů 4·55% a r. 1890. jen 3·75%; v obvodu Vratislavském r. 1861. — 0·59% a roku 1890. — 0·61%.

Ve vládním **obvodu Opolském** usazeni jsou Čechové v okrese ***Ratibořském*** (34·68%), ***Hlubčickém*** (10·48%), ***Opolském*** (1·61%) a ***Střeleckém*** (1 13% Gross-Strehlitz).

Vládní **obvod Vratislavský** vykazuje Čechy v okrese ***Velko-Wartenbergském*** (2 57% Gross-Wartenberg na severovýchod od Vratislavi) a ***Střelínském*** (Strehlen na jih Vratislavi). Mimo to jsou dle pruské statistiky v Kladsku čtyři české osady, a to: ***Stroušné*** (Strausenei), ***Německá Čermná*** (Deutsch-Tscherbenei) a ***Slané*** (Schlanei); ***Chudoba*** (Cudowa) prý lázeňskými hosty nabývá rázu německého.

Dle těchto úředních výkazů bydlí Cechové v Prusku na několika místech. Osadníky povolal Bedřich II. Nezval jich ze zv'áštní náklonnosti, nýbrž aby uhradil úbytek obyvatelstva, jež za války sedmileté o 115.000 se zmenšilo. V letech 1775—1777 založeno bylo 200 nových osad a počet kolonistů za Bedřicha II. vzrostl na 61·000. Lásku ku slovanským osadníkům prozrazuje královská deklarace z r. 1773., nařizuje totiž, aby němečtí kolonisté posíláni byli do slovanských krajů a slovanští do německých, aby co nejdříve se poněmčili. Někdy obrátil se úmysl králův v pravý opak; na př. ve vládním obvodu Opolském, tedy slovanském, založil Bedřich II. 22 německých, 8 polských a 3 české kolonie. Z německých zachovalo národnost jen 15 a to ne bez vlivu polského.

Protože nedostávalo se nám ani prostředků, ani času, bychom kolonie české osobně shlédli, podáme jen stručně, co o nich písemné prameny pruské sdělují, ponechávajíce další zkoumání povolaným národopiscům.

Když r. 1741.—1742. Bedřich II. v Čechách válčil, pobídl reformované Čechy, nespokojené ve vlasti, by se vystěhovali do Pruska. Tito uposlechli a odebrali se do Münsterberka; r. 1749. zakoupili od města Střelína za 10500 říš to'arů pozemků, jež rozdělili na 145 dílů po šesti jiterkách (Morgen). Tak vznikla osada ***Husinec***. R. 1750 byl jim darován starobylý chrám Panny Marie, válkami husitskými (1428) poškozený. Kromě Husince byly k němu přifařeny tyto české osady: ***Dolní, Střední a Horní Poděbrady***, část Čechy osazené dědiny, zvané ***Pentsch;*** ostatní čeští osadníci ve Střelíně a okolí připojeni byli k místním duchovním správám.

Dvoutřídní škola byla poněmčena již roku 1841., kdy jen s malými ditkami dovoleno bylo po česku ve škole mluviti. Vyučovati přikázáno na základě německých učebnic. Roku 1845. kázalo se čtvrtou neděli německy; konfirmanti připravováni jazykem německým. Obyvatelstvo živí se rolnictvím, částečně tkalcovstvím. R. 1845. žilo v Husinci 212 tkalců a bylo tam 184 domů a 36 domkářů. Až do r. 1830. jezdíval pastor do Stružné v Kladsku za příčinou duchovní správy. Přifařené ***Poděbrady*** zřízeny na pozemcích osady ***Mehlteueru*** r. 1764., kde též se usadili Čechové.

Podle úředního sčítání z roku 1890. mluví v osadách těchto 80% obyvatelstva česky; schematismus dioecese Vratislavské udává jazyk tamější za polský. Možná, že katolíci, patřící větším dílem ke služebné třídě, jsou národnosti polské Dr. Partsch, odvolávaje se na statistickou školní zprávu z r. 1891., týkající se obcovací řeči v rodinách, dí, že mladší pokolení v těchto vsích nikterak poněmčiti se nedá; dále tvrdí, že český živel osadil částečně blízké dědiny Pentsch a Töpendorf Že Čechové se udržují na ostrůvku u Střelína, odůvodňujeme koncesí Bedřicha II. ze dne 25. června 1750., dle níž jen reformovaní Čechové mohli se v Husinci usazovati. V přítomné době přijati byli do svazku obecního též Němci, nejsou však majiteli pozemků; pod duchovní správu nepatří do Husince, nýbrž do Střelína.

Kolonie ***Frydrychův Hradec*** (Friedrichsgrätz, pol. Grec) ve vládním obvodu Opolském, povstavši r. 1752., téměř je poněmčena; více vzdoruje germanisaci přifařený ***Petrův Hradec*** (Petersgrätz), založený r. 1832. hlavně osadníky z Frydrychova Hradce, již 60 usedlostí po 20 jiterkách koupí získali. Hradecký chrám vystavěn byl r. 1752.; jsou k němu přiděleny ***Petrův Hradec***, ***Lubina*** (Sacken) a Dobrodzin (Guttentag). Pastor kázal česky roku 1845., dvakrát ročně v Petrovém Hradci a třikrát v Lubině ve školních učírnách.

České kolonie na východ Wartenberga povstaly též za panování Bedřicha II., a to:

Bedřichův Tábor (Friedrichs-Tabor) roku 1749., ***Tábůrnk*** (***Malý Tábor***) r. 1752. a ***Čermín*** (Tschermine) r. 1764.; Dr. Partsch z Vratislavi pochybuje, že tyto osady daly by se brzy poněmčiti Podle zprávyzaslané Dr. Fr. Slámovi r. 1885 ev. farářem Káčerem z Tábora čítá česká církev Táborská v dědinách Velký Tábor, Tábůrek a Černín asi 1300 duší, Husinec asi třikrát a Hradecká asi dvakrát tolik. Káže se česky.

Čechové z Pruského Opavska nazývají se »Moravci«, Lelek kolonisty jmenuje Čechy, o Moravcích praví, že »českých knih užívají a že slova moravské řeči, jak se ve Slezsku mluví, s řečí českou se velice dobře srovnávají, ale jiný přízvuk mají, takže Slézský (!) Moravan podle vyslovení rozeznati nemůže, kde *á* neb *a*, kde *ý* nebo *y* má psáti; protož tomu musí se dosti prácně (!) vynaučiti.«

Dr. Partsch píše o našich krajanech, vždy je zove Čechy (Tschechen), jen udávaje jejich náboženství, dělí je na Moravce a Čechy, řka, že rozlišování toto jest více místní než národopisné.

V Pruském Horním Slezku vyvinulo se mínění, že moravsky mluví se jen v těch obcích, které nepatří pod Vratislavské biskupství. Mínění toto potvrzuje polský filolog ***Malinowski***, profesor na Krakovské universitě, jenž konal cesty po horním Slezsku k účelům jazykozpytným a potom vydal spis o nářečích hornoslezských »Studya szląskie«.

Malinowskému ve Tvorkově odpovídali: »že Moravci su tam dalej, bo naleži pod Olomuckého arcibiskupa«. Dr. Sláma pokládá Tvorkov za dědinu českou, jež rozmilým nářečím a krojem na rozhraní národnosti česko-polské se mu zalíbila. V schematismu dioecese Vratislavské řeč farníků ve Tvorkově udává se jako polská, jen ***Ruderswald*** (na 800 duší) u Bohumína, jediná lokálka to v Pruském Slezsku, slušící k dioecesi Vratislavské, vykazuje jazyk polský a ***moravský***.

V ročníku 1899 »Kat. novin« četli jsme článek »Náš kraj r. 1793«. Spisovatel na základě nejmenované knihy o Prusku udává zajímavá dáta o dědinách. Nerozpakujeme se hlavní zprávy ze článku onoho uvésti. Názvy dědin zúmyslně ponecháváme, jak nyní se jich v novinách užívá; škoda, že nejsou uvedeny všechny dědiny Čechy obývané, pisatel omezil se toliko na děkanství Hulčínské.

Město ***Hulčín*** r. 1793 mělo katol. kostel, školu a 163 domů, mezi nimiž 4 domy pro duchovní, 4 mlýny a 155 měšťanských domů. Kromě kompanie kyrysníků čítá město 934 obyvatelů, hlavně sedláků a řemeslníků. Řemeslníci jsou tito: 1 holič, 5 pekařů, kteří ročně 192 vrtlů žita a 3360 rži upotřebují, 1 sládek, 2 bednáři, 1 barvíř, 16 masařů, kteří ročně 76 volů, 400 prasat, 115 telat a 280 ovec zabíjejí; dále 7 kovářů, 2 čapkáři, 19 tkalců, 3 pernikáři, 4 koláři, 2 zámečníci, 3 koželuhové (garbíři), 10 krejčích, 32 ševců, 38 soukenníků, kteří ročně 1000 kusů sukna po 17 až 18 tolarů vyrábí, 11 hrnčířů, 1 kominář atd. Abychom poznali, jak jednotlivé naše dědiny od r. 1793 vzrostly, připojujeme v závorkách počet obyvatelstva z r. 1898. Hulčín měl loni 2934 obyvatelů.

Benešov, městečko, měl v r. 1793 dvůr a v celku obyvatelstva 337. Dědina Benešov měla 16 sedláků, 13 zahradníků, 51 chalupníků a 340 obyvatelstva. (R. 1898. měl Benešov 1803 obyvatelů).

Bělá dvůr, 18 zahradníků, 4 chalupníků, 116 obyvatelů. (r. 1898. obyv. 447).

Dobrovník měl 7 sedláků, 3 zahradníky, 63 obyvatelů. (Roku 1898 obyv. 440).

Boleslav dvůr, 15 sedlářů, 10 zahradníků, 2 chalupníky, 172 obyv. (546).

Bolatice patřily klášteru Velehradu na Moravě, měly dvůr, kostel, školu, 25 sedláků, 26 zahradníků, 30 chalupníků, v celku 462 obyvatelů. (2176).

Bořutín měl 22 sedláků, 28 zahradníků, 5 chalupníků, v celku 322 obyv. (1201).

Buslavice měly dva dvory, kostel, 35 sedláků, 15 zahradníků, 33 chalupníků, 272 obyvatelů. (1241).

Chlebičovo mělo dvůr, 1 sedláka, 12 zahradníků, 16 chalupníků, 152 obyvatelů. (635).

Darkovice patřily královi, měly dvůr, 20 sedláků a 175 obyv. (loni 888).

Darkovičky měly dvůr, 10 sedláků, 7 zahradníků, 7 chalupníků, 157 obyv. (807).

Lhotka 11 sedláků, 9 zahradníků, 117 obyvatelů (777).

Hať patřil královskému úřadu v Šuleřovicích, měl dvůr, kostel, školu, 45 sedláků, 11 zahradníků, 31 chalupníků, 463 obyv. (1755).

Hošťálkovice měly dvůr, kostel, školu, 11 sedláků, 10 zahradníků, 234 obyv. (r. 1898. obyv. 793)

Velké Hoštice měly dvůr, kostel, školu, 31 sedláků, 20 chalupníků, 583 obyv. (1197).

Malé Hoštice měly 4 oddělení. První mělo dvůr, 1 sedláka, 10 zahradníků, 5 chalupníků, 101 obyv. Druhé oddělení: dvůr, 1 sedláka, 4 zahradníky, 8 chalupníků a 59 obyv. Třetí oddělení: 8 zahradníků, 2 chalupníky, 45 obyvatelů. Čtvrté oddělení: dvůr, 6 sedláků, 14 chalupníků, 142 obyv. (loni 869 obyv.)

Kravař měl dvůr, kostel, 1 školu, 35 sedláků, 38 zahradníků, 41 chalupníků, 853 obyv. (loni 869 obyv.)

Kouty měly 24 sedláků, 20 zahradníků, 69 chalupníků, 455 obyvatelů (1747).

Kozmice měly dvůr, 31 sedláků, 5 zahradníků, 31 chalupníků (loni 1022).

Koblov patřil královskému panství, měl dvůr, 23 sedláků, 5 zahradníků, 15 chalupníků, 233 obyv. (1226).

Kobeřice měly dvůr, kostel, školu, 36 sedláků, 40 zahradníků, 6 chalupníků, 470 obyv. (1847).

Křenovice, městečko, mělo kostel, školu, 60 sedláků, 21 chalupníků, 1 špitál, 472 obyv. Křenovice, dědina, také Strana zvaná, měla 62 sedláků, 14 zahradníků, 60 chalupníků, 666 obyv. (loni 2917)

Kuchelna měla dvůr, 26 zahradníků, 4 chalupníky, 201 obyv. (loni 2629).

Ludgeřovice měly 2 dvory, kostel, školu, 14 sedláků, 24 zahradníků, 20 chalupníků, 357 obyv. (loni 2629).

Markvatovice patřily královskému panství, měly dvůr, 20 sedláků, 15 zahradníků, 14 chalupníků, 274 obyv. (957).

Nasidle měly dvůr, kostel, školu, 17 sedláků, 27 zahradníků, 28 chalupníků, 454 obyv. (971).

Oldřišov měl dvůr, kostel, školu, 35 sedláků, 36 zahradníků, 33 chalupníků, 506 obyv. (1475).

Ovšice měly dvůr, 10 sedláků, 22 zahradníků, 6 chalupníků, 205 obyv. (850).

Petřkovice měly 8 sedláků, 13 zahradníků, 5 chalupníků, 150 obyv. (loni 1586).

Velké Petrovice měly dvůr, kostel, školu, špitál, 42 sedláků, 15 zahradníků, 58 chalupníků, 638 obyv. (2416).

Plšk měl kostel, školu, 66 sedláků, 1 zahradníka, 68 chalupníků, 955 obyv. (1488).

Pišt měl dvůr, kostel, školu, 37 sedláků, 28 zahradníků, 12 chalupníků, 399 obyv. (loni 1621).

Šamařovice měly dvůr, 15 zahradníků, 6 chalupníků, 161 obyv. (874).

Služovice měly dvůr, 10 sedláků, 8 chalupníků, 144 obyv. (399).

Nebošťice měly dvůr, 12 sedláků, 32 zahradníků, 10 chalupníků, 299 obyv. (670).

Šuleřovice měly 2 dvory (jeden se jmenoval Karlovice), kostel, školu, 17 sedláků, 8 zahradníků, 34 chalupníků, 377 obyvatelů (1466).

Strachovice měly dvůr, 13 sedláků, 20 zahradníků, 4 chalupníky, 225 obyv. (608).

Stěpánkovice měly dvůr, 23 sedláků, 27 zahradníků, 9 chalupníků, 289 obyv. (1702).

Vehovice 14 sedláků, 24 chalupníků, 275 obyv. (590).

Vrbka dvůr, 8 zahradníků, 8 chalupníků, 88 obyv. (184).

Vřesina dvůr, 8 sedláků, 21 zahradníků, 4 chalupníků, 148 obyv. (486).

Soudice městečko, kostel, školu, 47 sedláků, 38 zahradníků, 31 chalupníků, 767 obyv. Dědina Soudice měla dvůr, 10 zahradníků, 1 chalupníka (loni 1156).

Zavada měla dvůr, 10 sedláků, 16 chalupníků, 101 obyv. (loni 415).

III.

Stav národnosti české v Pruském Opavsku od r. 1742.—1873.

Stav národnosti české za minulého století byl v říši Rakouské žalostný, ještě bědnější v království Pruském. Od té chvíle, co Marie Terezie byla donucena vzdáti se části Slezska pro Bedřicha II., těžká ruka dopadla na slovanské kraje. Vláda podnikala prudké útoky jednak proti náboženství, jednak proti národnosti Slovanů; Čechové a Poláci mnoho zakusili pro katolické náboženství a národnost. Nejkrutěji snad byli pronásledováni za let 1871.—1883. tak zvaného kulturního boje, jenž skončil dosti výhodným přímě-

řím pro katolíky. Jak dříve zmíněno, chtěl Bedřich II. slovanské osadníky poněmčiti, vykazoval im sídla mezi Němci, by své germanisační úmysly rychleji mohl provésti, nutil mladíky ze slovanských krajin konati službu vojenskou v plucích a krajích německých, mimo to poručil, ať v kasárnách učí se německy. Po osadách zakládal pro české a polské dítky německé školy. Nástupci Bedřicha II. zůstali tradicím jeho věrni, germanisovali jako jejich předchůdce; Čechové i Poláci ztratili jejich úsilím značnou část národní državy. Že národnost česká na pruské straně nevyhynula, máme děkovati katolickému duchovenstvu a okolnostem, že z obecných škol i vyšších čeština nebyla úplně vyloučena. Probíráme-li se v »*Rodácích z Opavska*«, shledáme se s celou řadou vlasteneckých kněží z Pruska, již působili na Moravě, v Rakouském i Pruském Slezsku. Styk tento s Moravou a naším vévodstvím nebyl nikterak Pruskému Opavku na škodu přese všechno to, že na Moravě lid sotva si protíral oči z národní dřímoty; rovněž nyní styk tento jest pro pruské Čechy užitečný. Pohraniční obyvatelstvo totiž vysílalo a vysílá studenty do Opavy a do pacholecké semináře v Kroměříži, kde osvojují si znalosť češtiny. Bohužel, že nynější pruská vláda neuznává pro své občany platnosť maturitního vysvědčení v Rakousku nabytého, tak že abiturienti nuceni jsou v naší říši se usaditi a práva občanského získati na škodu domorodého obyvatelstva. Rovněž bohoslovci z Pruského Opavska neohodí již do Olomouce na studie, nýbrž od několika let obrací se do Vratislavi, dříve aspoň tři léta studovali na theologické fakultě ve Vratislavi a čtvrtý rok v Olomouci, teď to není dovoleno. Mezi nejpřednějšími buditeli českého lidu v Prusku jmenujeme *Cypryana Lelka*, na Moravě a v Čechách příliš málo známého. Lelek svou dobou byl lidu vším: učitelem, dobrodincem, knězem, spisovatelem. Nemiloval pohodlí a čeho ze skromných důchodů ušetřil, vydal chudým, nebo kupoval české knihy a časopisy, aby jimi vzdělával lid.

Lelek narodil se 20. října 18 2 v Benešově. Otec jeho byl kožešníkem a měšťanem; aby Cypryan naučil se německy, poslal ho do Opavy, kdež vystudoval šest gymnasialních tříd. Po odbyté šesté třídě vypravil ho na další studia do Hlubčic. Bohosloví poslouchal ve Vratislavi právě tehdy, kdy věhlasný náš učenec, dr. *Jan Purkyně*, přednášel na vysokém tamějším učení fysiologii. Lelek byl u Purkyně velmi oblíben, proto zhusta mu bylo dovoleno k němu docházeti a súčastňovati se besed a zábav, jež učenec skýtal domácím i cestujícím učencům a slovanským studujícím, v nichž rozdmychoval lásku k národnosti.

Vysvěcen na kněze biskupem Hnězdenským a Poznaňským, Martinem Duninem *Szulgostorowskim*, vrátil se do své otčiny, by věnoval se svému povolání s nadšením a vzácnou horlivostí. Působil v Bavorově, Oldřišově, Hlučíně, až roku 1854 stal se duchovním správcem ve Vodce na rozhraní národnostním v starobylém Krnovsku, kdež působil přes dvacet osm let. Kněží opavští poznali farníky z Vodky bez ptaní podle správné řeči a vzdělání náboženského.

Byl milovníkem zpěvu, učil mládež zpívati a dobré zpěváky štědře odměňoval. České písně vydával ve zvláštních sbírkách a šířil v lidu. Sušilovi vydatně pomáhal u sbírání písní, zaslav mu dříve texty, takže snadno mohl si zjednati nápěvy. V pozůstalosti zanechal hojně písní a národopisné látky, kterouž dědila Matice Opavská, jíž vydatně užil ku své Vlastivědě pan ředitel Vincenc Prasek.

Čtenáři četli pilně z jeho veliké knihovny, protože mimo zábav, již jim knihy působily, těšili se na odměny, jež Lelek pilným čtenářům rozdával. Celé bedny českých knih z »Umělecké Besedy« Pražské, z konsistoře Olomoucké a rozličných dědictví šířil v zanedbaném lidu.

Za dřívějších dob, kdy škola od církve nebyla odloučena, pomáhal učitelům jinak zaměstnaným a se zvláštní zálibou vyučoval češtině. Radostí pak se rozplýval, když podařilo se jeho žákům něco pravopisně napsati, co jim českého do péra byl mluvil. Povzbuzoval nejen žáky, nýbrž i učitele, by jazyk mateřský milovali.

Dne 12. prosince 1848 byl zvolen za člena II. komory sněmu Berlínského a r. 1849. členem říšského sněmu Frankfurtského za 36. volební okres Slezský, a v ustavujícím národním shromáždění zastupoval kraj Ratibořský. Jeho zásluhou bylo, že »strana katolického středu« vydávala v Pruském Slezsku též provolání v jazyku českém; obyčej tento podnes se zachovává. V kulturním boji za vlády Bismarkovy statečně hájil práv církve a národnosti, hlavně v Ratibořské schůzi katolíků r. 1878 Protože věrně třímal prapor církve a vlasti, byl od vlády nenáviděn, pronásledován a odstrkován. V prázdných chvílích zabýval se spisovatelstvím, chtěje lidu prospěti. Roku 1846. vydal švabachem v Ratiboři *»Opis Slézska«* s mapkou o 45 stranách. Téhož léta založil český časopis *»Holubici«*, povzbuzující k náboženství, mírnosti a moudrosti. Vycházela měsíčně o 16 stranách za dva české, bohužel že brzo padla; jako náhradu za »Holubici« rozšiřoval »Opavského Besedníka«, jenž za dob jeho měl v Prusku na 200 odběratelů, později »Op. Týdenníka«, jenž nyní v Prusku má jediného odběratele. Horlivě staral se dopisy o své čtenáře, r. 1883. rubrika z Pruského Slezska v Týdenníku zmizela, nejčetnější jest r. 1875. a 1876.

Lelek složil také slabikář pro normální školy české, jehož se užívalo až do r. 1873. Dále sepsal:

1. ***Duchovní poklad*** aneb sbírku duchovních písní (cena 13 česk.).

2. ***Různá pojednání o básnících řeckých a jejich plodech.***

3. ***Životopis sv. Bernarda, opata Dasnodolského.*** (Opav. Besedník 1861. až 1862).

4. ***Úryvky z dějin,*** na př. ***Maxmilian II, Sobieski*** atd.

5. ***Pojednání rozličná z oboru silozpytu, přírodopisu, hospodářství*** atd.

Mimo to zanechal v rukopise mnoho kázání a jiných pojednání. Když dne 23. dubna 1883 zemřel, řekl konsist rada Kinne, přítel Lelkův: »Odebrala se od nás dětinně prostá duše, neznající

lsti na úskoku, zneuznávaná, křivě posuzovaná, ba i posměchu vydávaná . . .« Před takovým nezištným vlastencem, jako byl Lelek, skloniti musí hlavu, kde jaký věrný Čech! Nyní bychom našli snad málo podobných.

O zachování národnosti české na »modré« podíl svůj má *Jan Rother*, »administrator« z Bohuslavic. Rother nevystupoval literárně na veřejnost, ale jevil v osadě a okolí neobyčejnou horlivost náboženskou a vlasteneckou. Světlo světa uzřel ve Služovicích dne 19. října r. 1820., právě kdy car Alexander I. se ubíral Služovicemi se svým průvodem do Opavy ke schůzi tří mocnářů, Františka I. a Bedřicha III. Car ubytoval se v domě rodičů Rotherových, a v noci povila matka dítě Jana; vznešený host bohatě hostitele odměnil.

Rother stav se knězem získal si o církev a národ vzácných zásluh. V Bohuslavicích zařizoval do roka shromáždění bratrská, k nimž zval nejslovutnější okolní kazatele na př. dr. Ant. Grudu z Mok. Lazec, sám svědomitě pracuje o ušlechtění svěřených osadníků. Horlivě rozšiřoval dědictví sv. Jana a sv. Cyrilla a Methoda a jiné dobré české knihy. Odebíral hojně časopisů; zanechaná knihovna čítá na sta knih. Češtiny byl slovem i písmem mocen, což nelze podceňovati při pruských poměrech. Zemřel roku 1893. a pochován jest v Benešově, jak hlasá deska zasazená ve zdi kostelní na starém hřbitově.

K Lelkovi a Rothrovi druží se *Josef Konečný*, farář z Vel. Hoštic. Narodil se v Lidheřovicích u Hlučína; studoval v Ratiboři a Vratislavi. R. 1857. přijal svátost svěcení kněžstva. Miloval vždy mateřský jazyk; rozšiřoval českou četbu, byl podporovatelem »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku«. Jeho zásluhou zůstaly osady jeho farnosti českými přes úsilí germanisačního aparátu.

Pro jeho náboženskou a vlasteneckou činnost vypověděla ho pruská vláda ze škol, tak že náboženství dítkám vštěpoval ve chrámu Páně. Od duchovní vrchnosti byl vyznamenán hodností děkana kraje Hlučínského a jmenován knížecím arcibiskupským radou. Ovládal češtinu dobře písmem. Zemřel 10. prosince 1892 v Hošticích, kdež pochován za velikého účastenství věřících a kněží. Když ho ukládali do hrobu, lid hlasitě lkal: »Kéž dostaneme zas tak hodného faráře, který by nám tak po moravsku poradil kázat jako zesnulý.«

Třeba se ještě zmíniti o *Aug. Kalušovi*, jenž před r. 1818. byl gymnasijním profesorem ve Vratislavi, kdež učil přírodopisu; r. 1818—1836. farářem v Násili, kdež zemřel. Procestoval Slezsko a ustanovil výšky hor.

Rodáky z Pruského Opavska byli dále *Tomáš Fr. X. Laštůvka*, jenž složil český spis: »Viléma Staniburs'a čtvrtý článek víry« vydaný v Trnavě r. 1748. Laštůvka zemřel již dříve v Brně dne 14. února 1747.

V Kravaři působil za let třicátých kněz *Simon Peřich*, o němž při školství bude promluveno.

Šlechetná práce těchto obětavých vlastenců nezůstala bez ovoce. V letech šedesátých, kdy lid náš na Opavsku burcován byl z duševního spánku, bylo cítiti, že lid český v Pruském Slezsku není ztrnulý, neboť když byla pořádána *první beseda* v Kateřinkách 27. září 1863., dostavili se k ní četní hosté z Benešova a Hlučína.

Národní tento ruch jestě jasněji se manifestoval tím, že dne 1. února r. 1864. konala se ve Velkých Hošticích *první česká beseda v Pruském Slezsku*. Zpívaly se sbory »Naprej« a předneseny dvě deklamace. Aby však i pruskému vlastenectví dosti se učinilo, zazpívána pruská hymna a kvartet »Rösle in im Wald«. Tato beseda jest pamětihodná ještě tím, že ochotníci v Hošticích sehráli první divadelní kus český *»Oldřicha a Boženu«*. Hráli sami domácí lidé k veliké spokojenosti diváků, mezi nimiž byl i hrabě Sprinzenstein se svým úřednictvem a místní farář, jenž před počátkem besedy měl k obecenstvu řeč, v níž doporučoval slušné vlastenecké zábavy. Ochotníci Hoštičtí, vzavše si k srdci slova pana farářova, sehrali Kopeckého frašku *»Pan Franc ze zámku«*, a to dne 23 července roku 1865., když byli na besedě v Kateřinkách, uspořádané spolkem čtenářů a zpěváků.

O tomto utěšeném hnutí národním podává další svědectví ta událost, že lid český, vždy žíznivý po knihách, nemaje dostatku vlastní duševní potravy, sáhal po nejbližší, totiž po polské četbě, hlavně po *»Katolíku«*, založeném r. 1867. v Mikulově (Nikolai O. S.) od věhlasného polského vlastence a publicisty *Karla Miarky*.*) Směr listu vytčen heslem: *»Zachovej jazyk otců svých, to právo Boží jest a povinnosť člověka.«* »Katolík« vycházel třikrát týdně k poučení, vzdělání a obohacení lidu a měl odběratelů na 20.000. Na prvé straně honosil se, že jeho čtenářstvo obdařeno bylo apoštolským požehnáním. Četba listu tohoto v ohledu náboženském a vlasteneckém nebyla bez užitku u českých čtenářů, ale v příčině jazykové zanechala polské stopy.

Vlastenecké práce v Pruském Slezsku súčastnil se značnou měrou Opavský kostelník *Jan Ryba*, který na tisíce knih za hranice vypravil po výtce z našich dědictví. Jan Ryba byl u pruského lidu osobností na nejvýš oblíbenou; k němu docházeli na poradu v rozličných záležitostech, uschovávali peníze a jiné ještě služby od něho žádajíce. Jak tohoto apoštola tisku nyní »na prajské« postrádají, uvádíme za doklad povzdech stařenky z Bohuslavic: »Co Ryba umřeli žádného šumneho čitania z Prahy nědostavam, na mě již v Praze zapomněli.«

---

*) Karel Miarka narodil se r. 1824. v Pelhřimovicích na hranicích Těšínských. Zemřel r. 1882.

IV.

Stav národnosti české v Pruském Opavsku od r. 1873. až do nynější doby.

Rok 1873. jest v dějinách slovanského školství v Rakouském Slezsku krvavým písmem zapsán, protože zavedena němčina do škol obecných jako předmět povinný, ještě rudějšími písmeny poznamenán jest v Prusku, poněvadž ***čeština vyloučena na dobro ze všech škol.*** Šířeji o tom pojednáno bude ve stati o školství. Několiv Lelek, Rother, Konečný ještě žili, přece jejich úsilí neodolalo vlnám divoké germanisace, jež z Berlína do českých krajů se valila. Knihovny, které vlastenci s obětmi a námahou založili, pustly, mnohé z nich na rozkaz školních inspektorů, přehorlivých to nástrojů vládních, byly spáleny. Kde jen orgány pruské spozorovaly poněkud živější hnutí, tam řádila divoce moc přísných paragrafů; nikdo neodvážil se hráti divadlo a pořádati besedy, aby neměl opletaček s úřady. Tak to símě národního vědomí vzešlé a povyrostlé vadlo čím dál více na velký zármutek Lelkův ...

Za těch dob některé chrámy osiřely; lid neslyšel po česku hlásati slovo Boží, což bylo národnímu probuzení na škodu. Zuřivost vlády neznala mezí; i přisluhovati svátostmi umírajících bylo v »zavřených farnostech« pokutováno; mrtví bez kněze ukládáni byli na hřbitov. Na počátku roku 1875. bylo přes 1000 katolických duchovních v Prusku ve vězení; přes 2000 zaplatilo svou věrnost k církvi peněžitými pokutami a žalářem.

Ale veškeré toto hrozné pronásledování neučinilo z katolické církve v Německu ***německou církev národní*** či vlastně pruskou církev.

Kulturním bojem valně utrpěla věc česká v Prusku; několika žijícím vlastencům bylo vésti dvojnásobný boj: za víru a jazyk, na nějž jich bylo přece málo. Mimo to velmi byli zaměstnáni povinnostmi stavu svého, protože některé farnosti byly bez kněží. Není tedy divu, že mrákota národního spánku vždy šířeji a šířeji rozkládala tmavé peruti nad pruským Opavskem, tak že někteří byli toho názoru, že lid nadobro usne. To mínění rozšířilo se i u nás, neboť když zemřel Cyprián Lelek, české noviny psaly, že skonal poslední intelligentní Čech v Pruském Slezsku. Jest pravda, že úmrtím tohoto spisovatele, předního buditele a obhájce ohrožené národnosti utrpěli Čechové pruští velikou ztrátu, ale nikterak nenahraditelnou, vždyť z toho semene, jež tak pilně rozséval a pěstil, vyrůstati musily nové byliny, květy a ovoce. Po Lelkovi chránilo několik vlastenců přes nepřátelství vlády dědictví, jež konečně r. 1893. hlásilo se ku svému právu založením »***Katolických Novin***«. Týž zjev, který pozorovati bylo v Čechách, na Moravě, tak Slezsku, totiž, že když je s lidem zle, když mu sahají po drahé statky mateřské, tu vystupují kněží jako rytíři blaničtí a berou v ochranu povrhovaný jazyk a stávají se jeho ochránci. Zase o důkaz více, jak jsou kněží nevlastenečtí! Pruští kněží však činí rozdíl mezi ruchem u nás a u nich. Našim kněžím v Čechách

a na Moravě vytýkají, že budíce lid zapomínali stejnoměrně u veřejnosti pečovati o udržení náboženského rázu v národě; z velikého vlastenectví prý se neosmělili ozvati se s patřičným důrazem, když rozšiřovaly se ideje protináboženské a tiskly se knihy, které národ přivedly do nynější rozervanosti. Kolik tato výtka bratří zahraničních má platnosti, pociťuje znalec dějin našeho národního probuzení.

Náboženství a národnost byly pohnutkami, že r. 1893. v létě sešlo se několik kněží v Kobeřicích u p. faráře *Emila Bitty* (za něhož dostaven v osadě pěkný chrám), aby se radili o vydání listu českého. S bolestí přiznávali přítomní, že lid, zvláště dělnický, zaměstnaný v dolech uhelných doma a v pohraničním Rakousku, jest u velikém nebezpečí utonouti v bahně podvratného mezinárodního socialismu; konstatovali dále, že socialismus šíří se nejvíce tiskem, proto proti němu postaviti stejnou zbraň: noviny: Ustanoveno bylo jednohlasně, vydávati »Katolické Noviny«, na něž nakládati bude kněžstvo děkanství Hlučínského a několik kněží děkanství Ketřského. Za redaktora zvolen *Arnošt Jureczka,* duchovní správce ze Štěpánkovic, jenž účastníkům zamlouval se znalostí jazyka českého, nabytou za osmiletého studia v chlapeckém semináři Kroměřížském. Týž narodil se v Hlučíně r. 1867., kdež jeho otec byl učitelem. V duchovní správě působil v Kravaři a Oldřišově, nyní v Sudicích.

První číslo novin vyšlo 1. října 1893. k velké radosti lidu pruského. Radost svou projevil lid tím, že hojně přihlašoval se za odběratele. Noviny vycházejí týdně; náklad na číslo obnáší 32 marků. Švabachový tisk časopisu nejprve obstarával Münzberg v Ratiboři, nyní J. Šimitzek. Noviny tisknou se švabachem, protože v pruských školách latinkou psané knihy čísti se neučí, by lid co nejrychleji se poněmčil. Redakce chtěla již některé části dáti tisknouti latinským písmem, aby čtenáři přivykali, ale knihtiskárna nemá takých písem a koupiti jich nemá chuti; tak zůstalo při švabachu.

Možnou ztrátu hradili kněží-vydavatelé podle svých příjmů; první léta doplácelí 700—1000 marek ročně; nyní již doplatků není potřeba.

»Katolické Noviny« mají archovou přílohu »Zábavu nedělní«, již pořádá *Jakub Restel,* farář z Oldřišova. Hlavním přispívatelem přílohy jest pan děkan *Tomáš Kamrádek,* farář z Vel Petrovic, jenž působil dříve v Kroměříži. V příloze jest na prvém místě »kalendář na tento týden«, pak nějaký životopis svatého a stručný výklad náboženský, odnášející se na nejbližší neděli neb svátek, na konec poučná povídka. V listě samém bývá prostonárodně psaný úvodník, přehled politický a zprávy denní, mezi nimi jsou dopisy zajímavy. Pod čarou uveřejňována byla za prvních let jen *Kosmákova* »Kukátka«, nyní i jiné povídky. Má tedy Kosmák i o Pruské Slezsko zásluhy a jméno jeho »na prajské« je známo tak dobře, jako na Moravě a našem Slezsku. Kukátkář dovolil redakci bezplatně otisknouti ze svých spisů, na něž měl právo, co uzná za vhodné.

Dne 26. září r. 1896. číslem 39. ***Arnošt Jurecska*** vzdal se redakce, odevzdav ji ***Josefu Hlubkovi***, kooperatoru v Hlučíně. Při té příležitosti píše: »Od počátku tři léta redakci jsem spravoval. Je to dětinský věk novin, i ukázalo se, že se mohou živiti dále. Osud katolických redaktorů zakusil jsem i já. V minulém roce sedmkrát byl jsem před soudem v Ratiboři a dvakrát byl jsem odsouzen... Jako voják se chlubí jizvami svými, jimiž znamenán byl v čestném boji, tak tyto tresty jsou chloubou mou, neboť za dobrou a spravedlivou věc bojoval jsem. Nikdy faleš nenalezla místa v listě našem... Nepřestanu dále pracovati na našich novinách a bojovati.«

Nový redaktor, ačkoli velmi zaneprázdněn duchovní správou, s chutí chopil se vedení novin, jež utěšeně se rozvíjejí; za prvních let měly odběratelů kolem 420 a nyní počet jejich jest 750. Též obsahová i formální stránka jeví pokrok.

Dřívější redakce měla nevýhodné spojení poštovní, tak že nebyla s to, by pořídila korrekturu. Na tolik tiskových chyb, i smysl rušících, jaké byly v prvních ročních, my čtenáři z Rakouska nejsme zvyklí. Později obstarával korrekturu novin *A. Harazim*, kooperator z Kravaře; nyní působí ve Vel. Petrovicích.

Josef Hlubek narodil se 26. března 1872 v pohraniční dědině Kravaři, upomínající na slovanské pány »z Kravař«; studoval v Kroměříži v semináři od r. 1885.—1892. gymnasium, kde nabyl vlasteneckého vědomí. Na bohoslovecká studia obrátil se do Olomouce (1892.—1893.) a do Vratislavi (1896.—1896.) Vysvěcen byv na kněze r. 1896., poslán do Hlučína, kdež posud v duchovní správě působí. Hlubek jest předposlední abiturient, který vystudoval v Rakousku a jehož studia gymnasialní vláda po velikých nesnázích uznala platnými pro Německo.

Dohled nad »Katol. Novinami« složen do rukou kuratoria, jehož členy jsou nyní tito kněží: ***Tomáš Kamrádek***, farář ve Vel. Petrovicích, ***Jakub Restel***, farář z Oldřišova, ***Bruno Schneider***, farář z Benešova, ***Arnošt Jurecska***, farář ze Sudic, a redaktor ***Josef Hlubek*** z Hlučína.

K hlavním spolupracovníkům patří Bruno Schneider, Arnošt Jureczka, Jan Jureczka, A Harazim. Někteří přispěvatelé píší svá pojednání německy, překlad obstarává redakce, čímž práce se jí jmnoží. Redakce docela moudře si hned od počátku počínala. Bylo ví dobře povědomo, že lidu význam mnohého českého slova v písmě užívaného jest neznám, proto užívala významu u lidu bvyklého, do závorky přidavši správný. Tímto způsobem uvykala zvyká čtenářstvo správné češtině.

»Kat. Noviny« nejvíce se odebírají na Hlučínsku, ***směrem k Hlubčicům*** najdeme jen několik odběratelů, na př. v Jakubovicích jednoho, v Násilské farnosti dva, ačkoli v 25 osadách ještě se mluví česky Redakce »Kat. Novin« sama si stěžuje v čís. 45. r. 1897.: »V okrese Hlubčickém, kolem Bavorova, Násile, Branice atd. bohužel život slovanský pořád více ustupuje, poněvadž vůdcové lidu a lid sám jsou netečni a neváží si řeči a zvyků svých otců. Proto tam také naše »Kat. Noviny« nemají mnoho přístupu. Smutné

to znamení!« Jinde ještě píše: »Mimo děkanství Hlučínské je ještě mnoho Moravců v Ketřském děkanství a to ve farnosti Ketřské, Bavorské, Branické, Jakubovské, Liptyňské, Násilské, Plštské a ve Vodce. V děkanství Ketřském se však germanisace podporuje se všech stran, lid moravský se na mnoha místech zanedbává a proto moravská národnost pořád více mizí. Nechceme tu uváděti výroky některých starých kněží o následcích takového jednání, budoucnost to ale ukáže.«

Tyto pravdivé poznámky dotkly se nemile několika osob; začaly polemisovati v německém listě Ratibořském proti vývodům »Kat. Novin«. Na polemiku odpověděl člen kuratoria Ar. Jureczka. Spor za krátko utichl; že skutečně byl veden o národnost, jest charakteristické pro poměry pruské.

Nemile dotkl se redakce výrok »Tomáše Všudybyla« v kalendáři »Moravanu« roku 1898. uveřejněný, že »Moravci v Pruském Slezsku žijí více už jen životem tiché posmrtné literatury, nežli plným politickým, národním.«

»Pane Tomáši, nezvoňte nám ještě umíráčkem!« odpovídá orgán Čechů Pruských. »Ještě čas na to. Co se týče toho »plného politického života národního«, prozradíme vám pro dnešek tolik: My si vážíme své řeči mateřské a přidržujeme se jí navzdor všem překážkám a všemu utlačování a to nás stojí, věřte mi, více obětí, než vás v Rakousku. Při volbách jdeme s katolickým centrem, které, co jest možného, naši řeč hájí a naše náboženská a hospodářská práva po 25 let již s prospěchem zastává. My jsme před pěti lety sobě zřídili noviny ve svém jazyku, pokus to, který se dříve nikdy nepodařil . . .«

Vůdcové Čechů Pruských jsou vůbec nerádi, uráží-li kdo jejich jazyk. Radostně jsme byli překvapeni, když známý nám přítel v »Kat. Novinách« obhajoval řeč českou proti dru. Bossovi. Aby čtenář se poučil, jaký vzduch proudí na Pruském Opavsku, uvedeme z »Kat. Novin« charakteristická místa:

»K obraně mateřské řeči. V sezení Pruského sněmu dne 2. března nazval ministr duchovních záležitostí, dr. Bosse, řeč Hornoslezských slovanských dětí sprostě německé ***patois***, kterému se samy z obcování naučí a kterému nemusí přiučiti se ve škole. ***Patois jest tolik, jako řeč selská, řeč sprostá.*** Za pravdu připustiti můžeme, že Hornoslezské polské dítě nemluví tak čistou řečí jako v Poznaňsku a Krakově, a Moravské děti ne tak čistou řečí jako v Praze aneb v Olomouci. Odkud by to měly, když se ve škole jenom na nejnižší a dílem ve střední třídě něco málo v mateřské řeči vyučuje? A jak se vyučuje!

Dítě nemá knížky v mateřské řeči v ruce, snad ani učitel ne. Aneb učitel polského jazyka vyučuje Moravské děti anebo sám mluví »patois«? Či též Němci nemluví »patois«? Ale že to jest německé »patois« — to jest něco jiného!

Před několika lety měl učitel na gymnasiu dr. Wil. Körber ve Vratislavi přednášku, v níž mezi jiným uvedl, že novější jazykozpyt dávno odstranil ten předsudek, jakoby nářečí (dialekt) samo sebou bylo co sprostšího, než spisovný jazyk . . . Rösslel tvrdí, že

ve Slezsku se mluví [illegible] »patois«

To se naší [illegible] nena »patois« [illegible] *řeči nedrželi* [illegible] mateřská [illegible] skych [illegible] okolo [illegible] ako je [illegible] malule [illegible] [illegible] Slezska [illegible] enom [illegible] mateřskou [illegible] a on se [illegible] až to [illegible]

Nás [illegible] vlastní [illegible] nybrž [illegible] Brně [illegible] [illegible] nepo[illegible] [illegible] mateřská řeč [illegible] [illegible] mateřská řeč [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Dominikánskou«, »Kat. Listy«, »Vlastí«, »Obzorem«, spisy Kosmákovými, Pravdovými; »Kříž« a »Marie« též se čtou na Pruském Slezsku.

Úřední, obcovací řeč u zahraniční intelligence jest z většího dílu německá, jak to bývalo před lety u nás. Někteří z pruských kněží »na císařské« nerádi mluví česky, protože nedovedou se tak plynně vyjádřiti jako řečí německou, již si dokonale osvojili studiem na německých školách; podotýkáme, že někteří mohli by větší píli mateřské své řeči věnovati, než jakou posud měli.

Duchovenstvo píše matriky německy; staré matriky honosí se též zápisy českými, na př. ve *Štěpánkovicích* mají matriky z r. 1639. české, v *Kobeřicích* z r. 1706. Také koberské účetní knihy od r. 1700.—1737. psány jsou po česku

V Pruském Slezsku mluví se *nářečím lašským*, lid sám nazývá svou řeč moravskou; »lach« jest nadávkou, ovšem že hanlivé lach jinak se vyslovuje. Přízvuk*) jest polský, na slabice předposlední. Všecky slabiky jsou krátké.

Slabiky *ne, de, te* měkčí se v *ně, dě, tě*, nebo v *ně, dše, če* a v *ně, dše, če: nesetě, vedšeče, vedšeče*. Lokal a instrumental jedn. rodu m. a stř. skloňování náměstkového a složeného mají stejné zakončení.

V *Boboluskách* a *Branici* nedaleko Krnova zachovalo se posud různořečí, jež některými zajímavými zvláštnostmi značně se liší od ostatní původní laštiny. V různořečí tomto jest pět dvojhlásek: ia, ie, io, iu, uo (piakny, chodžie, barviony, šiu (perf. slov. IV. tř.), uocas. Vlastní tomuto různořečí jest záměna samohlásky *e* se samohláskou *o*, někdy též *u* po měkkých souhláskách.

Poněvadž různořečí toto nyní patrně již odumírá, nemůže býti s podivením, že se vyskytují dosti časté »výjimky«. Panu radovi *Bartošovi* bylo možno vypsati toliko některé trosky tohoto zajímavého různořečí, protože jeho bádání způsobem nemilým bylo přerušeno. Když pan rada sbíral tam totiž látku k dialektologii, namluvil německý učitel *Dolna* z Rakouska hostinskému Renčlovi v Boboluskách, že Bartoš jest vyzvědačem a ten ho ze strachu před oplétáním s úřady jako první radní z obce vypověděl. Mrzí prý ho to podnes.

V Branici lid se nápadně germanisuje; jen starší osoby, asi od 40 roků, pozdravují příchozí po česku, a to ještě ne všechny. Na veřejnosti uslyšíš skoro samu němčinu. Ptal jsem se sedmi školaček, rozmlouvajících česky, jak »říkají« (modlí se) doma? A tu jen jedna z nich pravila, že moravsky. Nahlédl jsem do jejich modlitebních knížek a ty byly německé. V kostele, na obou hřbitovech, není ani slovíčka českého . . . Šelest perutí smrti slyšeti nad Branicí . . ., lid ode všech opuštěný, sebe opustil, proto nesnadná pomoc. Docela jinak tu vypadalo v Branici ještě r. 1875. Dle dopisu v »Opav. Týd.« (č. 12. r. 1875) ještě tehdy »náboženství ve škole se v moravském jazyku se přednášelo«. Z dopisu dále vybíráme: »Loňského roku byl totiž od ředitelství Opolského tehdejší náš školní dozorce Vörnig požádán, aby udal školy v jeho

*) Dialektologie moravská, I. díl, str. 97., 134.—135.

okresu, kde by se ***katechismus mohl vyučovati po německu.*** On se nejprv tázal učitelův, jest-li školní jejich dítky tak daleko již pokročily, aby učení náboženství mohlo býti udělováno po německu. Někteří v tom smyslu se prohlásili, jako v ***Rakově, Dělově, Chrastilově, Násilí, Hradčanech;*** ostatní ale zase tvrdili, že jejich školní dítky tak daleko ještě nedospěly. Ti to dostali povolení až do máje 1875. v mateřském jazyku náboženství vyučovati. Mezi těmito nachází se také škola Branická, kde ve III třídách asi 300 dítek vyučováno bývá. V Branici jest také škola evangelická, asi se 30. žáky, kteří v moravské řeči dobré pokroky byli činili. Před r. 1865. byl tehdejší učitel, bohoslovec a vikář ***Klejsar*** častěji od ředitelstva Opolského vybídnut, aby ve škole jen po německu přednášel. Dlouho se omlouval a vymlouval, až konečně ustavičnými dopisy stíhán byv, konečně se prohlásil, že v ***Prusku týznění zvířat jest zakázáno.*** Od toho času nebylo mu více bráněno, jazyka českého ve své škole užívati . . .« V ***Boboluskách,*** asi půl hodiny vzdálených, jest stav národnosti české o něco lepší, též ve ***Vodce*** a Násili, Utěchovicích, Turkově, Jakubovicích, ač i tam závistivá Teutonie snaží se docela opanovati pole. »Kat. Noviny« se nečtou; v Násili se odebírají jen dva výtisky na faře, v Jakubovicích jen jeden. Není nikoho, kdo by se staral o jejich rozšíření, povolaných zmocnil se národní marasmus. »Není pomoci, my moravské řeči neuchráníme«, tak slyšeli jsme v Chřenovicích, Násili, Branici, Jakubovicích, Bavorově.

Kéž ti, jichž se výtka týká, vzpomenou si na slova Frant. Palackého, jež pronesl k Dobrovskému, nemajícímu naděje, že lid český se obrodí: »Budeme-li se všichni tak chovati, pak ovšem musí národ český zahynouti ***hladem duchovním;*** já aspoň, i kdybych byl třeba rodu cikánského a poslední jeho potomek, přece bych k tomu všemožně se přičinil, aby chvalná památka po něm zůstala v dějinách člověčenstva!«

Jazyk český, v Pruském Slezsku ze škol a úřadů vyhnaný, udržuje se tradicí v rodinách a kostele, než již též do chrámu germanisace se vkrádá. Při »Schulmesse« dvakrát do týdne zpívají dítky ve všední dny německy, až se naučí německému zpěvu, počnou zpívati německy i v neděli. Stalo se již . . .

Tak se germanisuje »náboženství« nedělní na pohoršení lidu.

Na poptávku, jak se kde káže, sdělili mi kněží toto: Vždy česky: ve ***Vel. Hošticích, v Benešově, Hati, Pyšti, Bolaticích, Kobeřicích, ve Štěpánkovicích, v Bohuslavicích; v Hlučíně*** ve filiálkách jen česky, v městě pátou neb šestou neděli německy, jindy česky. V ***Kravaři*** dvakrát až čtyřikrát německy, ostatně česky. Křesťanská cvičení pan farář koná po německu. V ***Chřenovicích*** třikrát česky, jednou německy. V ***Oldřišově*** jednou měsíčně německy a ostatně česky. V ***Sudicích*** a ***Bavorově*** střídavě. Ve všední dny všecko německy. V ***Jakubovicích*** střídavě, časem více německy. Ve ***Vel. Petrovicích*** čtvrtou neděli německy. V ***Násili*** dvakrát česky, po třetí německy. V ***Branici*** dvakrát česky, dvakrát

německy: němčina převládá. V *Plšti* pětkrát do roka česky, ve filiálce *Vehovicích* střídavě.

Hakatistický spo'ek, který zuřivě rozšiřuje německví v Poznaňsku mezi Poláky, ve své výroční zprávě: »Geschäfstgericht für das Jahr 1898« o lidu českém v Prusku takto se vyjádřil: »Die Haltung der mährischen Bevölkerung in einigen Kreisen links der Oder, *ist durchaus nicht deutsch-feindlich*. Könte es aber werden, sobald die katholische Geistlichkeit die polnische Agitacion aufnähme.«

Pochvala (!) tato budiž mocnou pobídkou vlastencům, aby horlivěji ještě přiložili ruce k dílu.

V.

Náboženství a mravnosť.

Obyvatelstvo české v Prusku, nemluvíc o koloniích, bydlí kompaktně v arcikněžství *Kečerském*, slušícím pod arcibiskupství Olomucké. Toto arcikněžství dělí se na tři děkanství či vikariáty: *Kečerské, Hlučínské a Hlubčické.* V Ketří sídlí nyní kommissař, jejž uznává vláda za kompetentního, co se dotýká úřadování s ní. Děkanství Kečerské čítá 15 samostatných duchovních správ a 4 lokálky se 26 kněžími.

Děkanství Hlučínské, položené na východ od Kečerského, má třináct samostatných far a dvě administratury v Bohuslavicích a Štěpánkovicích; působí na nich 23 kněží.

Třetí děkanství prostírá se na západ od Ketře a obsahuje třináct far, čtyři lokálky a zaměstnává 23 duchovní. Celkem tato tři děkanství dle katalogu arcidiecése Olomoucké obývá 137.678 duší Na děkanství Kečerské připadá z nich 41.804 katolíků, 1167 protestantův a 135 židů; na Hlučínské 55.049 katolíků, 2306 protestantův a 159 židů; na Hlubčické 33.333 katolíků, 3366 protestantův a 341 židů. Úhrnem působí ve všech třech děkanstvích 72 kněží.

Co se týče náboženství, vládní úřední data nejsou uveřejněna, ale Dr. Partsch přibližně udává, že z »Moravců«, jimiž míní obyvatelstvo v oněch třech děkanstvích, čítati možno 98·42% katolíků a 0·15% protestantů a z »Čechů« totiž, již bydlí v koloniích a Kladsku 54·28% katolíků a 44·89% protestantů. Zajímavo je, že schematismus dioecese Vratislavské činí rozdíl v českých koloniích mezi protestanty a tábority, dříve ještě i mezi husity. Dle téhož obývalo

	r. 1887.;			r. 1897.:		
	katol.	protest.	židů	katol.	protest.	židů
Husinec	27	1403	6	18	1502	6
Horní, Střední a Dol. Poděbrady	5	943	—	3	928	—
Methener	6	107	—	6	121	—
Pentsch	18	198	—	22	312	—
Töppendorf	58	1349	—	85	1350	—

			táboritů			táboritů
Turkov (Türwitz)	614	40	8	614	40	8
Tábor a Tábůrek	14	—	849	15	—	818
Vel. a Malý Tábor						
Čermín	5	—	473	—	—	540
		husitů	židů			židů
Frydr. Hradec	—	1510		15	1470	—
Petrův Hradec	257	728	15	321	864	6
Chobie	330	11	—	382	16	6

Jak vidno, schematismus v posledních třech osadách proměnil husity v protestanty; mělo se tak státi dříve, protože tamější husité již r. 1832. přistoupili k evangelické unii.

Protestanti, bydlící v Pruském Opavsku, patří téměř všichni k národu německému; přední sbory protestantské vyskytují se v Hlubčicích, v Drslavi, v Branici a Sudicích; v Branickém ještě r. 1875. česky se kázalo.

Židé mezi pruskými Čechy jsou poměrně málo usazeni; asi přes 50 osad netěší se ze žádného, jen v městech Ketři blahodárně (!) působí jich 100, v Hlubčicích, 340, v Bavorově 17, v Hlučíně 91, Benešov dokonce zbaven židovského dobrodiní.

Náboženství není u Čechů za hranicí černo-bílou pouze na papíře, jak bohužel často bývá u nás, nýbrž u bratří našich hluboce tkví v srdcích.

Tuto dobrou vlastnost Čechů zahraničních dobře vystihl onen rakouský robotník, když v sobotu po výplatě v Opavě s dělníkem pruským hašteře, se děl: »*Vy, Prajzaci, nématě ani jidla, ani piva dobreho, ene viru zachovalu*«. K této zachovalosti valně přispěl Bismarkův kulturní boj. Tlak vždy budí protitlak, ať v přírodě, ať v duších lidských. Pruský katolík poznal, co jest to umírati bez svátostí, nepřijímati pokrmu slova Božího, míti chrámy — ale bez kněží; bojem oživla víra ve všech vrstvách i u intelligence. Plamen tento posud plápolá a bohda, že nikdy neuhasne. Víru posuzovati třeba dle skutků: »Po ovoci poznáte ji« Nuže, všimněme si blíže náboženského života v českém Prusku.

Nedělní a sváteční klid za hranicí lépe světí se než na císařské u nás; když jest »náboženství« (služby Boží), krčmy, sklepy (obchody) atd. se uzavrou, běda tomu, kdo by přestoupil »policajštundu«, ten jistě zakusil by ostří přestupku. V Prusku nejsou všechny svátky, jež my světíme, uznány; snad bude zajímati, když udáme svátky, pro něž policejní hodina jest závazna, jsou to: svátky vánoční, velikonoční a svatodušní, a to po dva dni, pak Nový rok, Nanebevstoupení Páně a Veliký pátek. K nim druží se největší (!) svátek (?) ve středu před poslední nedělí v církevním roce, »*busstag*« zvaný.

Ve jmenované svátky poručen nedělní klid v průmyslových, obchodních a řemeslnických závodech. V ostatní, zákonem uznané svátky, jako v Očistování, Zvěstování Panny Marie, Božího Těla, slavnosť sv. apoštolů Petra a Pavla a neposkvrněného početí zakazuje se služby Boží hlučným zaměstnáním rušiti. Svátek nanebe-

vzetí bl. P. Marie a Všech svatých, ačkoli nejsou přikázány, přece všeobecně naši krajané světí, kdežto v den protestantského busstagu rádi čeští Prusové, mají li pozemky v Rakousku, pracují. Slavnosť všech svatých jest jen v Porýnsku uznána za zákonitý svátek. —

Mimo svátky hospodáři v některých osadách, na př. v Turkově, Utěchovicích a Jakubovicích zdržují se v sobotu, jako den zasvěcený P. Marii, od jistých prací, na př. vození hnoje na pole; v některých rodinách nejedí v týž den po celý rok dle starobylého obyčeje masa.

O živé víře svědčí dále ***plné kostely*** v Prusku.

Konají-li se nějaké církevní slavnosti v Rak. Slezsku, na př. v Opavě, slaví-li se porciunkula, v parku odpust, v Hrabyni pouti aneb jsou-li v některé pohraničné farnosti misie, tu město a osady se hemží zbožným pruským lidem, a zpovědnice ve chrámích jsou obléhány.

Učinil jsem zmínku o misiích, proti nimž naši vlastenci (!) tolik bouří. U nás je považují za snižování úrovně vzdělání mezi lidem, třeba za nebezpečí pro národnosť, a v Prusku též tak, ale někdo jiný než »vlastenci«. Pruská vláda má hrozitánský strach, aby českými misionáři lid nebyl »čechisován«, proto zakázala rakouským missionářům přístup do Německa.

Ubohá vláda, ozbrojená až po hrdlo, leká se několika ligurianů! Když zakázán loni přístup českým missionářům z Rakouska z obavy před počešťováním, pruský lid byl docela zbaven užitků missií, protože v celém Německu českých missionářů není. Lid lačností duševní může třeba zhynouti, jen když žádný Čech nevstoupí za hranice!

Věřící srdce poznati lze dále ***z obětí na církevní a humanní podniky.*** Sleduji delší dobu v té příčině pruský lid a vyznávám, že třeba mu vzdáti chválu. Hojnosť sebere se na missie, nemocnice, stavbu a obnovu chrámů. Loňského léta posvětil pan arcibiskup Olomoucký dva krásné nové kostely v Kobeřicích a Kravaři.

Z dopisů chudých pruských dělníků v cizině zaměstnaných, vyniká zvláště tato pěkná vlastnosť; a takové dopisy v »Kat. Novinách« objevují se často. Loni na př. poslalo několik chudých zedníků z Drážďan do Štěpánkovic 100 m. na kostelní potřeby, jiní 150—200 m, což jest značná oběť.

Mluvě o dopisech, nemohu pominouti těch, jež zaslali čeští dělníci z Mühlsteinu, z provincie porýnské a dělnice, pracující v Prusku, protože jest pěkně jimi charakterisován český Prus. Zní doslova takto: »Tak my jim též dáváme do vědomosti, že nás tu jest několik mulařů (zedníků), co už dlouhá léta zde v cizím světě přebýváme. My jsme též přistoupili do zdejšího katolického spolku dělnického, jehož ředitelem a předsedou jest velebný pan kaplan Voss. Tento pán nás též přidržoval, abychom chodili ku sv. zpovědi. I chodili jsme, ale k německým kněžím; to nám připadalo těžko, a my bychom byli raději volili moravsky

se zpovídati, jak jsme z domu přivyknuli. Tak jsme si ze srdce žádali míti tu nějakého moravského kněze, a také jsme ho hledali. Letos jsme měli to velké štěstí, že jsme našli kněze z našeho okolí, z našeho moravského kraje, kterému se můžeme ve své moravské řeči zpovídati. Tak my jich prosíme, aby něco o tom do těch novin postavili, poněvadž my je tu též čítáme, a rádi bychom byli, aby se též to dověděli naši domácí přátelé a známí, neboť se mnozí o nás starají, že my tu svých křesťanských povinností nevykonáváme, a domnívají se, že jsme již hotoví socialdemokrati, ale to není pravda a žáden to o nás nemůže tvrditi.« (Katol. Nov. 1897 č. 41.)

Z Konobüchsu v Sasku několik moravských děvuch napsalo toto zajímavé písemko do redakce »Kat. Novin (13. května 1899 číslo 19.):

»Sedám do roha stola a vzývám Pana Boha; než počnu psáti, musím pozdravení dáti: Pochválen buď Pán nad pannami, který se náleží mezi námi katolíkami.

Ctihodný Otče! Dostaly jsme ty noviny a těší nás to velice, že se též co nového dovíme co se doma stane. Byly jsme se Noviny hned na 2 měsíce štelovať a platily jsme 77 feniků. Vašnosti! My jsme byly dnes týden večer všecky u sv. zpovědi. O 11. hodině večer jsme byly hotové a ráno o 3 hodinách jsme byly u sv. přijímání. Byl tu polský kněz a měl pro nás též křesťanské naučení. D. N. my jim též chceme tu naši zprávu opisať jak se tu máme a co robíme a moc na den dostaneme. My tu včil okopujeme obilí a hrach a dostanem 14 českých na den; ráno o 4 hodinách dostaneme hořký kafej a na večer supu a přes den jimy chleb, a chvála Bohu my se to ještě chválíme, bo se vyrobíme a to nám šmakuje. Je nás tu 54 v celku nás jest 7, z Děrgovic 23 a ostatně jsou od Poznaňa. Jedna z naší kasárně už tu umřela a zítra ji půjdem na svaté místo odprovodit. D. O. Včil chceme opisať, jak tu lidé s námi zacházejí. Pan a inspektor jsu oba katolíci a aufsier je vanělík, ale on nám naši víry netupí. Přišel sám ku nám, která chceme jíti na sv. zpověď. Náš dvůr jest v polu a daleko od dědiny. Věc nového tu nevíme a uctivě jich pozdravujeme.

S Panem Bohem ukončujeme psání a ubíráme se na spání.«

Postní dni horlivě se zachovávají, ačkoli nynější pokolení značně pokulhává za starším; dříve mastily hospodyně jídla lněným olejem, masitých pokrmů za čtyřicetidenního postu nepožívali ve středu, pátek a sobotu; v některých osadách, na př. Štěpánkovicích, jedli maso jen ve čtvrtek a neděli.

Zbožná duše lidu pruského zračí se též ***v modlitbičkách***, jichž několik podařilo se mi zaznamenati:

Ježiši s Marijum, matičkum Tvojum,
ja Vam poručim tělo i dušičku svoju,
pod ochranu Vašu
všecku svoju pracu,
kteru sem dněs pracoval.

Z Utěchovic.

Panno Marijo, plna moci
(někde: Mila, svata, dobra Moci)
opatruj mě od pul noci,
od pul noci do svitani
sam Pan Ježiš do skonani. Amen.

Z Uěchovic.

Ježiši s Marijum, matičkum Tvum,
ja Vam poručim tělo i duši svu,
do boku, do srdce, do pěti ran Tvych,
Ježiši s Marijum skryjtě mě v nich.

Z Vchovic.

Kdy ja jidu spať
dvanact adeličkuv buďu při mně stať.
Dva u hlavy, dva u nou, dva u boku.
Dva mňa budu přikryvať,
dva mňa budu zbudzovať,
dva mňa budu nebeske slavy zprazovať.
Mila bozska Moci,
opatruj mňa do pul noci,
od pul noci do svitani,
až do večneho skonani.

Z Branice.

V jmeno Pana Ježišž stavam
a sve tělo, duši Ti odevzdavam.
Za noc Ti děkuju,
a deň Ti cbětuju.

Svata *Helena,*
ščasliva žena,
ona rada do poli chodila.
Nalezla tam svaty kříž,
na něm umřel Pan Ježiš,
ona se nim požehnala,
svu dušičku odevzdala.
Buh ji řekl: Svata Heleno,
ščasliva ženo,
když ty buděš umirati,
tři anjele budu tě doprovazeti.

Ty pujděš s nami,
Ja pujdu s vami
jako měsiček mezi hvězdami.

Z Bolatic.

Svata pani *Barborko,*
račiž s nami byti,
hřichu smrtelneho
rač nas opatřiti,

Z Branice.

Dítě nemohoucí jíti do kostelíčka, doma se modlí:

O muj stražny anjeličku,
buď dněs za mě v kosteličku,
na mę misto poklekni,
a mši svatou vyslechni!

Z Turkova.

Jde-li kněz s Pánem Bohem:

Přijď Duchu svaty, osviť rozum muj,
abych sve hřichy poznal,
a zkrušeně se vyzpovědal.
(Otčenáš a Zdrávas.)

Z Kravaře.

Když se jde kolem kříže:

Stoji dřevo vyborne.
na něm tělo pokorne,
polituj ho duše ma,
abys byla spasena.

Z Bohuslavic.

Něch budě pozdraven
nejsvětějši kříž a něposkvrněne početi
blahoslavené Panny Marie.

Z Oldřišova.

Vitam Tebe, o muj nejmilejši Ježiši, miluju
Tebe z celeho srdce sveho. O Ježiši, budiž
mi milosrdny. o Ježiši, odpusť mi moje
těžke viny.

Ze Štěpánkovic.

Podobných modlitbiček slyšel jsem ještě hojně, ale protože jsou stejny s povzdechy Čechů v Rakouském Slezsku, a již jinde zmínka o nich se stala, pomíjím jich.*)

Náboženský zpěv v rodinách ustává; zpívají se sice ještě písně z kancionálů, ale mnohém méně. V domech řemeslnických zřídka kdy slyšeti jako druhdy ráno píseň: »Svatá Trojice Boží«, dopoledne o »Habakukovi«, na večer »Pod ochranu« a v sobotu hodinky k Panně Marii. V Hlučíně stařeček mi pravil, že včil roby místo zpívání »kafej melu«. Za dob minulých mnoho se zpívalo v advent a půst při předení, »škubání« peří; stařeček neb otec začal zpívati »patěrky« (růženec) a písně, ostatní hned se k němu připojili. Potom předčítal něco ze životopisů svatých, nějaké rozjímání, — a zpěv rozhlaholil se opět, notily se buď krásné koledy nebo žalostné písně postní. »Čas zpěvavých stařečků pominul«, stěžuje si dopisovatel »Katol. novin« (dne 19. února r. 1898.). Nastalo nové pokolení, a zdá se, jakoby se stařečky též domácí zpěv vymřel. Zbožný zpěv málo kde ještě slýchati. Či už ti noví lidé nemají srdce, či už nemá rodinná pobožnosť těch velikých večer k domu poutati, a podobné písně ta malá srdéčka ušlechťovati?

Dobré stařenky, vstávejte z hrobu! A vy hospodáři — nebo jak tito nechtějí opustiti krčmy — vy hospodyně, když včil zase počne ten svatý čas postní, shromážďte k večerům rodinu a čeleď v teplé jizbě, vytáhněte páteře (růžence) a kancional, ať zase se ozve v domech našich modlitba a zpěv, jako za starých časů«.

Byť poněkud pisatel zprávy černěji hleděl, přece v hlavním má pravdu; poznamenávám však, že úpadek zpěvu zavinila na

*) Ze života slezských dětí v Českém lidu, r. VI., č. 5. od J. Vyhlídala.

prvém místě germanisace. Učitelé učili dříve dítky ve školách církevnímu zpěvu, ale nyní bylo by to »velikým proviněním«, a odvážlivec jistě by zaplatil za pokus několik marek pokuty. Duchovenstvo z děkanství hlučínského, chtějíc zjednati nápravu, podalo před třemi lety žádosť k vládě, by dovolila ve školách na Hlučínsku cvičiti české kostelní písně, však do dneška čeká na odpověď. Kterýsi zasvěnec mi pravil, že úřední cesta nebyla zachována, žádosť měl prý podati komissariat v Ketři, pak mohla dojíti odpověď. Kdo zná germanisační plány pruské vlády, sotva uvěří, že by vláda kladně odepsala.

Další příčinu mizení zpěvu hledati možno také v nedostatku kancionalů; jak povědomo, r. 1886. zaveden byl v Olomucké arcidiecési nový kancional, který ze známých příčin v pruských třech děkanstvích nemohl se ujati: škola nic nepomáhá, a lid málo dovede latinku čísti. Ačkoli Prusové pomáhají si z bídy koupí starých Bečákových kancionalů na Opavsku, přece potřebě není úplně vyhověno. Doslýchám též, že hlučínský knihař Klimkovský dal natisknouti švabachem 2.000 starých kancionalů, jež do dneška všechny rozprodal. Mnozí kněží, jak děti se loučí se školou, rozdávají jim po novém kancionálku, čímž nutí se odchovanci školy čísti latinkou psané písně a modlitby.

Mravnosť pruského lidu dosvědčuje malý počet nemanželských dítek, l 1897. v městě Hlučíně ze 700 novorozenců bylo jen 15 »nesložebných«, týž poměr jest i v ostatních českých osadách.

Muziky na »prajské« nejsou časty a trvají jen do 10. hodiny, veselí a jiné zábavy mohou trvati déle.

Kořalku ještě dosti pije malý lid přese všechno to, že již před lety rozšířena tam byla bratrstva střídmosti. Nejproslulejší bratrstvo bylo v Bolaticích, osadě čítající 1.763 duší nedaleko Hlučína, na něž dochovala se vzpomínka písní, z níž úryvky podáváme:

Svůdnice pekelná.

Kořalka jest rodem z pekla,
luciferovi utekla,
k pohanům nejprv přišla,
potom k nám též cestu našla.

Tato pekelná svůdnice.
již, již neměla hranice,
svojím smradem naplnila
vsi, i města zarazila.

Moudrých dělala hloupými,
a bohatých chudobnými,
zárobky jim vydírala,
děti hladem mříť kazala.

V líčení zhoubných účinků kořalčiska pokračuje skladatel, až rozhorlen volá:

Ó, pekelná kořalčisko!
zlé jsi uvrhla na všecko,
my ti vojnu vypovíme,
vyhnat, vyhnat tě musíme.

Konečně unaven třináctou sloko[illegible] končí:

»Nyní bratří [illegible]
Bůh dal [illegible]
[illegible]
a po smrti skok do [illegible]«*.

Ducha náboženského usiluje duchovenstvo zachovati rozličnými *spolky*. Zbožných bratrstev jest na pruské bojnost, na př. v jediném *Hlučíně* jest sv. Vincence z Pauly, sv. Jana Nepomuckého spolek sv. Terezie, pečující o výzdobu chrámu Páně, v *Benešově* jednota sv. Josefa, v *Bohuslavicích* spolek křesťanských matek, ve *Velkých Hošticích* bratrstvo nejsvět. Srdce Ježíšova atd. Samojediné děkanství hlučínské chlubí se čtrnácti zbožnými spolky nečítajíc v tyto katolické spolky dělnické. Tyto založeny jsou v Hlučíně (90 členů), ve Lhotce (150), v Ludgeřovicích (120) v Pyšti (75), spolek řemeslnický jest v Kobeřicích a katolických tovaryšů v Hlučíně, více německý než český. V benešovské jednotě sv. Josefa česky přednáší p. farář Bruno Schneider, ale zpívají se německé písně.

O náboženském vědomí svědčí počet odevzdaných hlasů při volbách na říšskou radu r. 1898.; ačkoli socialisté pracovali s nesmírnou agitací v českých osadách, z nichž část vysílá hojné dělnictvo do uhelných dolů, přece získali malý počet hlasů. Čechové volili spojeni s Poláky a katolickými Němci kandidáta středu faráře berlínského *Franka*, jenž mluví polsky. Uvedu počet hlasů z českých osad na posouzenou náboženského přesvědčení lidu. Hlasů obdržel na př.: kand. středu kand. konser. socialně-dem.

	Frank	*Doms*	*Bebel*
v Hlučíně	289	41	23
v Dlouhé Vsi	143	19	26
v Sudicích	125	40	—
v Markvarticích	100	10	9
ve Lhotce u Bobrovníku	99	31	13
v Hošťálkovicích	87	11	7
v Ludgeřovicích	151	48	74
v Petřkovicích	43	68	62
v Koblově	81	15	54
v Kravařské farnosti	517	115	3
v Benešovské farnosti	308	123	1
v Hati	212	13	1
v Pyšti	124	36	—
ve Vel. Darkovičkách	156	15	2
ve Velkých Hošticích	134	7	2
v Malých Hošticích	130	43	1
v Kobeřicích	146	51	1
ve Voldřišově	43	94	—
ve Štěpánkovicích	96	27	—
v Bolaticích	99	20	3
v Chřenovicích	221	8	4
ve Vel Petrovicích	266	57	4
v Kuchelné	15	53	—

*) Celá píseň otisknuta v »Opav. Týdenníku« v čís. 80., r. 1897.

Lid pruský rovněž rád se ***soudí*** jak náš, avšak ne tou měrou; totéž platí o ***hře v karty***. Za stara málo se hrálo, ale nyní mládež se kazí, stěžuje si do ní v »Katol. nov.« dopisovatel z Bohuslavic (v č. 49. r. 1897.) řka: »Mnozí výrostkové nemohou již neděle ani dočkati, a ještě jsou velebný pán u oltáře, to již hrnou se do hospody a tam obsadí všechny stoly. Jsou to obyčejně mladíci od 16—20 roků. Když si člověk zajde na sklenici piva vypíti, tož musí státi a nemůže se ani pobaviti, nebo slýchati jen: králem bij, trumf dej, řni ho, a podobně. Jedni hrají »maušla«, druzí »šaškopf«, jiní »šestašedesát«, »škat« atd. Mnohý to prohraje, co si přes týden v Rakousku vydělá«. V taroky se nehraje.

Stav kněžský a učitelský jest u lidu ve veliké vážnosti a uctivosti; potěšitelno jest, že oba stavy mohou ve svornosti a lásce býti živy.

Na smýšlení lidu též jasné světlo vrhá příhoda, již zakusil jsem častěji na svých potulkách v Pruském Slezsku. Pozvaní zpěváci, když žádal jsem o zpěv, začali vždy nábožnou nějakou píseň; milostných písní, ***»frantovských divokých«*** zvaných, nechtěli zpívati, ty prý se nehodí před duchovní osobou ani povídati, ne tak zpívati, kdežto na Opavsku Rakouském a Těšínsku toho ostýchání tolik nepozorovati. Jedna zpěvačka slíbila, že mi napíše několik písní o galanech a pošle. Písmo z prajské přišlo. Otevra je dívám se na rozdělení pěsniček: 1. pěsničky hodlivé pro duchovní osobu, 2. pěsničky nehodlivé pro paterky.

VI.

Církevní rok — obyčeje a pověry.

S náboženstvím a mravností souvisejí obyčeje a zvyky lidové, jež vinou se jako svlačec kolem církevního roku; co našel jsem zajímavějšího, vypisuji:

Advent byl a částečně jest dobou přástek; na př. v Jakubovicích, Turkově, Utěchovicích a jinde pokud »přidky« předou; druhdy na advent se děvuchy těšily, že se nazpívají a »nabajají« dosyta, a pak že vyzvědí, odkud galána dostanou a jakého. Posud někde plotem chvějíce na sv. Ondřeji vyzvídají budoucnosť řkouce:

Ondřeju, Ondřeju,
ja ti plot chvěju
a poviz mi též ty,
ktereho dostanu.

Z Kravaře.

Jiné zase lily kuličky z olova a házely je přes střechu. Kam zapadla kulička, odtud přijde jistě galán. (Ze Štěpánkovic.)

Přidky radily hospodářům, jak jest ticho na sv. Ondřeje, by nasili hojně lnu, že se urodí. (Z Oldřišova.) Přidky na sv. Ondřeje odhalují závoj s budoucnosti ještě takto: na stůl položí hromádku hlíny, nedaleko chléb a ještě dále peníze. Všechny až na jednu odejdou za dvéře; přítomná děvucha v jizbě pokryje hlínu, chléb a peníze třemi hrnky, pak zavolá družky a ty volí si hrnky dle libosti. Když se tak stalo, odstavuje je jedna z nich: která uzří

pod svým hrnkem peníze, raduje se, neboť dostane bohatého muže, která chléb, nermoutí se, vždyť bude míti božího daru v hojnosti, která však uvidí hlínu, hrůzou se otřese, že smrť brzo pro ni si přijde. (Z Oldřišova.) Při přídkách se vyvádějí ještě jiné kousky na př. tahaly losy, která vytáhla ten pravý, musila někam jíti do pole za tmy, aby ukázala, že se nebojí. Jak ukončily přídky předivo, *»hotovaly se mrviocha«* v masopustě; snesly totiž mouky, másla, mléka a z toho si napekly pečiva. Při tom se zpívalo a tančilo. (Z Kobeřic.)

Přídky sobě též v advent vypravovaly, co se jim snilo ve čtyři neděle adventní, to prý se ve čtvrtích roku vyplní.

Na sv. *Barborku,* poloviční to svátek, a sv. *Valentínka* se nepřadlo, neboť se hospodyně báty, že se jim nalihnou »krkohlavé« husy, nemohoucí krku vzpřímiti.

Sv. Barboru uctívají jako patronku dobrého skonání, jež vyprošuje zaopatření sv svátostmi, a sv. Valentina jako pomocníka od nemoci vředové (padoucnice).

Obyčej na sv. Barborku strkati halouzky třešnové do vody, aby rozkvetly na Boží narození, objevuje se též na Prusku.

Sv. *Mikuláš* rovněž chodí v průvodě »anjela a zlého«. »Zlý« třímá v ruce vidle, oblečen jest do obráceného kožichu a opásán řetězem.

Posvátná doba vánoční obetkána jest zvyky málo odchylnými našich, proto bude o nich promluveno jen zkrátka.

Na *»viliju«* (štědrý den) děti se postí, by uzřely »zlate těla«; když se napostily celý den, volány jsou k večeři, při níž u bohatších jedí se tato jídla: 1. Hrách. 2. Mléko s lámankou, rýží neb chlebem 3. Slížky s cukrem. 4. Bryje (kaše ze sušeného ovoce) 5. Kaše prosná. 6. Makůvky t. j. bělky opařené a makem posypané. 7. Papůčky, půčky. 8. Ovoce, ořechy.

Ze štědrovečerních proroctví zasluhují zmínky tyto tři: »Jsou-li *»kosy«* (Orion) zamhlené, a ostatní hvězdy jasné, bude smutný rok, vojna, mor, pád dobytku. Oriona též všímají si na sv. Ondřeje.

Jak *»furman hvězdový«* na štědrý den navrátí spíše než mu náleží, bude rok neúrodný. Ten furman má proto kola natažená, že kdysi při jízdě zavadil o peklo.

V Kobeřicích nalívají na vigilii do sklenice navrchovato vody; jestliže tato »přebírá« t. j. přibývá-li jí, dlužno očekávati mokrý rok, ubude-li jí — suchý.

Na *Boží narození* vaří hospodyně jen hovězí maso, protože jest veliký svátek, ostatní jídla požívají se z večeře štědrovečerní. Domácí »pokluda« omezuje se na nejpotřebnější.

Po koledě chodívají děti na »sv. *Štěpán*«; druhdy pěli koledníci pěkné písně české, jež nyní škola odstraňuje, vtloukajíc do dětí nechutné německé veršovačky. Minulého roku pochvalovali si v Pyšti, že se u nich za několik let zas odpravovala moravská koleda; lid uvítal obnovení starobylého obyčeje s radostí a děkoval za to velebnému pánu. Starý kostelník z Hošťálkovic, Val. Návrat, způsobil členům katol. spolku dělnického ve Lhotce také radost o slavnosti vánočního stromku, když jim prozpěvoval staré, národní

oledy. V některých domech, kamž více dítek spřízněných na oledu se dostavilo, mimo zpěv vypravovaly se i zajímavé pohádky. Mimo dětí chodí i staré, chudobné ženy na koledu, zpívajíce Oldřišově píseň o sv. Isidoru. Počíná takto:

Poslouchej sedláčku milý,
pozoruj maličkou chvíli,
co budu nyní zpívati,
o chvále vypravovati.
Pozoruj při tom pilně,
kterak Pán Bůh neomylně
pobožných lidí poslouchá,
v orání jim pomáhá.

Ve Vehovicích zase byla rozšířena a dosud jest známa tato oleda:

Zhůru pastuši, Kubo, Matuši,*)
ty Klímo,
proč na nás voláš,
spáti nám nedáš.
Domino, Domino!

Martin bratr náš,
běží mezi nás,
zdaleka on běží hupkem,
kyne klobučkem,
až kleká, až kleká!

Martine, bratře,
pověz nám krátce,
co děláš?
Zda-li před vlkem,
neb před medvědem
utěkáš?

Běžím s rychlostí
s velkou pilností
mezi vás:
narodil se nám,
přišel k nám
Messiáš, Messiáš!

V Branici zpívají tuto:

Hej, matičko, koladnici idu!
Co jim též to damy,
kolači nemamy?
Čapatemu zelisko,
Janičkovi masisko,
Jozefkovi pečoneho holubka.

Ó, matičko, koladnici idu!
Kaj jich posadimy?
Čapateho pod lavku
a Janička na lavku,
a Jozefka do zlatého stolečka.

Ó, matičko, koladnici idu!
Co jim robiť damy?
Čapatemu hnojky dať,
Janičkovi nakladať,
Jozefkoví pravou řeč rozpravjať.

Ó, matičko, koladnici idu!
Kaj jich položimy?
Čapatého pod lavku,
a Janička na lavku,
a Jozefka do zlatého ložka.

Osmdesátiletý stařeček z Kobeřic, »ktery něrad take velke lazny pověda«, zazpíval mi úryvek z koledy rob tamějších:

Kolednice: Čeládka dosloužila,
služby své žádá,
vyplaťte mýto (službu)
vždyť patří mi to.

Hospodář: Dosti miserně, dosti miserně sloužila's,
hrnce, žbány stlukla's.
Miserná chasa do krčmy ráda jde,
pije tam, labuje, tančí až padne.
Krčmář ji v krčmě karty skládá,
pivo, kořalku na stůl dává.
Chytrá krčmářka krejdou ráda píše,
kdo nešetří, za jednu — dvě napíše.

*) První tři verše objevují se též na str. 61. ve sbírce koled vydané 1898. spolkem »Slavií« v Praze.

Jiná dramatická koleda ze sbírky Lelkovy uvedena jest ve »Vlastivědě Slezské« a zní:

Báča a sbor.

B. Poslyště, bratrove, cos tam slychať!
S. A co zas?
B. Že se tam narodil Mesiáš. Muší to byti.
S. Baj budě.
B. Prokvita kviti.
S. Coby? Grušpon.
B. Ptačkove zpievaju, zegzulky kukaju.
S. Co by? Sova lebo kalus.
B. Tomek tam na mě křičel, že pry tam cos viděl, že se to tam mihalo, až se to tam bliskalo.
S. A to chlob klepa na tabaky.
B. Když ja sem šel zhůru pro kozlata, slyšel sem tam zpivať Mesiaša. Byl to anjel Paně, bo pohlidal na mě švarně.
S. Tys myslil, že to anjel, to byl Ondrašův Pavel, bo měl novu halenu, prvši raz oblečenu.
B. Šak povědali všici, že se měl naroditi.

Když p. rechtor Koberský chodil s kostelníky po koledě, upotřeboval této písně:

Den přeslavný dnes nám přišel,
že má býti každý vesel.
Radujme se, veselme se v tomto Narození,
dítě se nám narodilo,
proroctví se vyplnilo,
radujme se, veselme se v tomto Narození!

Jedenkráte však sedláci koberští — stávkovali nechtěvše koledy dávati. Posud žijící stařeček *J. Weigel*, kostelník, složil na památku této události písničku, mající 26 slok, v níž nemilosrdně tepe koberské sedláky. Nápis písně jest:

Koberská koleda.

1. Pospěšte přítomní všichni, chci Vám něco zazpívat,
koberští sedláci jsou velmi bohatí, koledu nechcú dát.

2. Někteří si zbudovali »meškání« jako páni,
nechtějí pustiti, žádnému přijíti — to do svých stavení.

4. Vespolek se uradili, by koledy nedali,
a přece někteří nebyli takoví moudří, ji odevzdali.

13. Kostelníci nepřestali, písmo jim představili,
velký rozbroj se stal, Weigel se nedal, pravdou jim odpovídal.

17. Najednou se nesmluvili, nebyli jedněch myslí,
někteří žádali, by koledníci do jejich domů přišli.

Koledníci žádosti jejich vyhověli a chodili; po většině se jim dobře vedlo, ale někde je odbyli. Z toho povstal pláč, protože děti obrázků od koledníků nedostaly.

19. Druhý den jsme se vybrali, slavně koledovali,
některých míjali, choť něco dali, všecko neodevzdali.

25. Do jiného sedláka jsme zas vešli, pěkně zpívali,
nás nepřivítal, koledy nám nedal, my jsme na to nedbali.

26. Vespolek jsme rozmlouvali, že zas bude bohatý,
tato věc jest divná, a jest též hodlivá postavit do »Kreisblaty«.

Koledu ***výpravnou*** slyšel jsem v Utěchovicích; až na konec shoduje se úplně s otisknutou ve »Vlastivědě Slezské« na str. 145.:

Pasli smy ovečky v jednej dolině, ve velikem hušču v jednej březině:
ony se nám potratily a my smy tež pobludili až ku Betlemu.
Příšli smy k Betlemu tam panenečka pěstuje diťatko jak anjelička.
To ditě mžika očkama, rado by do tanca, cupe nožičkama.
No Jeničku, no Petříčku, složimy se na muzičku, na švrlikanu.
Začli jim švrlikať, Josef byl stary, něuměl tancovať, skakal bez vlady.

Jiný konec:

A Josef starušek skakal jak mlady, a němuh se hybať byl unaveny.
Piznul se tam o ruh peca, zasmila se panenečka. Cha, cha, cha.

Když koledníci nedostávali hned koledy, přidávali různé verše: »A hospodařu, nelež na ložu, bo ty něviš, co se děje, ve stodole maš zloděje, všecko ti kradu.« »A hospodyni smrdi v kuchyni; esli nam da co do klinka, ešče ji da Pambů synka — letoši zimy.«*)

Jak jest mnoho hvězd na sv. Štěpána urodí se kobzole (zemáky).

V Benešově na sv. ***Jana Evang.*** světilo se víno, a dávalo se píti proti uštknutí hadem. V týž den jedí děvuchy mléko s bělkami, by byly šumny. Známa jest pranostika: Na svaty Jan, obid ti dam, večeře si hledaj sam. (Z Kravaře.)

Na ***Nový rok*** přednášejí se přání na př.:

»Vinšuju vam štěsti, zdravi, svate božske požehnani, ni na ten novo nastavajici rok, ale na mnoho let, abyste ve zdravi žili a moc peniz zarobili.«

Z Kravaře.

Prosba novoroční děvuchy slezské:

Svatý Dominiku,
všech panen orodovníku,
dej mi ženicha tohoto roku.
Choť by jen o jednom oku,
byť byl jaký řemeslník,
choť by ene metlařík.
Svatý Dominiku!
Kdyby jaký, kdyby jaký!

Z Kobeřic.

Na Nový rok, jinde druhého ledna, »vandrují« dívky a nastupují službu 5. ledna, by mohly světiti tříkrálovou vodu. Dobrou dívku neradi pozbývají domácí a proto loučení na Nový rok bývá často bolestné. Poukazuje na ně stará píseň, otisknutá ve starém slabikáři.**)

Vánoce, vánoce, skoro-li budete,
chudobná děvčátka ze služby půjdete.

Která má rodiče, ta k rodičům půjde,
a která jich nemá, ta naříkat bude.

Dobře mi pravili má stará matička,
že se budu toulat jak bludná ovčička.

Dobře mi pravili můj starý tatíček,
že budu polívat slzami chodníček.

Už já ten chodníček slzami polívám,
na vás rodičové těžko zapomínám.

---

*) Z. Kravaře. »Vlastiv. sl.«, str. 151.
**) V Rak. Slezsku známa jest na Pusto-Polomsku.

Kdybych já věděla, že rodiče zdvihnu,
nosila bych hlínu až k samému Vídňu.

Nosila bych vodu na ta mlýnská kola,
stavejte, matičko, z hlubokého dola!

Ach, vždyť já dobře vím, že vy nestanete,
bo vy se ležíte jako ptáček v kletce.

Vy sobé ležíte jako ptáček v kletce,
a mi ubožátku ubližuje kdo chce.

A vyšla za humna, chytila se plota,
ach co já si počnu, ubohá sirota!

Památku na sv. ***Tři krále*** udržují králové, pastuškové z Kravaře, již každoročně po okolí chodí a dlouhé zpěvy provádějí. Hoši oblíkají na sebe košile a na hlavy dávají »čubu« na způsob biskupské mitry, obrázky polepenou, opasují se obojkem ze silnějšího malovaného papíru, v ruce třímají »kyje« či »špaňhelky«. Tři králové v Kravaři dosud zpívají:**)

**) Vzato z Vlastiv. Slezské.

»Pochvalen buď, milí páni, nebyli smy dávno s vami;
přišli sme se na vás podivati, kratochvíle užívati:
do tance se nám zazdalo, poslyšte nas něco malo.
Přijeli sme do Betlema, pastyře, hej, hej pastyře!
A ptali se, co to bude za dítě, hej, hej za dítě.
Kterému se vůl a osel klaněli, hej, hej klaněli,
tře kralove dary jemu snašeji, hej, snašeji.

Pasli kozy valaši při betlemskem salaši.
Přišel k nim anjel Paně, přines noviny slavne.
co by se ho nebali, do Betlema běželi,
že tam uviďu sveho Pana narozeneho..
Při Betlemě na salaši, tam je dobra paša,
veru sa tam schazovala ta valaska chasa;
pojeděm tam bratrove na ostroži zelene,
tam se možem oheň sklasti, na ovečky pozor dati,
tam se možem zatopiť a oblukem vytočiť.

I. král: A ty Mičudo hrbaty, co ty tomu Ježiškovi daruješ? Ja daruju flajster medu, aby to dítě nemělo hladu.

II. král: Já skočím na hůru, zeženu z hnizda kuru, naberu muku v pudle, to bude tomu dítěti na nudle.

III. král: Ja zabiju berana, upeču ho do rana.
Mičudo, prtni Batulíka v bok, až stava skok,
až se s pelega zdviha a mrskne sebum jak ryba.
»Když sem šel dolirum pro kozlatko — —«
»Cos tam slyšel?« — »Hlas anjela.«
»A ty truba, dyž to koza zabečela.«
»Slunce jasno sviti, rozvija sě kviti.
— — — — — — — — — — — — —
Pobereme škrbce na ramena a půjdeme rychle do Betlema,
co to za zpěvy se konají, až se celé hory rozléhají.«

Jiný variant dle vypravování stařenky Anny Papežové jest tento:

Pochvalen buď, mili pani, nebyli smy davno s vami,
do tance se nam zazdalo, prošimy poskočiť něco malo.
Přijeli su do Betlema pastyře,
hej, hej, pastyře, pastyře, pastyře, pastyře!
Divili se na povětři (obloze) muzice,

hej, hej, muzice, muzice, muzice, muzice!
A pravili, co to budě za dítě,
hej, hej, za dítě atd.,
kterému se vul a osel klaněju,
tře kralove podaruňky davaju,
pastuškove s hromadama zpivaju,
hej, hej zpivaju!
Pasli ovce Valaši
při betlemskem salaši,
přišel k nim anjel Paně,
přiněs noviny slavne,
aby se nic něbali,
do Betlema běželi.
Při Betlemě na salaši,
tam je dobra paši,
tam vždy se schazivala,
ta valašska chaši.
Poženěm tam bratrove,
na ostruži zelene.
Tam se možem oheň sklasti,
na ovečky pozur dati,
tam se mežem zatopiť,
obuchem se vytočiť.

Od verše »Pasli ovce Valaši« až »obuchem se vytočiť« chodí pomalu pastuškové po jizbě, kyji dle taktu tlukouce do podlahy, pak jeden z nich pastýře budí:

I. »Mičuda, Mičuda, trkni tam Vaculika v bok, ať skoči na nožiska skok, ať se z pelechu hyba, mrskně sebum jako ryba«.

II. Vaculík: »Čili něhoři, čili mě moři?«

III. »Slyšel jsem hlas anjela, probudim tebe řka: pastyře stavajtě, sta vajtě, k Betlemu pospichajtě!«

II. »A to koza zabrečela, a tys myslil, že to hlas anjela«.

I. »Ja sem byl v dolině pro kozlatka, slyšel sem krasny hlas Mesiaša, anjel prozpěvoval, jen gloria zpíval, byl to anjel Paně, jenž na ně pohlídal!«

II. »Myliš se, že to byl anjel. Byl to Ondrašou Pavel, ůn ma novu halenu, prvši raz oblečenu, Kuba volal Floriana a tys myslel Gloria«.

I. Upozorňujeme na neobyčejnou jasnosť: »Počuvej, počuvej, co to hen je za veliku jasnosť při Betlemě?«

»A kady, aj kady, ukaž nam to, až ja se podivam take na to«.

I. »Poslyšte, bratrove, co tam slychať! Což či hřmi? že nam narodil Mesiáš, to snadno«.

Ještě nechtějí věřiti, proto je upozorňuje I., že »Slunce jasně sviti, rozvija se kviti, ptactvo jako v raji utěšeně hraji, prozpěvuji«.

II. »Něvim, co bych na to řek, dybych halenu oblek, pošel bych tam do kopce, podivat se na ovce. Jest-li tam co uvidim, to vas všeckych potěšim; jest-li tam nebude nic, to ty, Barto, nepleť vic«.

Nyní se radí (bez zpěvu) pozůstalí Bartoš a Mičuda, co darují Ježíškovi: »což mu vezmemy, až tam pujděm, a jak mluviť buděm, jak tam přijděm?« (Jeden potichu řekne po česku:) »Neb je ponížený, krásný a spanilý ten Mesiaš«. Zpraveni bývše od Vaculíka, že skutečně Mesiaš se narodil, vybízejí jeden druhého, aby spěchali: Jenom honem pojďmy, až ho uzřimy, už se svita. Poberem krpce na ramena a poběhněm honem do Betlema. Co se tam za zpěvy konaju, až celé hory se rozlehaju? Anjel se nam ukazuje, do Betlema jiť kazuje, řka: »Pastyře stavajtě, k Betlemu pospichajtě!« Pujděm do Betlema hupkem, viče hupkem než-li krokem, dary vezmem sebum pro Boži potřebu«.

II. »A ty, Mičudo hrbaty, namaž sobě lojem pjaty, namaž honem, do Betlema pujděm.«

III. »Co ty, Bartoši, podaruješ dítěti?«

I. »Ja podaruju pul syrečka a šmetanky do hrnečka a při tym flajstr medu, ať to dítě nemře hladu«

II. »Aj ja vezmu klobasu, třikrat se ňum opašu.«

III. »Aj, ja skočim na huru, seženu s hnizda kuru, naberu muky v pudle, to bude tomu dítěti na nudle«

I. »Aj, ja vezmu barana, upeču ho do rana.«

II. »Aj, ja skočím do pivnice, vezmu latku šmetanice.«

III. »Aj, ja vezmu z rendliku dva kusky perniku.«

II. Klinkova Dorota, Klučkova Margeta, ty su naše znamé, by šly s nami.«

I. »Něviš, co maš za smysel, dybys jich vzať myslel, ony su rozpustile, Panu Bohu němile. Buh tam jich něchce miti, majù se popraviti, od zvyklosti přestati, hřichuv se varovati.«

Všichni: »Na památku třech krali, kteři vandrovali, přes hornine, doly, přes hornine, doly, take my chodimy, vas obveselujemy. Ulituj se hospodaři, ni však s něvoli, daj patáček neb troniček, až kupimy soli. Též masla ležičku, ať damy Ježišku, by nemřel hlady.«

Pastuškové za své názorné předvádění tří králů odměňováni bývají kusem »štrucle«, koláče neb nějakým fenikem.

V týž den v Kravaři ještě děvčata chodila s Dorotou; vstoupivše do jizby poklekla a odříkávala legendy o sv. Dorotě.

Na sv. ***Hátu*** světí v Hlučíně vodu, jíž kropí zahrady, by chrobáci neškodili.

Jinde pojídajíce svěcený chléb a pijíce svěcenou vodu, říkou:

Sv. Hata rozpušča zvířata.

Z Kravaře.

Na sv. ***Fabiana a Šebestiana*** jest na poli pecen.

Ze Štěpánkovic.

Na sv. ***Řehoře*** sviňa se zepře hospodaře.

Z Kosmis.

Na sv. ***Josefa*** co naštípí hospodář, vše se přijme.

Z Kravaře.

Na ***prvního aprile*** Jidáš se oběsil; první apríl nešťastný den. Též praví, že na prvního dubna Pán Bůh Adama a Evu z ráje vyhnal.

Z Vel. Hoštic.

April muší z jalove kravy těla vytlucť.

Z Koutů.

Na ***smrtnou*** neděli těší se děvuchy, že budou choditi po »krasne« s nastrojeným májíčkem. Ty malé prozpěvují:

Vyšla hvězda do ružika, dajtě vajec do košika; nedavajtě dvum jedneho, boby jsmy se zbili kolem něho; ale dajtě vajca čtyry, až se nam košiček roztopiří. Dajtě, dajtě, mate-li dať, bo tu nebudém d'uho čekat, bo nestojim na peřině, ale na velké zimě. — Větší děvuchy zpívají takto: Vyšla hvězda na kraj světa, vysvitila na pul světa, nebyla to hvězda jasna, ale to byla Maria krasna. Šla Marija, šla plačici, sveho syna hledajici, nadešla ho s apoštoly. Proč ste smutni, něveseli? My smy smutni, něveseli, vždyť smy Ježiška něviděli, jak ve čtvrtek při večeři. Vzal chleb, lamal a rozdaval, svatum krvjum nas napajal. Tělo jeztě a krev pijtě, svaty zakon naplnitě.

Z Kobeřic.

Na sv. Marka jak pada, vydrži sedm neděl.

Z Oldřichova.

Na *smrtnou neděli* chodí též s Mařenou. Obyčej tento málo kde již zachován, protože učitelstvo brojí proti němu. Cyprián, Lelek uvádí, co děvuchy zpívaly: | Vyněsemy | Mařenku ze vši, | přiněsemy | letorošt do vši. O | letorošt | všeckym pannam na radošt a panicům, čarovnicům na zlošt. Mařenka překrasna, kaj si přebyvala? Při Dunaju, při moru, nožky umyvala. Ty Rakovské děvečky jako krasonečky, a ty Dělovske jako solne bečky. — Rakovsci koňaře jako pernikaře, a ti Dělovsci jako kominaře.*)

V Turkově když chodila děvčata s Mařenou zpívala:

1 Za Krakovem černa rola,
šalatum, naturum, regraci, trachtarium,

2. Na tej roli křibek stoji,
šalatum — — —

3. Za tym křibkem Juliana,
šalatum — — —

4. Juliana věnčk vějc,
šalatum — — —

5. Ja vam věnka němožu dať,
šalatum — — —

6. Bo mam bratra hrubě zleho,
šalatum — — —

7. Bratra mužeš otraviti,
šalatum — — —

8. Ach bratříček jedě z lesa,
šalatum — — —

9. Veze dřevo malovanć,
šalatum — — —

10. Pojď brařičku k snidaničku,
šalatum — — —

11. Upekla jsem ti rybičku,
šalatum — — —

12. Co mi to je za rybička,
šalatum — — —

13. Němа hlavy, ocasečka,
šalatum — — —

14. Hlavičku mu kočka snědla,
šalatum — — —

15. Ocaseček uříznula,
šalatum — — —

16. Už bratříček leži mrtvy,
šalatum — — —

17. Juliana věnek dava,
šalatum — — —

18. Od sudu přichazi zprava,
šalatum — — —

19. Julianu pověsili,
šalatum — — —

*) Vzato z Vlast. Sl. str. 163.

V [illegible] jeśtě »praporec« dům [illegible] na žerdku, na niž se [illegible] nebo červená [illegible] a ozdobí se šňůrami. [illegible]

V [illegible] v němž [illegible] Mařenu, zpívaly

[illegible]

Květná neděle [illegible] »[illegible]«, (ratolestí stromových), bahniťe, [illegible] »šašoví, saší« (rákosí). [illegible] nebo doma pohlcují po třech jehnědách, aby [illegible]

Na zelený čtvrtek se [illegible] se zelím na památku, že Pán Ježíš se [illegible] v zahradě Getsemanské. (Ze Zábřehu.)

Na bílou sobotu světí se [illegible] kokoč, jehož potřebují při dělání [illegible] roznášejí se v pondělí velikonoční po [illegible]

Na velikonoční pondělí [illegible] k vůli »polévání a kyčkování«. [illegible] časně ráno, nechce-li jíti ke studni nebo [illegible] dobrovolně, tož ji tam »zasmyčí«. Na usmířenou [illegible] odpoledne dochází k děvuše pro malované vejce, na [illegible] umělkyně rysují rozličné průpovídky. Kyčkovaní [illegible] nyní kyčkují již jen malí synci.

Pěkný obyčej v pondělí velikonoční mají v Petrovicích u Ratiboře a Ludgeřovicích u Hlučína, totiž že jezdí sa Bohem.

Je-li jen trochu nebe příznivo, hospodáři Petrovští vyjedou do polí na koních, šumně přistrojených; bývá jich ko'em 50—60. Již před tím si koní hledí, by při průvodě neoplášili hanby. Mezi čtyřmi až šesti jezdci, nesoucími kostelní »choruhble« korouhve), sedí na koni, jemuž dopřáno držeti »Boha« t. j. sošku vzkříšení. Průvodu toho se súčastňuje též kněz, je-li jezdcem. Za hlaholu zvonů a zbožného velikonočního zpěvu, litanií, jedou jezdcové polem do kostelíčka sv. Kříže. U kostela očekávají průvodu děvuchy Petrovské se svěžími věnci, uvitými z jarního obilí a

květin, majíce úmysl »Boha« a korouhve okrášliti; vykonavše svou úlohu, nabízejí účastníkům »počastnou«, záležející z černého piva. Občerstvená tlupa pak ujíždí k Tlustomostům (Stolzmütz), kdež pořádá dostihy. Kdo má nejrychlejšího koně a předjede ostatní, o tom se vypravuje, že byl »první«. Obyčejně vysloužilým vojákům dostane se té cti, neboť na vojně naučili se dobře jezditi. Velmi zhusta při závodech stane se nehoda. Po dostizích za zvuků písně »Vstalť z mrtvých Vykupitel«, pomalu jede průvod ke kostelu Velko-Petrovskému, kdež ho očekává p. farář v nešporníku, by ho slavně uvedl do kostela a udělil účastníkům požehnání.

U chrámu shromážděné děvuchy usilují, by byly z prvních, které sošku Vzkříšení políbí. Která první políbí »Boha«, jistě prý se do roka vdá. Vzkříšení jde z ruky do ruky, každá se snaží, aby tiskla sošce co nejdříve polibek, aby brzy slavila veselí.

Po čtvrté hodině po požehnání jest počastná v krčmě bez muziky, hudba jen doprovází průvod v poli a kostele. Dříve jezdili také z Ketře »za Bohem«; tu stalo se, že Ketřští sebrali Petrovským »Boha«; však lupič byl potrestán, cestou spadnuv s koně — zabil se. Soška vzkříšení posud prý jest na onom domě, z něhož pocházel. V ludgeřovicích mají podobný obyčej: v pondělí velikonoční konají procesí na koních. Shromáždí se asi 60 jezdců a jedou od kostela do Koblova, potom přes celé Petřkovice — a nazpět. Za jízdy modlí se litanie ke všem svatým a vyzpívají se všechny známé velikonoční písně. Představený obce Ludgeřovské má právo nésti kříž, jejž stojícím u cesty podává líbati; stává se, že kříž pro veliký nával bývá poškozen.

První máj jest prý dnem čarodějnic, proto dívky strkají vrbové i jiné halouzky do hnoje přede chlévové dvéře, by čarodějnice k dobytku neměly přístupu. Ještě jinak brání se proti zlým těmto osobám. Před půlnocí postaví tři křížičky z kocanek a z klokoče sestrojené a vrážejí do kousku trávníku do oken a na podvoje dveřové Chce-li čarodějnice mermomocí do chléva, tož jest jí sčítati všecky travičky v trávníku, s čímž velmi nesnadno může býti do půlnoci hotova.

Opatrná hospodyně v den ***sv. Filipa a Jakuba*** posypává zemi před chlévovými dveřmi, aby se ujistila, že čarodějnice do vnitř se nedostane, neboť ona musí vyzvěděti, kolik písečných zrn před chlévem rozsypáno.

I trní klade se přede dvéře, by se čarodějnice při chůzi do stáje popíchaly.

Obecný zvyk nastavěti k prvnímu květnu oblíbeným děvuchám májů, mizí; v mnohých dědinách, na př. v Kravaři, se ještě zachovává.

V Kravaři a Vehovicích vypravovali, proč třeba na sv. Filipa a Jakuba halouzky strkati do parchanů (plotů), vrat a za rámce oknové. Stalo se to takto: Na apoštolských cestách pronásledovali nepřátelé zmíněné dva světce; sv. Filip a Jakub prchali, co jim síly stačily, k večeru však přece byli polapeni. Nepřátelé uvěznili je v jednom domě, jejž si halouzkami »pocejchovali«, by ráno poznali, kde vězňové sedí; sami odešli na nocleh, bylo již hodně

Pohled na město Hlučín v Pruském Slezsku.

Z Ratiboře pan Hamburger,
Jeho kolega Breslauer,
Jednou v neděli přijeli,
By nám to rozpověděli.

Co pan Hamburger mluvili,
Kteří tomu pochopili,*)
Ti se též mohou pomyslet
Že to jest přec jednou dobrá věc.

Já jsem též byl v Ratiboři
S fajrmany jak co hoří;
Tam se též žáden nestydí,
Hájí stavení i lidí.

Pomáhejte Kobeřice,
Přeberem' Stěpankovice;
Ti Stěpankovští mudřáci
Též chtějí mít' tu regraci.

Budem se rádi trápiti
By jsme mohli uhasiti;
Jak už budem ujištěni,
Že je oheň zahašený,

Dáme se vykulit bečku,
Včil se lekej žaludečku;
Jak se v sobě uhasíme,
Ku špricovni poklidíme.

Horlivý dopisovatel »Kat. Novin« z Chřenovic v říjnu r. 1899, zaslal do redakce dosti zdařilou básničku, opěvující podzim.

Zavanul vítr v jeseni,
a volal ptáčkům v zelení:
»Přestaňte, ptáčci, hudbu hrát,
matička země již chce spát.«

Ptáčkové v písni ustali,
v dalekou pouť se chystali,
letěli celou krajinou
k stromům i květům s novinou:

Matička země již chce spať,
však ostrý vítr bude vať;
ochraňte matku milenou,
až k spánku skloní hlavu svou!

Zašuměl vichor stromovím,
záhonem zavál květovým;
tu listy k zemi padaly,
pokrývku teplou spřádaly.

Květinky klesly v kyprý mech,
by matku hřál jich vonný dech;
samotné ptáče na boři,
ku spaní tiše švitoří.

XI.

O kroji.

Z národního kroje zůstaly na Prusku větší zbytky než na rak. Opavsku; na prajské aspoň uzříte ještě některé stařence karkulu aneb cizmní čapku na hlavě, též nedotrhané kusy jiného oděvu na těle, kdežto u nás jen Klimkovsku uvidíte bílý kaptur. — Stařečkům též něco zbylo ze starých dob, hlavně kožichy a pláště, ty by bylo škoda tak ledabylo odložiti.

Kroj pruských Čechů málo se lišil a liší od kroje rak. Slezanů, vždyť jsou jedna krev, jeden kmen, a to sousedící, avšak rozdíl nějaký přece pozorovati: pruský jest jednodušší a řásnější, zvláště u ženského pohlaví. Jsi-li delší dobu ve Slezsku, poznáš každou pruskou venkovanku, když objeví se v Opavě neb jinde; nosí širší sukně, jiný volnější oděv a vlasy v lelících spletené jí splývají po zádech.

O slavnosti Porciunkuli — dne 2 srpna — kdy na tisíce poutníků z pr. Slezska až od Ratiboře putuje do Opavy, ptal jsem se známého našeho »stryka«, odkud jsou to lidé?

»To su Prajzi«, ochotně odpověděl, »tych každy pozna, bo choďu nezřizeni a taci rozplazeni, proto na ně pokřikujem: »Hanys, kup si šmyzlu, hop do vody.« O čapkach a kašketech povědamy, že su z porosteneho, a že nosu rozběhle kolače na hlavach.«

*) Mluvil německy a my všichni neznáme.

tma. Ráno chtěli svaté odvésti, ale jak se podivili, když všechny domy a ploty byly posety ratolestmi. Marně hledali domu, v němž uvěznili apoštoly; ti zatím unikli rukám nepřátelským. Na památku této události mají se domy na 1. máje cejchovati halouzkami.

Pranostyky ku dni tomu se odnášející dí: Prší-li na Filipa Jakuba, kup hojně dobytka do chléva (z Kravaře).

Prší-li a třešně kvitnou, jsou na druhého Jakuba (24. července) žně. (Z Oldřišova).

V Pruském Slezsku ***honí krále*** v pondělí svatodušní, ale docela jinak než na Moravě; dříve honili krále v ***Hošťálkovicích***, pokud obec měla pastvisko »na vrbinách« zvané, nyní posud jest tento obyčej zachován ve ***Lhotce*** u Hlučína a ***Bolaticích***. Starci a stařeny líčili mi honění krále v Hošťálkovicích takto:

Synci od 17—20 přistrojivše se do ***bluzek***, ***čajkových vest***, ***kašketů***, ozdobenými ***voňačkami*** z papíru a růží, přikryvše si hlavy, vyšvihli se na koně švarně připravené a jeli za dědinu k vodám. Mezi Odrou a Opavicí zarazili žerď asi na tři metry vysokou, na niž zavěsili šátek, či červenou »šnuptychlu«. Děvuchy rovněž sváteční šaty na sebe vzaly. Vlasy si spletly do »strucle« t. j. dva vrkoče položily vedle sebe do »osminy«, aby měly podoby strucle chlebové, buď s holými hlavami nebo ověnčenými slavnosti se súčastnily. Hruď zakrývaly jim »jakle« černé, pod jaklemi bylo zříti šátky barvy rozmanité (malované). Brusleky byly z kartounu, sametu, štofcajkové, servetové; sukně a fěrtuchy nejvíce kartounové. Nohy ukryly do bílých punčoch a malých střevíčků.

Synci sestavili koně do jedné řady, pak dáno znamení, a který byl první po třikrát u žerdky — byl králem. Vytáhli žerdku, dali ji královi a jeli těšit se do krčmy.

Ve ***Lhotce*** u Hlučína honí se král podobně v pondělí svatodušní kolem 3. hod. odpoledne. Je to obyčej starobylý, trvající od nepamětných dob. Děvuchy se pilně vypravují na slavnosť; přede vším seberou peníze, za něž nakoupí: malý hedbávný šátek, pentličky, cukrovinky a jiné ozdobné věci, čímž okrášlí stromeček na způsob máje. Hedbávný šátek vlaje ve vršku. Ze sebe dále vyvolí tu, která nese máj na žerdi asi tři metry dlouhé na pastvisko. Mládenci sedí na koních v řadách; průvod ubírá se za zvuků hudby na určené místo. Na pastvisku zarazí žerď do země a vedle jinou, s níž splývá bílý šátek. Jak jsou žerďky vraženy do země, nastanou dostihy. Jezdcové třikrát »rajtují« k žerďkám; kdo jest tak šťasten, že po třikrát jest první u cíle, uchopí se žerďky s bílým šátkem a uhání s ní k Odře, by šátek ve vodě smočil. Jak se tak stalo, jest králem. Pokud ho nenamočí, mohou mu jej jezdcové odníti. Krále děvuchy šumně vystrojí, za klobouk mu připevní voničku s pentlami, dají mu hedbávný šátek ze žerďky a jiné dárky. Za tu pozornosť odměňuje se král markami. Vedou ho slavnostně do krčmy, kdež si účastníci zatancují. Králi všichni dávají přednosť, vykazujíce mu první místo. Kolem hospody vypadá to jako o »malém odpustě«, boudy s cukrovinkami a hojně zvědavých lidí. Mládenci kupují děvuchám rozličné »paskudy«.

Na sv. *Jana Křtitele* pálí se »škrtačky« (opotřebená pometla) na upamatování, že sv. Jan rozžíhal světlo víry hříšníkům; též věsí se věnce na dvéře u chlévů proti čarodějnicím. (Ze Štěpánkovic.) Na sv. Jana Křtitele ztratí krávy džbán mléka. Sv. *Petr a Pavel* kořen suší (u obilí).

Na *rozeslání sv. apoštolů* (15. července) s které strany vítr fouká, tam bude draho, věští ve Štěpánkově; opak tvrdí v Oldřišově řkouce, že přijde odtamtud mnoho obilí. V Hlučíně na slavnost *Nanebevzetí Panny Marie* světí se zeliny jako: dobrá mysl, vratička, balšánek a jiné, jimiž okuřují dobytek, když se ponejprv vyhání na pole.

Sv. Marketa rozpouští mouchy z měcha. (Ze Štěpánkovic.)

Sv. Michael z pole spíchal. (Z Kravaře.)

Na *sv. Urban* (5. září) snídaní ti dám a obida si hledej sám. (Ze Štěpánkovic.)

Na *Simona a Judy* padají sněhu hrudy; na *sv. Martin* ešče se vrátím, na *sv. Mikoláš* jisto mě tu máš. (Z Jakubovic.)

Velký krmaš, *karmaš* slaví se obyčejně na sv. Martina; *odpust*, *posvícení* v den patrona chrámu.

O původu krmašové slavnosti Jakub Mikolajek z Pyště, povoláním »zpěvak a kopidol«,*) vykládal toto:

»Za starých časů mívala každá obec své pastvisko, na němž pásla koně, krávy, bravky a husy. Pastvisko ohraničeno bylo buď vodou neb ‚parkánem'. Každý druh zvířat měl svoje oddělení a pastýře. Dobytek, který doma nebyl potřebný, zůstával, pokud bylo teplo, venku. Vystavená ‚šopa' neb několik stromů, stojících na pastvisku, chránilo dobytek před zlým počasím.

V říjnu neb počátkem listopadu, když mrazy se dostavily, slavila obec shánění stád do stavení. Synci a děvuchy zhusta s muzikou šli na pastvisko pro stáda a za jásotu a zpěvu hnali domů.

Doma hospodyně ustrojila dobrou večeři, pastýře obdarovala. Večer v krčmě byla muzika. To byl krmaš.«

Malý Jakubek ještě dodal: »Ludkové, starý Noe děkoval Hospodinu, že se neutopil se svou rodinou, též my máme děkovat za všechny úrody, které jsme skludili. Proto máme jít do kostela a tam ‚říkat', že nám Pan Bůh byl tak dobrotiv. Jest to dobré, že v našich mnohých kostelích po velkém náboženství zpívá se v krmaš »Te Deum«.

Na krmaš se těší Pr. »mulaři« (zedníci), kteří schválně vracejí se z ciziny do rodných vísek a ukládají své výdělky.

VII.

Veselí, křtiny, pohřeb.

K náboženským zvykům lidovým především patří svatební, křestní a pohřební.

Ve »*Slezské svatbě*«**) vylíčil jsem, jak se slaví svatby na Slezsku, dotknuv se na patřičných místech obyčejův svatebních

*) Starší bratr a hrobař.

**) Slezská svatba vyšla ve Slezské kronice r. 1894., cena 30 kr.

i na Pruském Slezsku; později dostal se mi do rukou popis svatebního veselí z *Bohuslavic*, jejž jako variant vypsání slezské svatby podávám.

Po obvyklých *obkledech*, *zasýpání* přiblížil se den svatební. První, již na veselí zavítají, jsou muzikanti. Postavivše se na »placu« (dvoře), troubí »Tisíckrát pozdravujeme Tebe« a jiné pobožné písně. Družbové zatím po dědině sbírají hosty a to pro ženicha zvláště a pro nevěstu též. Jak se sešli, spustí muzikanti veselý pochod a jdou se ženichem k nevěstě. U nevěsty zavřeli před příchozími vrata. Nevěstini starostové, zaslechnuvše lomoz, vycházejí na dvůr tázat se, jací jsou to lidé před vraty, kteří s takým hlukem přišli, ti jistě nedostavili se s dobrým úmyslem.

Ženichův starosta hájí sebe a své družiny, řka:

»Viděli jsme bílou holubičku letěti,
a ta zůstala seděti;
my výkazy máme,
a ji žádáme«.

Potom ukáže starosta výkaz — je to kousek poškrábaného papíru — a seznamuje se se starosty nevěstinými; na utvrzení známosti častují se za vraty i před vraty pivem a kořalkou. Když je výkaz prohlédnut a za dobrý uznán, otevrou se vrata a starosta nevěstin zve: »Tož pojďte, budem hledat, jestli co najdem«, a uvádí veselníky do jizby. Tam se jim předloží snídaní; nevěsta se ukryje. Místo nevěsty přivádí starosta ženichovi starou babu, držící koudel a vřeteno v rukou a táže se: »Je to ta, co hledáš?«

Ženich škaredě pohlédne na babu, řka: »Také baby jsem nezasloužil.«

Baba několikrát před ženichem poskočí a utíká do kuchyně.

Starosta uvede před ženicha přední družku, vyzvídaje: »Je-li to ta pravá, již hledá?«

Ženich odpovídá, »že takové stvoření všetečné jest, nic po tom, že to není pro něho«.

Uražená družička čte za pohanu ženichovi levity:

Dobře, pane mladý,
černé oči máš,
mne se zapíráš,
že mě neznáš.
Sedm let mne's vodil,
za jinou si chodil,
mně jsi se nevzal.

Kdybych nebyla na tebe čekala,
dávno bych se byla vydala.
Chodili ke mně rozmaniti,
mlynáři, kominári, masaři a jiní řemeslníci.
Ty's mi pravil, abych si žádného nebrala;
že mlynář jest umoučený,
kominář učazený,
ty že z nich jsi nejšvarnější,
že mi budeš nejmilejší.
Byl jsi se mnou v Kozmicích při muzice,
tam jsme spolu tancovali,
až ti podkůvky od kramfleků odletovaly;
já jsem tak šikovna byla,

že jsem ti ji uchytila.
Jestli tomu páni starostové nevěříte,
tu ji hned uvidíte.

(Vhodí starou podkovu na zemi.)

Byl jsi se mnou v Koleňách (též v Heneberku) na odpustě,
tam jsi mne vodil od budy do budy,
kupoval jsi mi rozmanité paskudy;
fíky, mandle, ořechy,
bych si jich loupala,
a při tobě bavila.

Byl jsi se mnou v Zavadě na jarmačku,
kupoval jsi mi bílou šněrovačku,
abych se do ní šnurovala,
a tobě, ty falešníku, lépe podobala.
Ty's mi pravil, že málo dostanu.
Já dostanu místo na chaloupku,
kozu, krávu i jalůvku,
záhonek na česnek a na cibulu,
z čeho se do smrti živiti budu.
Ty's mi pravil, že nejsem robotná,
že jsem objistná.
Robotná jsem byla,
na dlouhém dni jsem připřežku trávy nasbírala,
a ještě jsem se při tom vyspala.
Objistná jsem byla,
sedm haleček jsem sjedla,
po osmé jsem se ohlídala,
jenom jí nedostala.
Jak jsi přelezal přes plot,
rozerval jsi kalkot;
já jsem přec tak hloupá byla,
že jsem ti jich sešila.
Ještě včera přišli ke mně dva mladí,
povídali, že se můj milý k oltáři stroji;
já jsem tomu nevěřila,
před nimi okenko zavřela,
až jsem se sama přesvědčila.
Já ti na to nic neřeknu,
na místo nevěsty k oltáři přikleknu.
Ty falešníku nevěrný, co's mi včera večer ty podaruňky poslal,
já ti o ně nestojím,
pod nohy ti jich vhodím.

(Vhodí rybky a jiné cukrovinky před něj.)

Jak jsem ten prah překročila,
tak jsem si to rozvážila,
že bych ti velkou hanbu učinila,
kdybych místo nevěsty před oltář klekla.
Když mne nechceš,
vem si, co chceš,
přec přijde taký hloupý,
co si mně koupí.
A já si v svojím bílém věnečku
mohu vytočit a poskočit: juch, juch, juuuch.

Výskajíc a křepčíc vzdaluje se.

Starosta jako mluvčí ženichův chce sám přesvědčiti, se kde ilá holubice se ukryla, proto dobývá se ještě jednou do komory nemoha odemknouti, prosí o klíče.

Starosvatka ženichova žádosti jeho vyhovuje, podávajíc mu buchtu v podobě klíče upečenou; on ji přijme. Starosta nevěstin ženichovi, než pro nevěstu odejde, přinese »voňačku« a »šnuptychlu«, voňačku připíná družička, ženich za ni zaplatí na talíř podle »hodnosti«. Nyní přivádí hledanou holubičku řka: »Vedu ji, ale velmi smutnou truchlivou. Na jejím smutku nebudiž vám divno, nebo rodiče opustiti míní; bo která poctivá panna by otce a matku bez smutku opustila, ta by srdce kamenné mělal Když jsem ji prvší ráz před oltářem obětoval,*) tehdáž nepomyslil jsem, že bych mohl tak poctivou pannu oddati, která si může sedm panenských ctností připočítati, totiž: pokoru, štědrosť, čistotu, lásku, střídmosť, trpělivosť a horlivosť. Tak když byl první člověk stvořen, sám Bůh uznal, že není člověku samému dobře býti, i učinil mu pomocnici. Dopustil naň tvrdý sen a vyňal mu žebro z boku ven. Neučinil ji z nohy, aby jí neměl muž za podnožku; neučinil ji z ruky, aby ji neměl za dívku aneb služebnici; neučinil ji z hlavy, aby nad ním nepanovala; ale z té kosti, která byla nejblíž srdci, aby ji vždy v srdci nosil. A tak já vám ji též odevzdávám, ne za žádnou podnožku, ne za žádnou pasterku, ne za žádnou služebnici, ne za žádnou dívku, ale za pravou manželku. Ať jest muži svému milá jako Rachel, moudrá jako Rebeka, a věrná jako Sara. A tak vám ji, pane starosto, odevzdávám, a vy ji odevzdejte, komu přináleží.«

Nastává odpros rodičů a prosba za požehnání. Nevěsta klečíc dí: »Prosím vás, tatíčku, pro Boha, pro pět ran Krista Pána, pro sedm bolestí Matičky Boží a pro všeckých svatých, odpuste mi, co jsem vás rozhněvala. Děkuji vám za vaše vychování a prosím za vaše požehnání.«

Po trojnásobné prosbě každého z rodičů jest vyslyšena.

Průvod seřadí se. Napřed muzikanti, hrající veselý »marš«, nyní »Torgovský«, potom jdou dva družbové s nevěstou a dvě družky s ženichem, za nimi starostové a ostatní hosté buď v páru, nebo v »kupě« a rozdávají za výskání koláče divákům.

Je-li některý z rodičů mrtev, odebere se nevěsta na hrob pomodlit se, zatím hudba hraje písničku:

Ach, stavajtě, ma matičko, stavajtě,
ach stavajtě, ma matičko, stavajtě,
požehnani mi dajtě!

Bo stě mi ho, ma matičko nědaly,
jak stě vy umiraly.

Ach stavajtě, muj tatičku, stavajtě,
požehnani mi dajtě!

Bo stě mi ho, muj tatičku, nědali
jak stě vy umirali.

V kostele dává paterek »slub«. Po mši sv. zajdou novomanželé do kaple blah. Panny Marie, aby se jí obětovali a vyprosili její ochrany.

*) Starostou obyčejně bývá »křesníček« nevěstin.

Z kostela ženich s nevěstou jedou domů na snídaní, veselníci odeberou se do »šenku« na muziku. Kolem čtvrté jest »obid«. Muzikanti zase v čele vedou hosty; za rozcestí se muzikanti veselníci rozdělí; muzikanti hrající na trumpety jdou s ženichovými veselníky k ženichovi, a pískající na píšťaly k nevěstě.

Jak se donese první jídlo na stůl, vstane družka a modlí se »Otče náš« a dodá: »Pane Jezu Kriste, račiž nám požehnati tyto dary, které nyní z Tvé štědrosti bráti a požívati chceme. Pane, nedej, abychom od Tvé lásky odděleni byli, ale v čas potřeby jí užívali. Stolu nebeského račiž nám uděliti, Králi věčné slávy! Amen. Vinšuju všeckým šťastlivé posedání a dobrý »šmak« — a komu se nehodí, nechať nechá tak«.

Při obědě hosté dostávají: 1. polévku nudlovou; 2. hovězí maso s bílou omáčkou; 3. jelita se zelím; 4. klobásy s omáčkou; 5. pečené maso se slivami; na ostatek 6 krupici (grys).

Nevěsta a ženich za stolem sedí nic nepožívajíce; nevěsta roní slzy přese všechno to, že muzika hraje, a hosté zpívají.

Při obědě v ***Kobeřicích*** dával starosvat nebo otec naučení novomanželům.

Napomenutí Jana Fichny z Kobeřic jest takové:

»Poslouchej milá nevěsta Marjano,
co se stalo dnes ráno.
Stala jsi se požehnanou,
mého syna vlastní ženou.
Do stavu svatého manželství jste vstoupili,
prosím Vás, byste se v celém žití nebili,
jako dva manžele se chovali,
jeden druhému pomáhali.
Bože Ti buď na pomoci,
jak přijde opilý v noci,
by's ho nekuňirovala,
jak náleží přivítala.
Jak ráno vyjde slunéčko,
tehdy mu to rozlož všecko;
že se to má k srdci bráti,
po nocech se netoulati.
Ženatý chlop doma sedí,
svého hospodářství hledí.
Domluvte se jen v dobroti,
Jenom mezi čtyřmi oči.
Pán Bůh Tě potěš v úzkosti,
aby Ti netřískal kosti;
žena, ktera drží ústa,
takou muž nikdy nechlustá.
Zpomeň jak Pán Bůh Otec náš,
stará se o nás v každý čas,
poslal nám svého Syna s neba,
a dává podnes co nám třeba.
Tak i já ti otcem býti slibuji,
a svého syna za muže ti daruji.
I ty, můj synu, její manžele,
milujte se, buďte největší přátelé,
Boha Otce vždycky vzývej,
Na rodiče nezapomínej!«

Po posledním jídle přední družba na bílý talíř vybírá na »kolébku«, domáhaje se dárků touto řečí: »Milí šlechetní panicové

a panny! Dnešního dne Bůh to novou páru do stavu manželského spojiti ráčil, kteroužto můžeme přirovnati k zrnu hořčičnému, kteréžto jest nejmenší mezi všemi semeny, a když vzroste, bývá z něho strom tak veliký, že ptáci nebeští sem tam na něm proletávají a též své odpočinutí mají. Tak též tito novomanželé jednou krásných synáčků neb dcerek míti mají. Proto na místě jejich prosím na nějakou kolebečku, kterážto aby nebyla ani žlutá, ani strakatá, ani bílá, ale aby se všem líbila, aby měla zlaté kruhy, stříbrný povijánek, sama se kolébala a sama si zpívala, za to všeckých žádám«.

Veselníci dostávají dva veliké koláče za »výslužku« domů; nevěsta a ženich své koláče darují chudým.

Po hostině vedou starosvatky nevěstu k rodičům ženichovým; nevěsta nese velikou buchtu. Někde u vrat zanotí:

»O matičko zlatá,
otvírejte vrata
bo vám vezem nevěstičku,
jako kulu zlata.« *(Z Kravař.)*

Na prahu poklekne, rodiče jí udělí požehnání, a nevěsta věnuje matce buchtu za syna a prosí jich, aby ji přijali ne za dívku, nýbrž za vlastní dceru.

Ostatek večera až k jedenácté hodině ukrátí se tancem v krčmě. Muziku platí hosté.

Narození a křtiny slaví se docela jednoduše. »Položnice« dříve ulehala do lože ***s nebesy, podnebím;*** nyní jsem o tom nic neslyšel. Se křtem dlouho se neotálí, zazvou se »křesničck« a »křesnička«, obyčejně příbuzní, a to s otcovy strany jeden a matčiny druhý. Prvorozeneč dědívá křestné jméno velmi zhusta po otci neb matce, další dítky dostávají jméno buď po kmotrech, nebo některém vynikajícím členu v příbuzenstvu, na př. knězi, lékaři atd. V Kravaři mi pravili, že v každém domě má býti »Marie«; jinde si stěžovali, »že včil lidé se panští i při křtech, vymýšlejíce sobě jména, o nichž za stara ani svět nevěděl«. Než se dítě odnáší ke křtu, kropí je rodiče svěcenou vodou. Po křtu sv. v kostele za oltářem vkládají kmotrové křtěnci pod hlavičku »uzelek«, v němž jest křestní dar.

Po kostele bývá »počastná« u chudobných menší, u bohatších hojnější; při prvorozenci vždy okázalejší. Do dětských koupelí přidávají nábožné ženy svěcené vody, by dítě nevzalo úrazu. Za povijan zastrkují růženec, aby Pán Ježíš, Panna Maria dítěte ochraňovali. Na úvod chodívaly Slezanky v bílých »ubrusích«, nyní »taka moda« přestala. Na úvod s matkou chodívá jen »hebama, hebamka« (porodní bába). Při převinování také vídati kropení svěcenou vodou.*)

Na Prusku »***chovají***« ***mrtvé*** až čtvrtého dne na »krchovo«; účastenství bývá veliké. Mládence nesou družbové, kteří si na hlavu přivazují malé rozmarýnové, nebo jiné »rostené« věnečky, též na rukou nebo prsou někde pozorovati místo věnečku na hlavě — malé rozmarýnové voničky.

*) Viz »Český lid« roč. VI., »Ze života slezských dětí« od J. Vyhlídala.

K pohřbu panen zvou se družičky, za pochování děkují příbuzní: »Pán Bůh zaplať, že jste nám našeho tatíčka, matičku atd. pomohli chovat.« »Velebny paterku děkuju jim pěkně za usluhu.«

Láska k zemřelým nesahá pouze ku hrobu, nýbrž dále; pozůstalí zbožné modlitby vysílají k nebesům za nebožtíky; kdykoli do chrámu se ubírají, rádi klekají na rovy drahých. Hřbitovy v Prusku jsou obyčejně kolem kostela. Častěji do roka dává rodina sloužiti mše sv. za v Pánu zesnulé z přízně.

VIII.

Skolství.

Národní škola jest v Rak. Slezsku slovanském Lazar z hrobu vstávající, v pruském — do hrobu položený. Bývaly kdysi v Pruském Slezsku pro národy slovanské snesitelnější poměry, ale o těch se nyní mluví jako o »zlatých« časích.

Po více než století byla jedna okolnost pruským Cechům příznivá; totiž že mládež v obecných školách vyučována byla německému jazyku na základě mateřského. Dozor nad školami svěřen byl domácímu duchovenstvu, jemuž nemálo na tom záleželo, by dítky zejména naukám náboženským dobře se přiučily na základě řeči české.

Kněží sami přičiňovali se, by si osvojili dostatečnou znalost českého jazyka; na svědectví uvádím píseň, již složil r. 1830. *Simon. Peřich*, kooperator Kravařský, dosáhnuvší později vysokého školního úřadu. Píseň zpívaly děti při svěcení školy dne 17. října řečeného roku.

Píseň při svěcení školy.

Vyslyš Otče milý s nebe
dítky své milé,
když věrně žádají Tebe
v dětinské síle,
bys dnes dům tento posvětil,
a naše srdce obměkčil
k úctě Svého jména,
v němž klekají kolena.

Svaté má být to stavení
zvláště křesťanům,
v němž dle Tvého nařízení
nebes občanům
budoucí spoluúdové,
co planí, mladí stromkové
štěpení mají býti,
hodní Tobě sloužiti.

Neb zde máme Tě poznati,
Otce milého,
učiť se následovati
Smírce našeho;
vzdělať svých duší schopností,
mrtviť k hříchu náklonnosti,
bychom se Ti líbili
a světu se hodili.

Ach, jak dnes srdce pláplolá
plné radosti!
Ach, jak vroucně k nebi volá,
Otče věčnosti!
Buď školy opatrovníkem,
buď rodičů zástupníkem,
jenž mnoho podstoupili,
než je nám vystavili.

Dej jim za to zdraví stálé,
dej chuť k dobrému,
by nutili dítky malé
k domu školnému.
Dej milosť všem řiditelům,
trpělivosť učitelům,
by nás hodně cvičili,
a v nás si zalíbili.

Tak bude škola štěpnice
štěstí našeho,
bude světu pokladnice
lidu dobrého,
bude zřídlo vonných cností,
z něhož běžet ku věčnosti
snadno se naučíme,
až se s Tebou spojíme.

Studenti mohli nabýti dříve znalosti řečí slovanských na gymnasiích v Hlubčicích a Ratiboři, protože vyučováno bylo též řečem slovanským.

Roku 1856. dostal se do Hlubčic professor řeči české znalý a milovník, jménem *Stefan*, rodilý Němec; česky se naučil na vysokých školách ve Vratislavi.

Nově přišlý professor uvázal se *s dovolením krajské rady školní* v úkol: moravské žáky učiti češtině. I učilo se českému jazyku každoročně 30—40 studentů ve třech odděleních.

V oddělení prvém učilo se podle mluvnice *Ziakovy* a čítanky Celakovského. Žáci oddělení druhého mluvnici opakovali a úryvky nejznamenitějších spisovatelů českých na jazyk německý překládali. V oddělení třetím konečně čteny české básně a do prosy písemně překládány. Ulohy co nejpilněji opravovány. Mnozí žáci neunavnou pilností v mateřské řeči své znamenité pokroky činili, přes to všechno, že týdně jen tři čtvrti hodiny češtině vyučováno bylo. Tato láska a přičinlivost professora Stefana povzbudila některé německé žáky, že učili se češtině; tyto professor učil ve zvláštním oddělení. Roku 1874. zemřel Stefan — od té doby v Hlubčicích nikdo neujal se češtiny.

Těm z bohoslovců, již hodlali působiti mezi Slovany, bylo se na fakultě Vratislavské učiti jednomu ze slovanských jazyků. Velepotřebné a užitečné toto nařízení bohužel nyní není v platnosti, však jakási náhrada přece jest. Bohoslovci z českého kraje, uznavše nutnost znalosti řeči lidu, mezi nímž usazeni budou, sami od sebe utvořili kroužek v ústavě ve Vratislavi, jehož účelem jest kupovati české časopisy, knihy, vzdělávati se v jazyku českém.

Tyto poněkud snesitelné časy změnily se ve školství po r. 1871., kdy byla povalena Francie, a Německo bylo sjednoceno.

Velkoněmecká myšlenka tak se vzmohla, že pronásledováno bylo vše, co názorům o velké protestantsko-německé říši protiviti se zdálo. Útočeno na katolicismus, aby se zřekl Říma a stal se církví německo-národní, však bez výsledku. Hnáno útokem na neněmecké národy, by se zřekly národnosti, práv — a hrubé násilí vítězí. Ze škol národních i vyšších vyobcovali šmahem české a polské knihy, přísně zakázali vyučovati česky a polsky, vyučování náboženství odňali duchovenstvu a svěřili učitelstvu; dobře, že vyloučené duchovenstvo ze škol vštěpovalo pravdy náboženské dětem ve zvláštních hodinách po česku v kostele.

R. 1761. ještě ředitel Hornohlovského semináře *Jüttner* přednášel kandidátům jednou za týden češtinu; nyní o češtině nesmí se díti na ústavě ani zmínka.

Roku 1864. byla v Hlučíně dne 1. června učitelská schůze, při níž hlavní učitel *Besta* z Hlohova doporučoval, aby čtení učilo se z počátku po moravsku, až ve 3. roce má se čísti německy.

Náboženství a dějepisu biblickému vyučováno budiž *jen v řeči mateřské*.

Roku 1865. načítali v Pr. Slezsku 52 »moravské« školy, z nichž čtyry obdařeny byly knihovnami.

Od r. 1873. odstraněn český »Slabikář pro normální školy« složený knězem Cypriánem Lelkem, místo jeho zaujal německý — touto událostí počíná utrpení slovanských dětí ve škole. Že v takových školách, v nichž školáci od prvního stupně až do vyjití, vyučovány jsou řečí cizí, a s pokrokem bledě to vypadá, možno si mysliti.

O pruském školství platí všude názor, že se mu na světě žádné jiné nevyrovná. Proto velmi se podivili návštěvníci berlínské*) výstavy r. 1898., když v oddělení školském nenašli nic, co by tento úsudek odůvodňovalo. Naopak, odborníci odcházeli zklamáni, a všeobecně bylo uznáváno, že pruské školství nijak nevyniká nad všeobecný průměr, ba ve mnohém dokonce pokulhává za školstvím sousedů. Za příklad uveďme budovy školní. Inspektoři pruští v rozhovoru prozradili, že nám v rak. Slezsku závidí krásných budov školních. Uvádíme za doklad původní zprávu z východního Slezska, jak někde v říši »kultury« vypadají školy. Ve farnosti Willuhen — polské pojmenování neznámo — zjistil krajský inspektor školní (náš zemský), že hospodářské stavení školní budovy jest na rozpadnutí. Vepříci pana školmistra zcela pohodlně prorazili zeď a vycházejí nerušeně na procházku, kdy se jim zachce.

Když školství pruské vůbec nepřekročilo hranice prostřednosti, jak je tomu teprve se školami, naplněnými slovanskými žáky? O pokrocích v takových mučírnách můžeme vypravovati z našeho Slezska z vlastní zkušenosti celé kapitoly. Zemská školní rada Slezská zašla si pro recept do Pruska a zřídila v rak. Slezsku řadu německých škol pro slovanské děti s »dorozumívající řečí českou«. Z těchto nestvůr daleko široko na Opavsku známa jest přelejvárna *Vlašťovská* v enklávách moravských.

Na Prusku učitel s dětmi mluví ve škole jen po německu, vyjímajíc nějakou dobu s nováčky. Obecná škola má zněmčiti české kraje v Prusku, tak neomaleně vyjádřili se pochopové, vládní inspektoři. Ti učitelé, kteří se mohou vykázati pokrokem z germanisace, dostávají ročně 70—100 m. odměny. Není tedy divu, že učitelé, podávajíce se nátlaku s hora činěného, němčí, dětem zakazují ve škole po »našemu« mluviti, poroučejí mimo školu po německu zdraviti a cestou ze školy cizí řečí hovořiti. Neposlušní trestáni bývají holí.

Za takových okolností jest možná příhoda, již zažil jsem roku 1896. v dědině J..... Na kraji dědiny střetl jsem se s čipernou děvuškou: »Jařku, jak se jmenuješ? Jaké je ti přezvisko? Či jsi? Která jsi?« Doptávám se všemi způsoby, jaké ve Slezsku v obyčeji.

Děvucha odpovídá: »Ich bin dajč, niks meriš.«

To jsem se tedy omýlil, když jsem četl v katalogu pro diecesi Olomuckou, že je to ves česká, že v kostele služby Boží odpravují se po česky; snad je to děvče nějakého nastěhovalého Němce, přemítal jsem v mysli, ačkoli kroj, tvářnost přesvědčovaly mně o opaku.

*) Hlídka, r. 1898. str. 159.

Co tak rozvažuji, totéž děvčisko slyším volati po česku: »Františ, poď hevaj (sem), cosi ti povim? Ti velebny paterek, co jdu po šoseji (silnici), se mnum povědali.«

Sotva domluvila, namanul se hoch škole odrostlý, jenž zdaleka volal: »Pochválen buď Ježíš Kristus, poníženě vítám velebného paterka.«

»Až na věky«, děkuji hochovi a ptám se: »ale pověz mi, synku, proč dáváš moravské pozdravení, a tam ta děvucha a ostatní školáci německé?«

»To je tak,« vysvětluje výrostek; »ja již možu, bo sem vyjdeny ze školy, ale ti, co choďu, maju zakazane. Dyby moravsky pozdravili, bo mezi sebum povědali, dostali by ve škole kyjem bo fajneryblum, maju též poručane, aby řekli, že su dajč.«

»A co pak ty jsi Moravec či Němec?«

»Ja sem Moravec, dyž ene moravsky řikam (modlím se), povědam, německy něporadim věla.«

Všeobecně školou zavedený pozdrav u školní mládeže jest »Gelobt sei Jesus Christus!« Starší lidé dávají české pozdravení.

Jakýs stryk z Chřenovic stěžoval si mi, že dal jednomu pánovi »Pána Boha« po moravsky, a on mu nepoděkoval ani po německy. »Dáti Pána Boha« znamená tolik, jako dáti křesťanské pozdravení, poučoval mě v další řeči.

Přední povinností pruského inspektora jest, jak dostaví se do školy, vyšetřovati, zdali učitelé mluví kdy s dětmi po česku. Vyptává se též mimo školu na učitele a kněze, zdali se nějak proti germanisaci neprohřešili. Běda, najde-li ve škole nějaký kostelní zpěvník český, nebo nějakou českou knihu, tu má se ubožák po pěti! O kněžích vyzvídá, jaká bratrstva zakládají, nerozšiřují-li českých katechismů, zpěvníků, nepůjčují-li českých knih atd.

Jak podotčeno: od r. 1873. jest čeština vyhnána z obecných škol, ale jakýsi útulek přece ještě jí ponechán v hodinách náboženských. Náboženství na pruských školách věnuje se týdně čtyři hodiny, obyčejně učitel vyučuje dvě hodiny a kněz též. Je-li škola trojtřídní, dovoleno jest v prvních dvou třídách vyučovati česky, ale katechismy a dějepisy biblické jsou německé; v třetí třídě vláda zakazuje (!) mluviti česky. Nejdůstojnější p. arcibiskup Olomucký ***Theodor*** při generální visitaci dal zkoušeti dítky z nižších tříd po česku, z vyšších odpovídaly německy.

Když vláda prohlásí některou školu za »kerndeutsch«, pak jest každé české slovo ze školy vypuzeno, tedy i náboženství má se učiti jazykem německým. O škole Hlučínské vyjádřila se vláda, že jest ryze německá, ačkoli dle vládního sčítání jsou v Hlučíně tři čtvrtiny obyvatelstva českého. Odkud se naberou ty ryze německé dítky, když v Hlučíně žije tak málo rodičů »reindeutsch«. »Katol. Listy« kárají toto počínání vlády. »Do zdejší školy chodí mnoho dětí zcela moravských rodičů z Hlučína a mnoho dětí z vedlejších kolonií z Rovnin, z Vrablovce, z Jasenek a Malanek, které jsou úplně moravské. Jak mají takové děti, které v šestém roce ***neumějí nic německy, učiti se náboženství v neznámé řeči,*** a jak mají míti k tomu chuť? Co soudí rozum o tom laskavém

jednání naší vlády, která dle slov císařových má se starati o náboženství, mravnost a pořádek, a ne o bezohlednou germanisaci? Nač dal Duch sv. apoštolům dar rozličných jazyků? Jen proto, aby každému národu hlásali náboženství v jeho řeči, v řeči mateřské, srozumitelné. Nechceme se dále o tom rozepsati, neboť zdravý rozum to bezpráví hned uzná. Rodičové kupte moravský katechismus dětem z Opavy nebo Ostravy, sami doplňujte vyučování náboženské . . .« (Č. 22. r. 1898.).

Příprava ku sv. zpovědi a sv. přijímání rovněž může konati se ve škole po česku, ale musí se tak díti jen po vyučování povinném.

Duchovenstvo, zvláště poslanec ***Stanke,*** farář z Hlučína, domáhá se, by náboženství udělovalo se jen v jazyku mateřském, častěji již o potřebě této mluvil v Berlíně, však nadarmo. Letošního roku (1899.) v březnu podalo duchovenstvo děkanství Hlučínského žádost na ministra vyučování, jež minula se výsledkem. Žádost zní:

Vaše Excellence! V národních školách Litavského kraje ve východních Prusích, nařídila Vaše Excellence, jak »Noviny« sdělily, toto: »Litavské děti v nižší třídě mají se učiti bibli, modlitby atd. i kdyby německy uměly, předně v litavské řeči. Děti v prostřední a vrchní třídě musí se učiti litavsky čísti a psáti, a náboženské kousky z paměti, jakož i kostelní písně mají se taktéž učiti litavsky.«

Vaše Excellence zajisté při návštěvě litavských škol nabyla přesvědčení, že vyučování náboženské dosavadním způsobem nebylo dostatečno a pro náboženský život v rodině a při veřejných službách Božích prospěšno.

Stejné přízně a starosti o náboženské vychování svých dětí očekávají od Vaší Excellenci katoličtí, moravsky mluvící obyvatelé okresu Ratibořského. Zároveň chceme Vaší Excellenci vyjádřiti své nejuctivější díky za slova pronesená na zemském sněmě dne 6. března 1894.:

»Na jiné straně chceme učení polských kostelních písní podporovati. Výslovně jsem nařídil, aby děti v nižší a střední třídě zpěvu polských (u nás moravských) kostelních písní se učily, poněvadž toho potřeba církve vyžaduje, a škola jí při tom beze všeho má pomáhati.«

Bolestně však musíme vyznati, že tomuto výslovnému nařízení Vaší Excellence v žádné škole našeho děkanství posud se neuposlechlo.

K naší prosbě pobádá nás jedině starost o spásu duší školní naší mládeže a svátosti a prospěch služeb Božích. O zájmech cizí národnosti nemůže být u našeho lidu řeči. Nikdy posud se u nás neproslýchalo něco o nevěře proti našemu panovnickému domu Bohem nám ustanovenému ani o spojení s cizí národnosti. Tak tomu má býti i budoucně. Když se mluví o věrných pruských poddaných, kteří v radostných i trudných chvilkách jako vlastenci se osvědčili, pak se i Moravci v horním Slezsku hrdě k nim přidružují. Předkládáme prosbu svou jedině z příčin náboženských

jako duchovní pastýři, a že tyto příčiny vyžadují ohled na mateřskou řeč při vyučování náboženském a zpěvu kostelních písní, to Vaše Excellence sama uznala svým nařízením pro školy litavské.

Pročež prosíme i my nejposlušněji, aby moravské děti děkanství Hlučínského: 1. v nižší třídě bibli a nejdůležitější modlitby předně moravsky se učily; 2. ve střední a vrchní třídě moravsky čísti a náboženské kousky z paměti moravsky se učily; 3 aby moravské kostelní písně ve škole se cvičily. Duchovenstvo děkanství Hlučínského. (Podpisy.)

V mnohém zajímavá jest řeč, již pronesl poslanec ***Stanke***, tuším v březnu r. 1899. na sněmu zemském, při poradách o rozpočtu ministerstva kultu: na odůvodněnou podané petice. Protože osvětluje nynější poměry školské, podáváme ji doslova:

»Z petice moravských a polských kněží na ministra kultu jest patrno, že se nám jedná o větší právo mateřské řeči ve škole. Máme sice nařízení, aby v nejnižší třídě užívalo se mateřské řeči při vyučování náboženství, ale bohužel opolská vláda proti tomu jedná.

V Horním Slezsku jsme se těšili, že v Ratiboři se zařídí učitelský seminář. Jako poslanec ratibořského okresu jsem za to panu ministrovi povděčen. Těšili jsme se, že nyní nedostatek učitelů, obou řečí znajících, přestane. Ale v této naději jsme něco oklamáni, neboť se mi vykládalo, že jeden školní rada z Opole se na nejnižší třídě učitelů vyptává, jak náboženství vyučují a pak na to naléhá, aby se od mateřské řeči úplně upustilo. Na místo toho odporučuje náboženské obrázky, dle kterých se mají děti v německé řeči cvičiti.

My duchovní v Horním Slezsku toho litujeme, že náboženské vyučování v našich školách našemu očekávání neodpovídá. Ve své petici jsme to projevili. Jak pak to teprv bude, když mateřská řeč dle přání opolského školního rady úplně ze školy bude vypuzena? Včera se vyjádřil pan ministr, že výsledek náboženského vyučování požadavkům školy v c e l k u odpovídá. Ale to »v celku« je bídná známka a s tím se nemůžeme spokojiti.

Dále bych prosil pana ministra o to se postarati, aby školní vrchnost do našich škol posílala učitelů, kteří znají mateřskou řeč dětí. Takových učitelů by bylo dosti, kdyby jich vrchnost neposílala do německých krajin, kde jich netřeba a k nám zase posílá učitelů z Vratislavi, Berlína a i dále ještě. Proto bych prosil školní vrchnost, aby od této zásady upustila. Jak pak může učitel prospěšně vyučovati děti, jejichž řeči nerozumí? Není pak div, když rozmrzelý učitel pak přísně trestá a rodiče s ustavičnými žalobami přicházejí. A za to jest jenom školní vrchnost zodpovědna, která chce jen pokus činiti, zda-liž i německý učitel nemůže našim školám postačiti.

Chtěl bych se pana ministra zeptati, zda-li je skutečně úmysl mateřskou řeč z nejnižší třídy v Horním Slezsku vytlačiti, anebo jestli tento pokus jen ti školní radové dělávají. Bylo by to smutné, kdyby tak všeobecně bylo namířeno. Učitel se ovšem neopováží svému představenému říci, že to nejde, neboť by se mu řeklo, že neumí vyučovati.

Pan ministr dostává bezpochyby od školní vrchnosti zprávy, že to jde také bez mateřské řeči. Ale to nejde. Vždyť my duchovní máme také své zkušenosti ze školy. Vyučujeme v hodinách v plánu předepsaných katechismus německy a ku sv. Svátostem vyučujeme v řeči mateřské. Ovšem že též na to dbáme, aby se děti naučily i německy zpovídati, neboť snadno mohou přijíti později do cizích krajin, kde nenajdou moravského kněze. Když pak naši bývalí žáci před veselím přicházejí ku katechismu, tu se ukazuje, že o sv. zpovědi a sv. přijímání si ještě dosti zapamatovali, poněvadž se to učili i v mateřské řeči, kdežto o jiných věcech vědí velice málo, anebo skoro nic. Ovšem, vyučování ve dvojím jazyku jest obtížné a vyžaduje více času, ale nemohly by se v takových školách hodiny pro náboženství rozmnožiti? Nemusíme přece stejnou měrou měřiti školu jen jednou řečí a školy dvojím jazykem! Kdyby se tu činil rozdíl a zavedla změna, měla by z toho škola i církev užitek.

Ještě bych chtěl na něco upozorniti, jak neopatrní ti páni při prohlídce školy bývají. Jednou se ptal synka: »Jsi Němec nebo Moravec?« Smělý chlapec odpověděl: Jsem Moravec.« »Ale vždyť mluvíš německy?« Synek se však nedal zmásti a opakoval, že je Moravcem. Po něm to opakovali také ostatní. Jest to třeba, aby školní děti byly již na to upozorněny, že mezi národností je rozdíl a že jsou protivy? Kdo to zaviňuje? Jen takoví dozorci.

Konečně ještě malou stížnost. Jsem o tom přesvědčen, že pan ministr chce, aby škola i církev společně působily a aby děti se také pobožností církevních súčastnily. V našem kraji odbývá se 40hodinová pobožnost v ostatní dny a i školní děti přicházívají od 11 do 12 hodin k pobožnosti se svým p. učitelem. Pobožnost odbývají německy a školní vrchnost tomu posud nebránila. Tu přijde nový školní dozorce a ten tuto pobožnost zakazuje. Učitelé mu to vymlouvají, školní dozorce konečně povoluje, ale jen s podmínkou, že vypadlá hodina se musí nahraditi po škole. Není pak div, když učitelé řeknou: Té pobožnosti již nebudem odbývati, neboť nechceme míti více hodin a školní vrchnosti se to nezdá býti milo. Ten sám školní dozorce v jiném případě jednal jinak. Před volbou do říšského sněmu pravil k učiteli: »Zítra jest shromáždění konservativní strany v Ratiboři. Když chcete tam jeti, osvobodím vás od vyučování.« Nezmínil se však o tom, že by těch 5 neb 6 hodin měl nahraditi. Tedy církvi se dělají obtíže a politice se ulehčuje. Nechť ten pán ve svém smyslu agituje, ale toho si přeji, aby v Horním Slezsku, kde spojení církve se školou jest beztoho slabé, školní vrchnost přihlížela, aby toto spojení bylo opět upevněno, aby církev i škola ku blahu dětí v pokoji spolu působiti mohly.«

Na žádost duchovenstva došla r. 1899. vdp. kommissaře v Ketři v měsíci červnu tato odpověď: »Žádost katolického duchovenstva děkanství Hlučínského předpokládá, že jsem vydal nová nařízení o vyučovací řeči ve školách litavských ve východních Prusích. Tomu tak není a proto spočívá žádost na mylném základu. Ale nehledě ani na tuto okolnost, nemohu vyhověti žádosti, týkající se změny nařízení o užívání moravské řeči v tamnějším okrese,

poněvadž posavadní zařízení se dobře osvědčilo tam, kde učitel horlivě a obratně stávajícími předpisy se řídí. Považuji za jednu z nejhlavnějších úloh školní správy, by se starala o pečlivé a prospěšné pěstování německé řeči v obecných školách a hlavně ve dvojjazyčných okresích naší říše.

Žádám Vaši Důstojnost, by tento dopis sdělila s duchovenstvem děkanství Hlučínského.

Za ministra kultu: *Bartsch.*

Na mou otázku, zda-li dítky při násilné dressuře si poněkud němčinu osvojí, odpovídali učitelé, »že jen ti nejschopnější jaks taks, ostatní že rozumějí mluvenému a čtenému, mluviti jest jim však velmi těžko.«

»Veliká bída,« sdělovali dále, »bývá s nováčky; boráskové (ubožáci) mají modliti se německy, a s těží dovedou někteří z nich po česku. Trvá to asi půl roku, než naučí se německému Otčenáši a Zdrávasu.«

Stav školský v českých krajinách charakterisuje skutečná událost z inspekce inspektorovy, již sdělil pruský farář. V české dědině N... zkoušeny byly dítky z různých předmětů, mezi jiným byla též čtena básnička: »Sei uns gegrüsst, du schöner Wald.« Čtení hochovi ještě šlo, hůře bylo s obsahem básně. Inspektor, nemoha z hocha dostati smysl čteného, vyzval ho, aby počátek přeložil do češtiny. Žák s chutí přeložil slova: »Sei uns gegrüsst, du schöner Wald« — »Zajonc ogryś šumny les.« Jiný příklad podala loni škola Chřenovská. Pan učitel s malými žáčky v prvé třídě cvičil píseň: »Sum, sum, sum, Bienchen summ herum« atd.

Příští hodinu ptal se, kdo již písničku umí. Smělý žáček se hlásil a spustil: »Žum, žum, žum, galaty se dřum, tatíček jich potrhali, matička jich polataly, žum, žum, žum, galaty se dřum.« Inspekce mají se konati v čase velikonočním, proto slovou »Osterprüfung«; mnohdy konají se však jindy.

Podle pruského zákona zkouší světský inspektor ve škole dítky i z náboženství. Šťastná církvi katolická v Prusku! Protestantský ministr, protestantská vláda, obyčejně protestantský školdozorce — toť tvoji první inspektoři! Duchovenstvo tuto nedůstojnou porobu církve se snaží setřásti tím, že domáhá se dozoru nad školami, ve kteréžto snaze katoličtí učitelé vydatně je podporují.

Poslanec *Stanke* 28. února l. 1895. rozhovořil se na sněmě Berlínském o tomto dozoru; řeč jeho měla ten účinek, že v okrese Hlubčickém vláda částečně přáním obyvatelstva vyhověla, ale jinde zůstalo vše při starém, na př. v Sudicích. V tomto městečku jsou dvě školy: katolická o třech třídách a protestantská s 20—30 žáky. Katolický farář bydlí v místě, ale dozor nad katolickou školou svěřen je protestantskému statkáři ze Sudic, a nad protestantskou — pastoru, bydlícímu asi míli za Sudicemi, v Rozumnicích.

Učitelé působící v kraji Čechy obývaném bydlí hlavně v okresích Ratibořském a Hlubčickém; první okres zaměstnává 320 učitelů, 10 učitelek a tři inspektory; v druhém jsou 204 učitelé, 22 učitelky a tři dozorcové; Hlučínské školdozorství čítá 36 škol se 7836 žáky, téměř výhradně českými, jež vyučuje 98 učitelů.

Průměrně připadá na jednoho učitele přes 71·1 dětí. Roku 1899. v říjnu Hlučínské školdozorství mělo 100 učitelů a 8030 žáků; z těchto bylo dle úředních záznamů 7720 moravských, 189 německých a 221 moravského a německého jazyka (!) Na jednoho učitele průměrně připadá 80 dětí. Dle školních zákonů nedostává se ještě 30 učitelů. Židovských dítek v obvodu Hlučínském jest jen 15.

Mnoho učitelů umí »moravsky«, však dosti jest těch, již s češtinou jsou na štíru; jsou to obyčejně Němci z ryze německých krajů.

Na posouzenou uvádím, že v Hlučíně ze šesti neumějí česky dva, v Dlouhé Vsi ze 3—2, v Ludgeřovicích ze 6—2, v Koblově ze 3—2, v Kravaři z 8—2 atd.

»Katolické Noviny« odebírá asi 15 učitelů, jeden dopisuje; uvědomění národního postrádají, však nestaví se proti národnímu hnutí, jehož vlny pomalu se zvedají.

V Ratibořském okrese definitivně ustanovený nadučitel (Hauptlehrer) dostává platu 1000 m.; provisorní nadučitel 800 m. Po sedmi letech dostávají přídavek (Dienstalterszulage) 120—150 m. Správce školy více než dvoutřídní až šestitřídní bývá odměňován za zvláštní službu (funkční přídavek) 200 marek. Učitelé (Lehrer) definitivní placeni jsou 1000 m.; provisorní učitelé 800 m. Příplatky služebné vyplácejí se jim jako správcům škol.

Většina učitelů nemá vousů; každého na prvý pohled poznati, že slouží škole.

Pruští vychovatelé mládeže vymohli si r. 1896. právo jednoroční služby vojenské, jsouce toho názoru, že stanou se důstojníky. Posud sloužívali jen deset neděl, ale od r. 1899. užívají vojančiny po celý rok. Vydržování bude státi 400—500 širokých*). Kdo nebude moci platiti, bude vydržován státem, ale za to nebude nositi odznaku na ramenou (Achselschnüre), aniž bude míti práva na důstojnickou hodnost. Jest však malá naděje, že učitelé kdy budou povýšeni na důstojníky, protože sbor důstojnický sám si je volí a ten hledí na nižší třídy s patra.

Učitelé naříkají si do přetěžování; stává se totiž dosti často na pruských školách, že tři učitelé vyučují čtyři třídy, ba dokonce tři pět tříd, jako na př. r. 1896. v Benešově. Dostávají sice za to odměnu, ale ta není poměrná namahání, jaké mají s vyučováním. V takových případech vyučuje se ráno od 7—12 hod. jedna třída; odpoledne druhá.

Před časem bývalo pojmenování tříd opačné než u nás, nyní jest totožné.

Na školách obecných, »národních« nesmíme říci, viděti obyčejně nápis »Elementarschule«.

Místa učitelská neobsazují se vždy po spravedlnosti; svědčí o tom dopis v »Kat. Novinách« ze dne 15. srpna 1896. *Z Plště.* »Tož ta školní věc v dědině na blízku už je rozhodnuta: mladý učitel od polního direktora presentovaný od 1. září dostane své

*) Široký = třem markám.

místo druhého učitele a učitel, který už čtrnáct let svědomitě se tam trápil, může si hledati své štěstí jinde. Od školní vlády za nynějších poměrů, kde nemáme školního zákona — protože vláda nechce křesťanské školy, jiného jsme neočekávali.

Učitelé, ve vašem prospěchu pravím vám, když potkáte panského pacholka, pozdravte ho s největší uctivostí, sice zůstanete na posledním místě. Jak vyučujete ve škole, to jest »Nebensach«, co patří k dvoru pozdraviti, to je »Hauptsach«, to jest první povinností učitele za nynějšího pořádku . . .«

Pruské učitelstvo bývá vychováváno v internatech. Kandidáty pro semináře učitelské připravují J. Jordan, učitel ve Štěpánkovicích a Trulaj v Hlučíně. V kraji českém jsou rozhodní katolíci, od Ratiboře k Vratislavi většinou liberálové.

V děkanství Hlučínském jsou učitelé sdruženi ve dva katolické spolky: Hlučínský (čítá na 30 členů) a Hošticko-bolatický (má na 20 členů). Měsíční příspěvek jest 25 fk.

Jaký duch vane mezi učitelstvem za hranicí černo-bílou, vycítí čtenáři ze zpráv »Kat. Novin«, ze dne 8. srpna 1896 (č. 33.) a 18. srpna 1896 (43.), jež za tím účelem uveřejňujeme.

»*Na duchovních cvičeních učitelských,* které se od 27.—31. července na hoře sv. Anny (Annaberg) konaly, bralo podíl 95 učitelů. Z našeho okresu mezi nimi byli pp Scholz ze Samařovic, Przybylla z Benešova, Trullay a Slezima z Hlučína, Wiesiolek z Benkovic atd. Už před tím při prvním oddělení duchovních cvičení (20.—24. července) súčastnilo se 94 učitelů. *Ještě více se jich hlásilo,* ale v klášteře Františkánů už není místa. Jak tito o blaho své vlastní duše se starají, tak neopomenou též zbožného vychování svěřených dítek k jich časnému i věčnému štěstí. Z německých krajů Hornoslezska dostavilo se k cvičením těmto málo učitelů. Jestli jsou u nich prázdniny v jinou dobu, nebo jestli chodí na exercicie do jiného kláštera neb z jaké jiné příčiny (liberalnost), o tom nemůžeme souditi, bude snad ze všeho něco. Ostatně nemají k tomu povinnosti a jest to uznání a chvályhodno, když to činí dobrovolně a z vnitřního přesvědčení!

»† *Opava.* (Sjezd rakousko-slezských učitelů.*) Předešlý týden jsem za svými záležitostmi zajel do Opavy. Tu mne překvapilo, že bezmála na všech ulicích, zvláště na hlavních, vlály prapory. Na znamení, že se právě koná srpnový trh, to přece nebylo! Jiného nápadného nebylo viděti. Tu jsem si vzpomněl, že jsem v německých novinách četl o shromáždění rakousko-slezských učitelů, které se na začátku srpna konati bude v Opavě a že též několik učitelů z Pruského Slezska se ho súčastní. Když jsem se na ty prapory pozorněji podíval, *divil jsem se a nemile mne dojalo, že barvy staroněmecké (černá-červená-žlutá) a slezské (červená-bílá) mnohem převládaly nad barvy rakouské.* Co by se tak u nás řeklo, kdyby při slavnostních příležitostech pruské a německé barvy za jinými prapory zůstaly pozadu? Poněvadž

*) Dodati jest — německých, na němž někteří polovičatí čeští též podíl brali.

nejsem učitelem, ani ***přítelem větší části rakouského učitelstva,****) neměl jsem mezi nimi co hledati.«

Do středních škol posílají rodiče hochy na katolické gymnasium do Hlubčic a sv. Matěje do Vratislavi; v blízkém Ratiboři jest protestantské gymnasium, ačkoli by bylo výhodnější, kdyby v Ratiboři bylo katolické a v Hlubčicích protestantské. Českých Prusů jde na studie poměrně málo.

IX.

Lid v domácnosti, obci a zemi.

Jen malý pás Opavice prostírá se mezi rakouskými a pruskými Čechy, a přece jsou mezi příslušníky téhož kmene mnohé rozdíly. Příčinu hledati jest v tom, že žijí ve dvou různých státech. Od prvého okamžiku, kdy jsme ztratili polovici Opavska, staral se Bedřich II., by noví poddaní jeho vládě uvykli: vštěpoval jim zásady pruské lojality, rozpínavosti, chlubnosti, ale učil je také šetrnosti a prostotě.

Nástupcové pokračovali v díle, a přese všechno, že potírali katolicismus, mají v Češích pruských věrné poddané.

Ptáš-li se venkovanů, zdali by chtěli patřiti pod našeho císaře, odpovídají, že u nich jsou lepší pořádky, školy, ale u nás že je lacinější mouka a jiné potraviny, že by neplatili »oplaty« na hranicích a »colu« (cla).

Však v Prusku se též lojalita jinak pěstuje než v Rakousku. Královy narozeniny slaví se s největší slávou, spolky se súčastňují slavnosti, hmoždíře hřmí, hudba hraje, též ve většině osad neschází osvětlení.

Když minulého roku oslavovali sedanské vítězství, nařídily královské úřady oslavovati je po tři dni. »Katolické Nov.« píší dne 29. ledna 1898 o oslavě císařových narozenin takto: »Náš nejjasnější císař pán Vilém II, narozený dne 27. ledna 1859., slavil ve čtvrtek své 39. narozeniny. ***V celém našem moravském kraji slavil se tento radostný den.*** Někde byl v předvečer »zapfenstreich«, jinde byly slavnostní hostiny a pak světské slavnosti. Všude jevila se radosť a nadšení. Způsob slavnosti byl rozdílný, ale stejné city ovládaly naše srdce, totiž city lásky a náklonnosti ku vznešené osobě našeho slavného panovníka a zeměpána. Nechť ho Pán Bůh sílí a zachová ještě dlouhá léta ku blahu naší říše!«

Lojalita pruského lidu jeví se též v počínání jeho vůči vojsku. R. 1897 v měsíci září byly manévry v českém kraji; obyvatelstvo ukazovalo vojákům všemožnou lásku. Dopisovatelé »Katol. Novin« buďtež svědky slov našich:

Z Kobeřic. Bylo oznámeno, že přijde do okolních dědin hromada vojska a že oficíři mají dostati »bakhyndle« a dvě jizby se zrcadly a sprostí půl funta masa na oběd. »Poščaj' mi vidličky«, pravila jedna roba k sousedce. »Sama půjdu koupit do Kravaře v odpust.« A šly a nakoupily vidličky, umyvadla hliněná a zrcadla za dva české, doma nakoupily masa a jelit, pozabijeli kačice a oče-

*) Pro protikatolické smýšlení.

kávaly kvartýrníků. Myslíš, že přišli? Jezdili a mašírovali přes dědiny, ale bzum přišli, zůstali v lijáku a přemrzli v zimě a dešti. Hospodyně čekaly až do noci, a žádný jim nevzkázal, že vojáci nepřijdou — — —«

Jiný dopisovatel píše: »Náš lid ***moravský***, s kterým by někteří jako s obyvatelstvem druhé třídy zacházeli, chtěl netoliko slovem a jazykem, nýbrž skutkem, totiž způsobem, jak mé vojenské kvartýrníky přijal, dokázat své pravé vlastenectvi. Kdo měl málo, dal i z toho mála rád — — ***Ano, někteří toho proto litovali, že se jim vojáka do kvartýru nedostalo.*** Není tedy divno, že důstojnictvo jak mužstvo své kvartýry si pochvalovalo a tvrdilo, že by v nich i déle chtěli zůstati — — —«

Tyto úryvky z novin snad postačí. Černo-bílou pruskou barvu shledáš všude: na tabulích, sloupích u cest, na štítcích »Gemeindevorštandu«, »Štandesamtu«, vratech, studních, mostech, číslech atd. Prusové se velmi diví, že u nás, zvláště německé obyvatelstvo, o rakouské prapory málo dbá.

Chlubností německým Prusům vrozenou načichl již i český lid, zvláště vzdělanější. V rozmluvě uslyšíš, že je v Prusku všecko lepší: školy, zákon, vojsko, ba i jídlo, víno a doutníky. Je-li co na tom pravdy, člověk okamžitě pozná, proč to vynášeti na veřejný trh? Ostatně poznati z chování obyvatelstva pruského v rakouských hostincích, jak se jim u nás líbí; hostinští mnou si radostí ruce, pozorujíce žízeň a chuť poddaných pruského krále. Z Ratiboře dojíždějí četní výletníci do Opavy. Nová dráha často zastavuje, přibírá vozy atd., že pasažéři jsou nesmírně podrážděni, co chvíle sahají po hodinkách a čítají, kolik mohli již vypít v Opavě plzeňského piva neb vína; ten nešťastný vlak že je zdržuje. Slyšeli jsme to 8. května 1898. od četné společnosti a v jiném vydání i jindy. Také známka pruské povahy!

Naši pruští krajané jsou ***šetrnější a prostější,*** ačkoli již také moderní přepych vkrádá se do rodin. V »Katol. Novinách« posuzuje kdosi černěji nynější stav, než skutečnost svědčí.

Starý čtenář »Katol. Novin« píše: »Dříve byl rolník se svým stavem spokojen. Rolník obstarával svou hospodárku, pracoval pilně a všechen nadbytek zavezl do města. Ale aby utržených peněz nepotřebě nenapočnul, vzal si z domu kousek chleba, do něhož mu hospodyň zakrojila něco sýra. Po prodeji v městě snědl s chutí na cestě tu obyčejnou potravu a pospíchal k domu. Oblek jeho byl obyčejně klobouk s velikou střechou, kožená grytka s olemovanými rukávy, dlouhá vesta, krátké kalhoty a vysoké boty. Nyní to však vyhlíží jinak. Sedlák jede do města svátečně oblečen, prodá obilí, kráčí s penězi od sklepu do sklepu, kupuje mnohé nepotřebné a nádherné věci, naposledy usedne si v hospodě, žádá pořádný oběd, několik sklenic »bajerského«, ku konci koňak a tak posilněn, baranici na boku, klusá k domovu či lépe řečeno k příští hospodě — — — U řemeslníků jest to dnes též jinak. Tovaryš počítá již hodiny, kolik ještě musí pracovat, »majstr« jde do »gselšaftu« a tam si přiklupuje a mudruje i do půlnoci; zbožné písně již zanikly, náš mladý svět jich často nezná, leda jakou

ětskou píseň nebo o nějaké vojně, co si ze školy zapamatoval, společné modlitby se nedbá. Mnohému mladíkovi a muži jsou neděli a v sobotu karty modlitební knížkou. A jak to vypadá neděli? Tu koncert, tam teatr, jinde taneční věneček, karusel, edstavování, výlety atd. Všecko to není důkazem zlých časů, brž velice dobrých, bujných časů. Ale čím více lidé užívají světa, n méně jich svět uspokojuje; čím více se odchylují od Boha a ěchy náboženství, tím větší jest prázdnota a nespokojenost srdce. ék proti tomu: Svatá prostota, pokora, těla, světa, ďábla odříkání.« (C. 20. 1898.)

Pruští Slezané zabývajíce se po výtce rolnictvím, pojídají, co n »hospodarka« přináší. Hovězího masa nerádi kupují, raději krmí si sedlák 5—8 »bravků« a živí jimi domácnost. Stařečkové kládají, že slýchávali od předků, že za stara od krále Bedřicha II. lo přikázáno, co se má vařiti a píti. Kuchyně na prajské není avní, též nápoje našim rakouským žaludkům málo se líbí. Pije pivo *a) »ajnfachové«* t. j. obyčejné, jehož litr je za 10 f.; *kufa, kufka«* 5—6 f.; *b) »bajerské«* tmavé, jehož litr se prodává za 25—30 f., kufa 15 f., šnyt (1/8 litru) za 10 f.

Kořalka má rovněž dosti ctitelů; režná nazývá se »kornuvka«. Krok« jest též oblíben, ještě více »bola«, uvařená z polovice rveného a žlutého vína, do něhož vytlačí se pomoranče a jeden tron. Víno jest drahé, lid je málo pije.

Z oblíbených jídel jmenujeme *»halečky«* někde »klušky« vané, vařené z ječné mouky; mimo halečky *»sele a kobzole« emáky), klobásy s černou máčkou, slanečci a bravové uzené* atří k národní stravě.

Ve statcích a chalupách najdeš všude prostotu a čistotu. Do ezského *statku* vcházívá se dverci zavěšenými ve vratech na »plac« lvůr), po »pohradce či nalepku« přijde se do síně a z této do zby. Téměř v každé světnici najdeš obraz Panny Marie Častonovské. Za kříž v koutě umístěný, za obrazy nastrkáno jest svěených kocanek*) a ratolestí od Božího Těla; v oknech stojí na ráži kocankové křížičky, zabodnuté v trávníčku.

Dříve vařívaly hospodyně na ohnisku (»frajblotč«) nyní dle ové mody na »šporhertě či blotě«. Jídá se společně; starý zvyk polečné modlitby dosti se ještě zachovává. Příchozí pojídají a draví: »Pambu žehnaj«, »rač vam Panbu požehnat«, a tito děkují: daj Pane Bože, pojďte s nama obědvat«. Cizí vymlouvají se: Obědvajtě s Panem Bohem, Panbu požehnaj!«

Chlévy bývají spojeny s obývanou částí statku; ve chlévích hová se hojnost hovězího dobytka.

Modlí se ku sv. Mikulášku a sv. Kajetánovi, aby hospodyně atloukly hodně másla.

Máslo tluče se v »masnicích«, jejichž jednotlivé částky slovou: luk, tlúček, hrotek, kolečko, kolco. Máslo vrtívá se u bohatších edláků zhusta pod trámem v jizbě, na př. v Turkově. V trámě otiž jest zaražen hák, na něj zavěsí se na provaze dosti dlouhá

*) Ratolestí jívových.

dřevěná váha; tluk, vyčnívající z masnice, připevní se na sam[illegible] konec váhy, kdežto druhý jest volný. Dva stloukají, jeden vytahuj[illegible] a zase stahuje tluk, druhý tahá volným koncem.

Ku statku, chalupě připojena bývá ohrazená zahrada »štach[illegible] tovým« plotem; zídek jsem nikde neviděl. V zahradách rost[illegible] rozmanité stromy. ***Hrušní*** jest mnoho druhů, jako: okruhlink[illegible]y zimové, sladké, jakubinky, vavřinilky, žlutinky, tvrdé, dušírk[illegible]y babuvky, potače, rybuvky, krvavnilky, planky atd.

Jablka jsou vinná, šklenky, písarky, kožané, kočí hlavy a[illegible] j. ***třešně*** dělí se na bělice, vrapčírky, višně atd.; ***slívy*** jsou obyčej[illegible]né špendlíky, švestky, dorancije, dlouhé, sladké a j.

Ve statcích bydlí jen jedna rodina; na výměnku výmink[illegible]áři aneb »robotníci, chlopi«, když těchto není.

Děti titulují rodiče: »matičko, mamičko, tatíčku, fater, mut[illegible]er«. »Tatulek a mamulka« praví se rodičům na rozhraní polsk[illegible]m; v Hlučíně a okolí jest tato titulatura též známa.

Děti mají rády ještě »staříčka a stařenku«, »křesničk[illegible]a a křesničku«. Dospělé ženaté a vdané oslovují »stryku a tětko«.

Mladý velebný pán sluje »paterek«, »panačok« (Brani[illegible]ce), starý »velebný pán farář«; správce školy sluje »pan rechtur«, ostatní »pan učitel«. Správce při hospodářstvích panských nazývá se pan »úředník«.

Mírné nádavky, obvyklé mezi dětmi, jsou: hatlapa, cumpala, břidák, skřitek, nezdvořilec, snoplák a jiné. »Ty stoďáble!« platí za velikou pohanu.

Do ***čeledi*** naříkají si hospodáři jako u nás; rovněž stěžují si do nedostatku pacholků, dívek a synků (pohunků). Nedostatek tento zaviňuje stěhování dělnického lidu do ostravských dolů, Opavy, Krnova. Hamburka, Berlína, Lipska, Kolína, Vestfálska a jinam. Verbování dělníků z Kravaře, Koutů, Hoštic, Bolatic, Bohuslavic, Kobeřic, Pyště a j. obstarávají na jaře starší dělníci, kteří k nim pak dohlížejí.

Děvuchy do Saska verbují agenti; získané shromáždí na stanici Mochbern u Hlubčic a společně odvážejí do světa. Často je agenti ošidí; nezkušená děvčata podepisují smlouvy, však často nevědí, za jakých podmínek. Ve smlouvě určena hlavně výše mzdy a doba a způsob práce. Dle této smlouvy robiti mají od 5 hod. ráno až do 7 hod. večer; odpočinku určeny dvě hodiny. Průměrná mzda pro muže na den jest 1 m. 50 f.; pro nevyspělého 1 m. 25 f.

Děvuchám vyplácí se denně 1 m.

Ve žních se pracuje na kontrakt či akkord; obyčejně chlapi zarobí 3—4 m.; děvuchy 1 m. 50 f. až 2 m. Mimo to dostanou dělníci byt, otop, osvětlení a někdy něco od jídla. Průměrně ušetří 150 m. za dobu pracovní.

Českým pracujícím děvuchám mimo rodný kraj možno napsati dobré vysvědčení; málo která stane se »zavitkou«. Obyčejně z jedné dědiny drží se pospolu, společně se modlí, zpívají, je-li na blízku katolický kostel, docházejí tam; mnohé odebírají a čtou »Katol. Noviny«.

Pruští rolníci nahrazují nedostatek dělníků z Haliče, jimž jsou nuceni lépe platiti než domácím. Na př. v Hlučíně dostávali loni domácí »panščarky« 55 f. denně, kdežto Polky 80 f. a 40 f. na stravu. Vláda cizímu dělnictvu nepřeje, bojíc se popolšťování; poslední dobu jest každou chvíli slyšeti, jak je expeduje za hranice na žalost hospodářům. Ústřední hospodářský spolek ve Vratislavi poskytl rolnictvu jakousi pomoc; zažádal vládu, aby školákům v létě a na podzim prodloužila prázdniny; podle posledních zpráv dostaly školní dítky dovolenou v květnu, že mohou 2 hodiny ráno místo vyučování hubiti chrousty. Jinak jest vláda na docházku školní přísná; na př. v jediných *Petrovicích* r. 1897. školní pokladna obsahovala na 4000 m. pokut. Rodiče, ponechávající si děti místo školy do práce, pokutováni bývají 50 f. za dítě denně.

Pacholci sloužívali dříve za 18—20 tolarků (54—60 m.), tři košile a kalhoty, nyní dostávají 80—100 m. Služky mívávaly 6 tolarův a 20 loket domácího plátna, na dvě mírky lnu; teď čítá jejich »mýto« 20—24 širokých (60 - 72 m.), k tomu dvě mírky pole na řepu, za niž strží až 10 tolarů.

Stálí dělníci a dělnice dostávají mimo mzdu na mírku štutku (jetele) a kobzolí, na př. v Oldřišově.

Mimojdoucí má pracující pozdraviti, byť byl i velikým pánem. Obvyklý pozdrav jest: »Pambu pomahaj«.

Nábožní dělníci před prací se žehnají a vysílají k nebesům střelné modlitbičky:

»O muj Bože, ja ti obětuju tu svoju težku pracu, kteru konam po cely deň, a spojuju s tim, jak's Ty pracoval, Panna Maria a všichni svati.«
Ze Štěpánkovic.

»Pane Ježíše Kriste, buď nam na svatej pomoci, a rač nas pošilovat v tej naši praci.«
Z Kravaře.

Po robotě děkují: »Chvala Panu po dobrej robotě, že nas Pambu posiloval po cely deň až na večir a udržel v zdravotě.« (Z Oldřišova.)

Radostná doba *žniv* se dostavila; »kosníci« shledávají kosy a na »klepači« klepají. Odbíračky shánějí se po »kosacích« (srpech), ne aby jimi žaly, nýbrž odbíraly, vždyť srpy nežne se od delšího času. C[illegible]stou na pole rozličně se baví, i veršovnictvím. V Oldřišově kosník s[illegible] toto dvouverší:

»Zrale žito, zrala rež,
kobzole se hoďu jesť«.

Požaté obilí váže se do menších snopků, jež staví se do »kozla, kozelka«. Kozelek režný postaven jest obyčejně z devíti snopků, jež nahoře »provizlem« třeba svázati, by nezamokaly, a vítr jich tak snadno nevyvrátil. Na kozelku režném, u cesty stojícím, ukroutí se z obilí kříž, někdy kvítím ozdobený. Kozelek žitný (pšeničný) jest pokryt navrchu »šubou, čubou, babou«; a to proto, že žito jest »zradlivější na porostení«. Čuba není nic jiného, než snopek tak obrácený, aby »říťoví« hledělo k obloze, a rozvinuté klasy obložily, pokud dosáhnou, snopky v kozelku stojící; třemi aneb pěti »skrutky« se kozelek stáhne jako obručemi.

»Ječmen a oves vážeme do »lohu«, po císařsku do »pokladin«, vysvětlovala ochotně »panščarka« (na panském zaměstnaná), »t. j. náruči obilí obvážeme skrutkem nahoře a za ráz postavíme«.

Na žebřinovém voze pouze snopky přitlačí se »pauzem«, aby nepadaly.

Než se obilí složí do »humenic«, vykropí je hospodář aneb hospodyně svěcenou vodou. Do poslední fůry má se zasaditi »vonička«, složená z posledního obilí a kvítí. Aby byla patrná, přiváže se na »hrabisku« hrabí a vrazí do fůry.

Jak jest obilí svezeno, nepočítajíc »struk«, v neděli potom chystá se »žnivý obid«, »dožinka«. V Turkově po sklizni žita pekou žnivé koláče, po ovse též.

Výraz »žnivý obid« je na Hlučínsku málo znám, za to se slaví »dožinka«, ač i tento zvyk očividně mizí. Robotnice upletou na dožinku z obilních klasů všech druhů věnec a složí jej tak, aby měl podobu koruny, ozdobí kvítím, papírovými růžičkami a pentlemi. »Prvší« z dělnic, držíc věnec v ruce, doprovázena ostatními předstoupí před hospodáře a vinšuje: »Přinesla sem vám věnéček, a vinšuju vam, abystě na rok měli tele kopeček, vele v tym věnéčku zrneček. Abystě to ve zdravi zažili, a mnoho hojnych žniv přežili.« (Z Kobeřic.)

Vinšuje se zkrátka též takto: »Žnivo sme skludili, tak sme vam věněc uvili. A vinšujem vam, abystě moc namlatili, a tělo ve zdravi sežili.« (Z Kravaře.)

Hospodář přijme věnec a zavěsí do síně na »poval« (strop), kdež zůstane až do budoucích žní.

Při dožince chystá se masová polévka, dvojaké maso a koláče. Poznamenáváme, že koláče ve Slezsku pekou se jen na troje hlavní svátky, pak o veselích, křtinách (v Hlučíně dí též křtinám »radostník«) a odpustě, karmaši.

V *Bavorově* poněkud odchylně dožinky slaví. U některých sedláků, když poslední snop žita se veze domů, robotníci jdou časněji z práce. Hospodář počastuje je nejdříve dobrou kořalkou. Po té některá z děvuch podává hospodářovi věnec ze žitných klasů, pentlemi ozdobený za přání nejlepšího. Jiný věnec mého vzácný pověsí se do síně na poval beze všech obřadů. Robotníci na vyzvání hospodářovo usadí se za stolem; hospodyně je obslouží kávou, chlebem s máslem a homulky; někde dostanou i maso. Po jídle vyvalí se jedna neb dvě bečky piva a nastane pravé veselí. Někdo sáhne na starou harmoniku a nikdo neodolá tančiti ani nejstarší hospodář a hospodyně. K půlnoci loučí se rozveselená společnost.

V sousedních německých dědinách není této radosti, nádeník dostane jen pecen chleba, několik tvarůžků a sklenici kořalky a jest po »ernfestu«.

Dle hořejšího vypravování pěstuje se z obilnin rež (žito), žito (pšenice), jačmeň, oves, k nimž druží se proso, cvikla (cukrovka), raps, ryps (řepka), zele, študlek či kraśikuň a kobzole (brambory). Cukrovka slove »cvikla«, jež sází se na prodej do »cukrárny« nebo pro domácí potřebu kravám. »Kobzole« prozrazují, kde bydlí Mo-

ravci a »zemjaky, zemioky« — Poláci; ostatně dle těchto slov nelze vždy hranic mezi Moravci a Čechy udati, protože někde jest známo obojí pojmenování. V Oldřišově, Chřenovicích slyšeli jsme zemáky nazývati »kartofle«.

»Ščudlek, ščudlina« jest jetel; od Chřenovic k Bavorovu má jméno »kraśikuň«.

Vymlácené obilí na »humně« skládá se na »sypaní«, přebytečné v městě se prodává

Ceny obilí lonského roku (1898.) v únoru v Ratiboři byly takové:

100 kg.	pšenice žluté	18,60—18,50 m.
»	rži	15,05—14,95 m.
»	ječmene	15,50—14,50 m.
»	ovsa	14,80—14,60 m.
»	kobzolí	5,60—5 m.
600 kg.	slámy (kopa)	24,00—23,00 m.
1 cent	sena	5,60— 4,60 m.

Mluvíce o cenách obilí, připojíme ceny jiných potravin.

Za kilogram	hovězího masa z kyty platilo se	1,10—1,90 m.
»	» » z předku »	1,00—0,90 m.
»	vepřového » . . . . . »	2,00—1,80 m.
»	skopového » . . . . . »	1 20—1,10 m.
»	slanin . . . . . »	2,00—1,80 m.
»	másla . . . . . »	2,20—1,90 m.

Mandel vajec byl za 0,60—0,55 m.

Při »ševu« (setí) všímají si rolníci rozličných pranostyk. Tak na př. jak jde měsíček do plna, tož má se síti; jak jsou »prázdné« dni (není světla měsíčného), nemají se kobzole saditi.

Když se ječmen seje, to se mají tři zrnka strčiti pod jazyk, aby, až bude dozrávati, vrabci ho nežrali.

Jak se v létě mračno postaví nad rolemi, pálí se svěcené kocanky, aby se dým rozehnal.

Položnici (šestinedělce) brání před šesti nedělemi vyjíti na pole, aby nepotlouklo.

Ještě jest velmi mnoho jiných obyčejův a pověr, odnášejících se k hospodářství.

Počasí určuje se nejlépe, jak tvrdil stařeček z Kobeřic, z knížky, mající nápis: *»Kterak Spůsob a Počasy celého Roku na Vánoce má býti poznáno«*. Další částky jednají: »O Dvanácti Měsýcých v celém Roce«, o Správě o Dni Svatého Jakuba, jaké Počasy bude jednoho každého dvanácti Měsýcův, o Mistru Petru Solinovi, o Světlu Slunce Dvanácti Dnův, o Větřích Dvanácti Nocý, o Ctyrech Čztvrtích, neb Čzástkách Roku, Pokládají se jiné obecné pěkné Správy Sedlské, o Hvězdách, Slepicích, Žabách, Ptáczých vodních, Dýmu atd.

Venkovské obyvatelstvo dělí se na *sedláky*, *zahradníky*, *chalupníky* a *hofery*, též *»komorníky«* nazývané. Sedláci mají statky, při nichž 40—50 juterek pole; v Kravaři má sedlák jen

20—30 juterek. Zahradniční »gruntek« čítá 10—20 juterek polností. Chalupníci mají jen holé chalupy bez polností.

Juterko jest půl čtvrtně a má dva vrtle. *Čtvrteň, čtvrtňa*, jest výměra asi 2½ naší měřice, dvě čtvrtně činí hektar.

Rolnictví v Pruském Slezsku pokračuje, lid jest přičinlivý, půda úrodná. Hospodáři spojují se v hospodářské a zahradnické spolky. *V petrovském* hospodářském spolku zapsáno jest 70 členů, *bavorovský* jest ještě větší.

V čele obce jest »fojt«, jemu ku pomoci přidáno jest několik obecních »úřadů«, na př. ve veliké osadě Kravaři čtyři mimo 12členný obecní výbor. Město Hlučín řídí burmistr s městským čtyřčlenným úřadem a 14 členů čítající městské zastupitelstvo (Stadtverordneten).

V sezeních činí fojt s obecním úřadem návrhy, obecní zastupitelstvo je buď přijímá aneb zamítá absolutní většinou hlasů.

Obecní prohlášky, nařízení, oznamuje fojt *»klukou«*, zhusta pěkně z kořene vyřezávanou v podobě hada, na níž se přiváže cedule. Od fojta se vynese a chodí dům od domu; každý má povinnost, dodati ji dále. V Turkově pacholek aneb někdo z domácích, když kluku přinese, dá křesťanské pozdravení a zavolá: »Kluka idě.«

V Kravaři obecní sluha, chodě po dědině, silným hlasem rozhlašuje obecní noviny. Co několik kroků zajde, zastaví se, aby aspoň čtyry aneb pět domů mohlo prohlášku slyšeti. Domácí zaslechnuvše »ordinance«, vybízejí někoho, aby vyšel: »Ordinanc vola, jdi posluchat, co tam ordinanc kaže«.

Pruské obce jsou většinou pěkně dlážděny; na dlažbu vsí bývají udělovány podpory. Též cesty jsou výborny, mimo některou polní. Mýta jsou však proti našim drahá. Roury pod mostky, klenoucími se přes příkopy u cest, bývají z litiny. Okraje cest posázeny jsou pěkným, přísně chráněným stromovím.

U »šošejí« (našich císařských cest) stojí černobílé sloupy, opatřené pruským orlem, buď vymalovaným na tabuli neb zrobeným z plechu. Korunovaný orel třímá ve spárech ohnivý meč a říšské jablko s křížem rytířů německých, jejž viděti též na koncích oblouků, rozpínajících se v podhrdlí. Na prsou čteš počáteční písmena králů: »F. R.«, »W. R.« (Bedřich král, Vilém král).

Českým pruským dědinám vtiskla vláda německý ráz, všechny nápisy kromě málo výjimek jsou napsány německy. I ten pozdrav dětí: »Gelobt sei Jesus Christus« poučuje tě, že jsi v zemi, kde germanisace slaví hody. Ještě kostel uchraňuje češtiny, tam zříš české nápisy, ale i tam již někde její noha vkračuje. Na hřbitovech najdeme náhrobkův a křížů více německých než našich. V Turkově a Jakubovicích nezdobí český nápis ani jediného kříže; v Hlučíně na hřbitově vítězí též němčina.

Ty nápisy jsou ovšem psány ubohou češtinou, avšak kde se jí má lid přiučiti, když ji ze škol vyloučili? Příchozí jest rád, když uzří něco českého. Jaké ty nápisy bývají a jak psány, prozrazuje jeden takový z Bohuslavic, zvláště »klasický«:

Zde odvpočiwa w Bohu
zawrašchdena
Marie
Suchanek, 23 let stara
narosena 14teho
Augusta w roku
1863 zawrašchdena
10. Augusta v roku 1886.
Wrašchedelnik Franc
Newrzelka z
Buslawitz.

Berlínská vláda germanisuje všecko, jen slovanský typ z českého obyvatelstva nedovede proměniti v germánský; na první pohled poznáš, že krajina, jíž jdeš, jest slovanská. Ta dobrácká tvář, srdečnosť a uctivosť je ti známa z domu. Zahledíš-li se na vlásky dítek, hrajících si na návsi, jest ti nápadna jejich barva. Ve Štěpánkovicích všiml jsem si 21 dítek, a z nich mělo 18 vlasy bledé, plavé; v Zábřehu ze 14—9. Podobný poměr objevil se v Bohuslavicích, Oldřišově, Utěchovicích. Dle úředních zpráv v kraji *Opolském,* kam patří většina českého obyvatelstva, má 27·31% dítek plavé vlasy, modré oči a světlou pleť; ve *Vratislavském* kraji 30·12%.

U starších dětí pozoroval jsem tmavější vlas. Ptal jsem se mimojdoucí ženy: »Proč ty menší děti mají tolik bledé hlavy?«

»To ony erbuju«, odvětila žena »a slunco jich vytahuje jako platno na luce, choďu přecej bez čapek a šatky«.

Malé děti za tepla chodí s nepokrytou hlavou, u starších se to nesluší. Některé děvušky mají na předku hlavy vlásky spleteny v malé lelíky, by jim nelezly do očí; v zadu splývají jim na bedra též dva »harcopy«, ozdobené pentlemi, jež někdy jsou spojeny.

V zemi nepadá zlomek obyvatelstva českého na velikou váhu, ačkoli vůdcové katoličtí, kněží, snaží se jakési právo lidu uplatniti, zvláště o volbách.

Ratibořský volební okres vysílá do Berlína jednoho říšského a dva zemské poslance; Poláci a Češi volí solidárně, minule zvolen za říšského poslance Polák *Frank,* za zemského *Stanke,* farář Místoděkan z Hlučína a jeden Polák. K nynějším volbám kandidují spojení Češi a Poláci zase Stanka z Hlučínska a fojta *Galdu* z Benkovic. Oba zvítězili.

Poslanci jdou s katolickým středem, který v otázce národnostní trvá na stanovisku křesťanském

U soudův a politických úřadů jde všecko po německu; bylo však s námi sděleno, že pro český kraj ustanoven tlumočník. Lidé vypravují ze soudní síně všelijaké příhody, prýštící z neznalosti českého jazyka. V Kravaři slyšeli jsme tyto: Byla jakási žaloba. Žalobník stěžoval si mezi jiným, že ho stryk N. *»smykal do Kaluže a ůn uš něchtèl«.*

Soudce, znající něco po »moravsku«, obořuje se na obžalovaného: »čemus ho smykal do kaluže? Co mu zrobil, že ho chtěl svalit do blata?« Žalobce vysvětloval p. soudci, že stryk N. nechtěl

jeho do kaluže (bláta) uvrci, nýbrž násilím dovléci »do*) krčmaře — Kaluže.«

Jiný soudce zase, neznaje dobře nářečí českého lidu, překládal do němčiny »něborak« (ubožák) — »Himmelkrebs«, rozloživ něboráka na »něho« (správně »nebo« = nebe) a »rak«.

X.

Bajky, písně, taneční popěvky.

1. Bajky.

Ve Slezsku říká lid pohádkám »bajky«; »bajat« znamená tolik jako vykládati pohádky. Staří lidé stěžovali si, že ti mladí nedovedou tak bajat, jako to za jejich mladých let bývalo, že ta němčina všecko »popsula«. Jako ukázku slohu, jaký se objevuje v bajkách na Prusku, podávám ty, jež mi v Kobeřicích napsala padesátiletá nádennice, protože přede mnou »bajat« se styděla.

Žebrák na faře.

V jednej dědině přišel žebrak na faru. Měl na sobě velku kobelu, kteru zakryval plaščem. Kucharka pravě vzala z bloty brutvaňu a na tej brutvaně byl upečeny huser a davala ho do truby. Žebrak zebral rozumy do kupy a ptal se: »Su pan farař doma?« — »Co chcetě po nich?« — »Mam moc do vyřidzeňa s panem farařem, du jim cosi meldovat.«

Zatim co kucharka šla ohlašovat panu farařovi, žebrak vzal husera z brutvany do kobele pod plašč. Kucharka přišla zvrchu na dul a pravi: »Pan farař zkazali, že mi to matě pověděť, a až budu mit kdy, ja jim to povim.« — Natuž jim to, pani kucharko, povim a dobře to vyřiďte panu fararovi: »Pan Genserovsky již němeška v Trubarovicoch na Brutvanově, již meška v Kobelovicoch pod Plaščovicoma. Na Bratvanově meška včil pan Škarbalovsky« Zebrak dal s Panem Bohem a odešel. Kucharka němohla dluho tomu porozumět, ale jak šla pro husera do truby, to poznala, co se stalo, že žebrak vzal z brutvany husera a položil do ni škarbal. Vyběhla na dědínu, ale žebrak byl ten tam. Eli ten žebrak ešče žije, tuž vinečko pije, a jak ni, tak v hrobě hnije.

Mudra cera.

Byli dva sušede, ti se žalovali o brazdu roli a když to přišlo na sud, oba přehrali. Po sudě zas se udobřili, chodili k sobě na beśedy, a spřehali se. Jeden raz jeli do města; na cestě se jednemu ohřebila kobyla, a ten druhy měl připřahnuteho valacha. Hřibia skulilo se pod vuz. Jeden pravil: »Mi se kobyla ohřebila«, a ten druhy: »Moje je hřibia, bo je bliž mojeho koně.« Tak se sudili, až se pobili, až to nad sud udat muśeli. Advokat usudil, že se vuz ohřebil, bo bylo hřibia skulene pod nim. Než odešli, dal jim

*) Ve Slezsku jest obvyklá předložka »do«. Na př. »jdu do masařa na maso, do krčmaře na pivo, do dochtura atd.

aku hadku (hádanku), a povědal jim, ktery ju uhodně, že teho hřibia budě: »Co jest najsladči, co jest najtlusči, a co najrychlejši«. Ten, co měl valacha přišel do dom a pověda, že ma taku starošt, kterak to uhodně? Měl ceru, ta byla hrubě mudra a pravila: »Tatičku, něbojtě se, to se lehunko uhadně«. Tatiček pravju: »Myslim, že jest med najsladči«. »Ni tatičku, dyby vam dal hrněc medu jak se vam chce spat, to při něm usněte; tak jest spani najsladči, zem jest najtlusči a rycilejši nic něni nad mysly, člověk v okamženi jest na kraji světa«

Šli druhého dne k sudu. Ten druhy vzal se sebum med, tlusty špek a hřibia, ale přehral. — Ten advokat se temu divil; »kdo mu tu radu dal,« se ptal. Sušed pravi: »To moje cera mi to pravěla«. Advokat se teho ujal a pravi: »Dy je taka mudra, přiveďtě ju ku mně, ale muši přijet a nejet, přišt nastrojena a neoblečena, přinest dar a nědar. Otec přijdě do dom a ceře vypravuje, co ji advokat zkazuje. »Nestarajtě se, tatičku, to je lehko: šednu na kozu a nohama přijdu, dam na sebe šak a budu nastrojena a něoblečena, vezmu za dar zajce, pustim ho do světnice, něcham za sebum odevřene dveře, zajc utěče, budě to dar i nědar.«

Na druhy den tak zrobili, a tymu advokatovi udělali tym velku radost, že se tu ceru sušedovu oblubil a vzal za ženu. Když bylo po veselce, pravil ji, jak by komu ešče radu dala, že muši od něho preč; ona mu to přislubila, že žadnemu rady něda.

Ale dluho to nětrvalo. Přišel ku ni tatiček, a prošili ju o radu, co robit, bo se hrubě boju, že přehraju. Když ji vyložili, o co idě, poradila jim žena advokatova, aby vzali zitra sak a šli na luku ryby chytat; a jak se kdo vas opta, co robitě? řekněte: »ryby chytam«.

Druheho dne advokat dival se na luku z okna, a zřel tam chlopa, jak do travy strka sak a zas ho vytahuje. »Stryku, co že to robytě?« volal na venkovana. »Ryby chytam.« »Ohlupl stě, mamy vas zavest do hlupnice?« »Mily pane, spěš na tej luce ryb nachytam, než jak ty usudil, že se vuz ohřebil.«

Advokat buchl oknem a za raz šel ku pani a pravil: »Dnes ešče uhotuješ obid a po obidě se vezmeš z mojeho domu, co ti najmilejši a běž kaj chceš — bo si tymu chlapovi poradila. Pani obid uvařila, s panem poobědvala a vinem opojila do tvrdého spaňa.

Když pan usnul, zapřahnut kazala, pana sebum vzala a do svych rodiču ujižděla. Když se pan přecutil, všecko mu bylo divne. »Kaj sem to je?« Žena mu pravi: »Muj najmilejši! Si u mojich rodiču. Dovolil si mi, abych se vybrala z tvojeho domu, co mi najmilejši, tuť ja sem se vzala tebe. Panu se lubila taka řeč, pani sebum vzal a do města uhaňal.

Sušed co měl kobylu, dostal hřibia, a advokat pak dy sudil, bral na poradu pani. Žili ešče dluho ve svornosti. Eli ešče žiju, to vinečko piju, kolače ze žita, pravda naležita.

Pověsti o hradu Landeku u Petřkovic.

Blízko Petřkovic vypíná se malý pahorek asi 300 stop nad Ostravicí, vtékající do Odry. Na pahorku tomto vévodil kraji druhdy

slavný hrad Landek. V 11. století již stál. Dle podání lidového vystavěn byl na obranu proti Polské Ostravě. Když Bernard ze Zvole l. 1517. panství Hlučínské od Kazimíra z Těšína získal, byl již Landek v rozvalinách; možná, že byl mezi těmi hrady, jež král Matyáš r. 1479. pobořil při výpravě proti loupežným rytířům. Pravdě podobnějším jest, že polský princ Sigmund, kníže země Opavské, když bojoval r 1505. proti loupežným rytířům, hrad rozvalil.

Dle vypravování starého havíře ještě před sedmdesáti lety bylo prý viděti dosti zachovalé hradby a hráze; nyní činí ze země jen kousky zdi a zříti zapadlé hráze. Kolem tajemné zřícení kupí se mnohá zkazka, již zaznamenati jest povinností.

Dle pověsti, poslední pán na hradě byl loupežníkem, který byl postrachem daleko široko. Jiní rytíři spojili se proti němu, oblehli hrad a jej dobyli. Pán hradu utekl, ale u Glivnic byl zabit.

Jiná pověst o posledním pánu Landeckém zní:

Mlynář Šmuk z Hrušova zabloudil jednoho večera ve vrbině, vroubící břehy Odry až po vtok do Ostravice. Čím úsilněji chtěl se dostati z houští, tím více bloudil, až tmavá noc jej zastihla. Tu zašustlo za ním a najednou vidí před sebou ženskou postavu na černém koni, jež jej oslovila: »staneš se bohatým, vysvobodíš-li mne — hraběnku z Landeka. Jdi na místo, kde stál hrad a ničeho se neboj«. Mlynář slíbil. V určitou hodinu šel na zříceniny; stál tam pevně přese vše to, že rozličné obludy jej chtěly zvyklati i pohltiti. Na posledy přiletěla hraběnka na ohnivém kanci, z úst ohniví hadové jí vyskakovali, hrůza se bylo na ní podívati. Mlynář se lekl a prchal. Za sebou slyšel hlas: »běda, běda mi, včil jsem na věky zakleta, tys byl poslední, jenž mne mohl vysvoboditi«.

Material ze zašlého hradu odvezli prý Koblovští a Šuleřovští a vystavěli si statky. Od r. 1820.—1830. se ve starém hradisku kopalo a našlo se mnoho zbraní.

Vykládá se, že směrem ku Koblovu, kde před několika desíti lety stály dva obrovské topole, byla železná brána ku hradu; a kde Koblov nynější jest, tam že byly konírny. Ve válce třicetileté srazili prý se u Landeku císařští se švédským vojskem; Švédové poražení pochovali prý tam své mrtvé.

J. K. Bukovanský vypravuje o Landeku tuto pověst: Za starodávna, když již hrad Landek dávno v rumech ležel, pastýři pásli tam na kopci stáda.

Nejmladšímu pastýři, který byl velmi pobožný, hodný a pracovitý, a který z malé mzdy živil svou starou matku, ztratila se ovce. Ubohý mladý pastýř hledal ztracenou ovečku půl dne, bědoval a naříkal, ale nadarmo. Po ovečce ani památky. Najednou slyší z houští utlumené bečení. Radostně rozběhl se k místu, prohlédl veškeré křoviny, ale ovečky nenašel. Znovu se ozvalo bečení a nyní již ovčák věděl, kde ovečka je. Ve křovině byl totiž otvor do země, který vedl do rozsáhlých sklepení pod zámkem. Do těchto sklepení utíkal prý se lid v čas válek zlých. Ale už dlouho tam žádná lidská noha nevkročila, neboť vyprávěly se o těchto podzemních sklepech věci podivné. Duchové mívali prý tam své sněmy.

Do tohoto otvoru zapadla zajisté ovečka. Pastýřovi se tam sice nechtělo, ale milou ovečku nemohl tam nechati, aby hladem nezahynula.

Slezl do sklepení. Málem byl by však oslepl září! Ve dvou řadách stály tam kádě a v nich peněz zlatých a stříbrných a diamantů, jež svítily. Ovčák byl jako na novém světě. Tu slyší z kouta slabý hlas:

»Naber si do klobouka peněz, co se ti líbí, avšak brzo, neboť peníze se propadnou a otvor se zasype!«

Tak mluvila ovečka. Ovčák rychle nabral do svého klobouku peněz co jen mohl, ovečku vzal na bedra a šťastně dostal se na boží světlo.

Jakmile jeho druhové uviděli klobouk peněz, tázali se, kde našel tolik peněz. On jim vypravoval, co viděl, a oni již spěchali k otvoru. Sotva do sklepení vlezli, propadl se poklad hluboko do země, otvor se zasypal a pohřbil pastýře.

Proti učarování.

Za starych časuov sa na jodnym městě přidalo, že čoroděnica učarovala, až by kravy přestaly pitč. Prvšiho maja přišly děvky do chleva a kravy nepiły. Byl v tym městě joden uovčiř, co pomahal, až by tym kravam bylo lepši, a pysky byly zas odemknute. Uovčiř jim poradil, že muśeju měť taky kluč ze stare truhly, co tři pokolonia vymřely a měly v tym šaty, a ju erbovaly. Taky kluč našly. Jak ho měly, tak napoj pro kravy tři razy přes ten kluč starosvěcky přelely a potem vlely napoj kravam a žlabu a počly pitč. (Z Branice).

2. Písně.

Zpěv kostelní klesá a rovněž i světský; staré písně se zapomínají a nových lid málo tvoří. Dobrá jest proto myšlenka »Katol. novin« otiskovati starší písně, by zpěvákům obnovily se v paměti. V Sušilově sbírce, rovněž v Bartoše jest dosti písní ze Slezska, na počátek vyhoví, pak mohou se vybírati jiné národní. Cyprián Lelek nasbíral hojně slezských písní, jež zapůjčil Fr. Sušilovi, který pak snadno nápěv mohl si připsati; část písní Lelekových jest prý v museu Opavském, však marně jsme po nich pátrali.

Zaslechl jsem též několik písniček a popěvků, jež tuto otiskuji.

Věrná láska.

Před nama lavečka ohyba se,
a přes ňu vodička přeleva se.
Vyškrubtě matičko košulenku,
a ja se pojedu pro milenku.
Už je košulenka vyškrubena,
moja ze všech najmilejši odmluvena.
Odmluvali mi ju muj pantata,
a ja se ju vemu, ma mě rada.
Odmluvali mi ju panimama,
a ja se ju vemu, ma mě rada.
Odmluvali mi ju moji bratři,
a ja se ju vemu, bo mi patři.
Odmluvaly mi ju moje sestry,
a ja se ju vemu do hoferstvi.
Odmluvali mi ju všeci lude,
a ja se ju vemu — moja budě.
Odmluvali mi ju mia přatele,
a ja se ustrojim s ňum vesele.

Z pr. Drškovic.

O galanovi.

Rozvazala se mi pod stromečkem šnurka,
ja dy mě ty nemiluješ, ja tě ani kuska.

Červena šnurečko, kterak já tě svažu?
mam galana o hranice, po kym ja mu zkažu?

Zkažu ja mu, zkažu po malym posličku,
pak po navratě si ty — muj — šumny kochanečku.

Ja se již nevratim, bo nemam ku komu,
ja dy ja se nepodobam potěšení memu.

Potěšeni moje černe oči matě,
a ja, a ja se vas bojim, že mě oklamatě.

Z Kobeřic.

O galanech.

(Variant známé písně.)

Měla sem galanu, jak na trnu trnek,
a včil mam jedneho jak kvartovy hrnek.

Měla sem galanu, jak je v moři pisku,
a včil mam jedneho bez vrchneho pysku.

Měla sem galanu, jak na poli prosa,
a včil mam jedneho, ešče něma nosa.

Z Kobeřic.

Vojenská.

Když vojáci maširuju, kukuk,
když vojáci maširuju
hraju, trubju a bubnuju
kukuk, kukuk, kukuk.

[:Težtiť bych je maširoval,:] kukuk,
kdyby mi kdo koňa sedlal
kukuk — — —

[:Najstarša sestra slyšela,:] kukuk,
hned konička osedlala,
kukuk — — —

[:Ta prostřadňa šatku dala,:] kukuk,
ta najmladša zaplakala,
kukuk — — —

[:Neplač, sestro ma, neplakaj,:] kukuk,
za tři leta přijdu hevaj,
kukuk — — —

[:Jak tři leta pominuly,:] kukuk,
sestry bratra vyhledaly,
kukuk — — —

[:Ach staňže, ty dobry pane,:] kukuk,
daval's mi vždy futro hojne
kukuk — — —

[:A včil ani režne slamy,:] kukuk
sežeru mne straky, vrany,
kukuk — — —

[:Konik stoji vedla něho,:] kukuk,
hřebe nožkum lituje ho,
kukuk — — —

Z Braniee.

O selské dceři.

Byla jedna selska cera.
sedymdesat sukeň měla.
Našel se ju selsky chlapec,
neuměla chleba napec.

Ona se hned na to dala,
muky nachystat kazala.
V ponděli už vodu hřala,
v utery pak kvas dělala,
ve středu ho zamisila,
a ve čtvrtek ho valala,
v patek pec dřevem palila,
a v sobotu ho vsadila.
V nedělu s peca pak vyšel,
na ščesti k ni galan přišel.
Galan se chce chleba krati,
ona mu mu ho něchce dati.
Byl široky jako deska,
a vysoky jako věžka.

Z Kobeřic.

O selských pacholcích.

Selšči pacholci ti su hrubě zpyšněni,
sedym se jich oženilo v jednej kamiželi.

Prvši dal na sukno, druhy dal na futro,
a ten třeti ten slubuje, že ju da šit jutro.

Čtvrty dal na knefle, paty dal na niti,
a ten šesty, ten slubuje, že od ni zaplati.

Sedmy k nim přiskoči: mili kamaradi,
pošťajtě mi kamizoli, bych muh mět vesele.

Z Kobeřic.

O sedlácích.

Kobeřice šumne město, to bych něbyl řek,
chalupečky malunečke, to je pořádek?
Zahradnici — panici, komornici — šlechtici,
a sedlaci — něboraci, němaju koni.

Jeden pravi: co mi po nich, němam jim co dať;
druhy pravi: co mi po nich, třa jich futrovať;
třeti pravi: třa voza, spraviť ho němoha.

Jak mu třa do role jeti, to něma pluha,
jak mu třa do lesa jeti, to něma voza.
pořad sedi v hospodě, o praci něma peče,
gořalky plne šklenice, až se stola teče.

a když přijde mila nedělička,
aj pila by se dobra gořalička.
V ponděli ja ju tež rad piju,
v utery ja ju něvyleju,
ve středu labuju,
a sobě statkuju,
ve čtvrtek třeba dluhy platiť,
v patek se třa se ženum vadiť,
v sobotu zas začinam robiť.

Z Kobeřic.

Píseň o ricipánovi a děvečce.

Na mšu svatu zvonili, by se lude schazeli,
otec šel se synama a matička s cerama.
Všecky byly ve věnkach a ve zlatych prstenkach.
A ta jedna neměla, do dom se vratila,

do zahrady skočila, tam ruži natrhala.
Vzala bolko, zlatu niť, začnula tam věnky vit.
Přijel ku ni ricipan, z pekla rodem jeden pan.
Co to robiš děvečko, co dělaš krasenečko?
Daj mi jeden věneček, bo sem ja mladeneček,
daj mi věnce ba oba, bo sem šumna osoba.
Ja věnečka nesmim dať, bili by mě otec, mať.
Matičky se nic nebuj, podaj ruky skuč na kuň.
Děvče ruky podalo, s rycipanem jechalo.
Jak ku peklu přijeli, v okenko zabuřili.
Otevřte mi panici, vezu tělo s dušici,
vemtě ju do tanečka, něch se tanči děvečka.
Tak dluho s ňum tančili, až ji boky uhnily.
Dajtě ji piť vinečka, něch pije děvečka.
Jak se vina napila, plamen z huby puštila.
Bylo se prv chladiti, jak byla's u rodiči.
Di, ceruško, di domu, a něprav to nikomu,
ene matce i otci, až su dobři rodiči,
by sve děti karali, do chramu posilali. *Z Útěchovic.*

3. Tanečni popěvky.

Tanečních popěvků ještě uslyší národopisný sběratel nejvíce od rozjařené chasy; za nynější doby staré tance ustupují moderním.

1. Taněc.

Na Hlučinskej věži
stary djabel leži,
ma galaty same laty,
hlava se mu ježi.
Z Hlučína.

2. Taněc.

Jak sem byl malinky, malušinky,
pasal sem koničky u vodinky;
hledali mě, nenašli mně,
a ja sem byl ve mlyně při Maryně.
Z Hlučína.

3. Taněc.

Jak bych rad, kozy pas, ale to mě mrzi,
že ta stara kozulenka ocas zhuru drži.
Z Hlučína

4. Taněc.

Pujdu ja se panimamy pytat,
jeli možu křepelenku chytat.
Panimama mi odpověděla,
že křepelenka już uletěla. *Z Kobeřic.*

5. Taněc.

Podívaj se ma mila na tu suchu jedlu,
jak se ona rozelena, to se ja ťa vezmu.

Či koničky u přivoza stoju,
němožu vyjechat,
do kopečka s furum?
Ze Zábřehu.

6. Taněc.

V leše, v leše pod sosnum
tancuje bratříček se sestrum.
Tak dluho tam tančili,
až se oba dva unavili.
Ze Štěpánkovic.

7. Taněc.

Masaři, masaři, co dělatě,
dyž vy matě maso, nerubatě?
Přišel sem na maso na barani,
a to svoji milej na snidani.
Z Jakubovic.

8. Taněc.

Ta rechturska služba jest dobra,
ona se anjelum vyrovna.
Anjele zpivaju v nebi,
a rechtuři tu na zemi.
Ze Štěpánkovic.

9. Taněc.

Na tu svatu Kateřinu
navčivil mi Pambu ženu,
ale zlu a nědobru,
co se ja s ňum počit mám.
Volal na mě Pambu s neba,
jako ženu karat třeba,
ni hlasem, ni hlasem,
ale dobrym provazem,
a jak provaz něpomuže,
uřni dubka, a řni dobře,
ni skuky, pomalu,
až skuči do povalu.

Z Kosmic.

10. Taněc.

Kole majky tancujtě,
jene pece šanujtě
bude dobra na žimu,
zahřejemy peřinu.

Z Branice.

11. Taněc.

(Pro staré lidi.)

Tancujtě s Brydum,*)
až děvky přijdu
osmoltě Brydu.

Z Bobolusk,

V dílně lidové tvorby až do dneška jeví se život; známky života tohoto prozrazují básničky, skládání, uveřejněná v »Katol. novinách«. Ve »Věstníku Matice Opavské« č. 7.**) zmínka se činí o dvou lidových básnících *J. Weiglovi* z Kobeřic a *J. H.* rodem z Kravař. Básně veršovci skládají za rozličných příležitostí vhodných. Při odchodu paterka *Kašného* z Hlučína do Petrovic, předsedy katolického spolku, člen spolku city své projádřil tímto veršováním:

Vzmužte se mili krajané,
všickni věrni Petrovjané,
vítejte pastýře svého,
nového Patra Kašného,
kteréhožto my mužové,
spolku hlučského členové,
nikdy nezapomeneme,
za ně se vždy modliť chceme.

Dokud srdce v našem těle
bude se pohybovati,
chceme tak jak dítky věrné
otce svého milovati.
Tak jak otec, když se loučí
se svojimi dítkami,
loučili se pan předseda
s členy všemi našimi.

Dobrý otec napomíná,
dítky by poslouchaly,
taktéž přikázaní Boží,
vždy věrně zachovaly.
Tak i nás tak pan předseda
ze srdce napomínali,
by jsme víru katolickou
vždycky všude vyznali.

A včil ještě naposledy
k vám Petrovští voláme:
Ctěte kněze takového,
to vás vroucně žádáme
A nechť Pán Bůh všemohoucí
žehná práci Jim i nám,
až se spolu dostaneme
k těm nebeským vyšinám.

Když svěcen byl prapor kat. dělnického spolku v Ludgeřovicích, družička Anastasie Tománkova přednesla »hrubě šikovně«, jak posluchači pochvalovali »slavnostní« báseň tohoto znění:

---

*) S Brigitou.

**) Viz ve »Věstníku Mat. Opav.« č. 7., str. 53.—66., článek »Liodoví básníci Slezští« od J. Vyhlídala.

Buďte pozdraveni hosté drazí
z celého okolí našeh ›,
již jste nedbali žádných nesnází,
súčastnit se dne krásného.
Vás vítají naše obce milé,
chtějí připravit vám krásné chvíle
Spolek nás vítá milých bratří,
s vámi hrdě na prapor patří!

Krásný máj se vůkol rozestírá,
v zemi pučí kořen vsazený;
pevný kmen se ku nebesům zdvihá,
čerstvou ratolestí zdobený.
Na tisíce nejkrásnějších květů,
ukazuje strom celému světu,
slibuje pak hojnosť ovoce,
nadějí naplňuje srdce

Tímto stromem jest náš spolek milý,
kořen jeho, toť víra pevná;
i když vítr nad ním věje silný,
kořen ten se otřásti nedá.
Kmen silný, toť svornosť, láska jeho,
která dbá jen cíle vznešeného,
všemožné obtíže přemahá,
vždyť svornosť dosti síly dává.

Když klas jeden v širém poli stojí,
snadno bouře ho rozdrobuje,
když však s druhými se v jedno spojí,
pak těžko se jí podrobuj ›.
A bouří těch dosti světem táhne,
a snahy naše zmařiti prahne;
buďme tedy pevným táborem
pod posvátným našim praporem!

Listí, květ, stromů pěkná ozdoba
toť ve spolku radosť, veselosť;
radosť čistá, která hřích nehledá,
a má s Bohem, s církví spojenosť.
Život řádný, bohat mužských ctností,
toť ovoce naši společnosti,
ruce naše pilné jsou k práci,
srdce však k Bohu se obrací.

Pod praporem dnes nám posvěceným,
obnovme dnes všichni sliby své,
že chcem' věrní zůstat snahám stejným
hledat cíle jen ušlechtilé.
Věrni církvi, věrni milé vlasti,
to má povždy býti naší slastí,
ať nepřátel množství se vzteká,
nás zlobou svojí nepoleká!

Kobeřice jsou známy svými veršovníky, stařeček Weigel patří mezi nejstarší. Veselosť značnou způsobila písnička o »Koberských fajermanech,« složená l. P. 1899., když bylo teplo; skladatel žije v osadě. By neušel čtenářům požitek, podáváme ji úplnou:

Koberští fajrmani.

Kamarádi poslouchejte,
Na moji řeč pozor dejte,
Pilně hleďte poslouchati,
Co vám budu vykládati;

Co se v Kobeřicích stalo,
Ale ještě nás jest málo.
Novou špricu se koupili,
Fajrmani nastoupili.

Moudří chlopi obíraní,
Velcí, malí mezi námi
Dohromady se sebrali,
O té správě vykládali.

Pan fojt, pan písař Janecky
Povolali k sobě všecky;
Na papír jich popísali,
Aby jich porachovali.

Šest a třicet už jich bylo,
Žádnému se netěžilo;
Nebudem' se vyhýbati,
Z ohně třeba retovati.

Kdo má chuť ten se sám hlásí,
Bo to jsou potřebné věci,
Stavení lidí hájiti,
Dobytek z ohně kliditi

Který nemá chuti, Bože,
Nech ať nevylezá z lože;
Nech dá co přijde na něho,
My to spravíme za něho.

Ten kdo kráčí k tomu s chutí,
Ten nikdy hlavou nekrutí;
Slyší ku ohni troubiti,
Letí choť by pozbyl žití.

Moji milí kamarádi,
Já vím, že jste tomu rádi,
Že jsme se tak v kupě sešli,
Do toho spolku usnesli.

Náš pan fojt ten jako hlava,
Na ním záleží ta zpráva
Též náš pan písař Janecky
Komanduje po německy.

Brand-meistrem jest pan hospodský,
J. Grigarčik v této obci,
Osmilanska Anton Kurka
On jest vrtký jak veverka.

My druzí jsme tovaryši,
Každý robí to, co slyší;
Kobeřice se nedají,
Ku špřici moc pomáhají.

Z Ratiboře pan Hamburger,
Jeho kolega Breslauer,
Jednou v neděli přijeli,
By nám to rozpověděli.

Co pan Hamburger mluvili,
Kteří tomu pochopili,*)
Ti se též mohou pomyslet
Že to jest přec jednou dobrá věc.

Já jsem též byl v Ratiboři
S fajrmany jak co hoří;
Tam se též žáden nestydí,
Hájí stavení i lidí.

Pomáhejte Kobeřice,
Přeberem' Stěpankovice;
Ti Stěpankovští mudřáci
Též chtějí mít' tu regraci.

Budem se rádi trápiti
By jsme mohli uhasiti;
Jak už budem ujištěni,
Že je oheň zahašený,

Dáme se vykulit bečku,
Včil se lekej žaludečku;
Jak se v sobě uhasíme,
Ku špricovni poklidíme.

Horlivý dopisovatel »Kat. Novin« z Chřenovic v říjnu r. 1899, zaslal do redakce dosti zdařilou básničku, opěvující podzim.

Zavanul vítr v jeseni,
a volal ptáčkům v zelení:
»Přestaňte, ptáčci, hudbu hrát,
matička země již chce spát.«

Ptáčkové v písni ustali,
v dalekou pouť se chystali,
letěli celou krajinou
k stromům i květům s novinou:

Matička země již chce spať,
však ostrý vítr bude vať;
ochraňte matku milenou,
až k spánku skloní hlavu svou!

Zašuměl vichor stromovím,
záhonem zavál květovým;
tu listy k zemi padaly,
pokrývku teplou spřádaly.

Květinky klesly v kyprý mech,
by matku hřál jich vonný dech;
samotné ptáče na boři,
ku spaní tiše švitoří.

XI.

O kroji.

Z národního kroje zůstaly na Prusku větší zbytky než na rak. Opavsku; na prajské aspoň uzříte ještě některé stařence karkulu aneb cizmní čapku na hlavě, též nedotrhané kusy jiného oděvu na těle, kdežto u nás jen Klimkovsku uvidíte bílý kaptur. — Stařečkům též něco zbylo ze starých dob, hlavně kožichy a pláště, ty by bylo škoda tak ledabylo odložiti.

Kroj pruských Čechů málo se lišil a liší od kroje rak. Slezanů, vždyť jsou jedna krev, jeden kmen, a to sousedící, avšak rozdíl nějaký přece pozorovati: pruský jest jednodušší a řásnější, zvláště u ženského pohlaví. Jsi-li delší dobu ve Slezsku, poznáš každou pruskou venkovanku, když objeví se v Opavě neb jinde; nosí širší sukně, jiný volnější oděv a vlasy v lelících spletené jí splývají po zádech.

O slavnosti Porciunkuli — dne 2 srpna — kdy na tisíce poutníků z pr. Slezska až od Ratiboře putuje do Opavy, ptal jsem se známého našeho »stryka«, odkud jsou to lidé?

»To su Prajzi«, ochotně odpověděl, »tych každy pozna, bo choďu nezřízeni a taci rozplazeni, proto na ně pokřikujem: »Hanys, kup si šmyzlu, hop do vody.« O čapkach a kašketech povědamy, že su z porosteneho, a že nosu rozběhle kolače na hlavach.«

*) Mluvil německy a my všichni neznáme.

Ze Prusové oplácejí »přemenka« »císarokům«, možno si mysliti.

Pro zachování památky popíši pruské kroje dle vypravování starců a stařen a vlastního pozorování zbylých kusů, jichž část přechovávám. Kamkoli jsem za hranicemi zavítal, ochotou důst. pp. farářův umožněno mi bylo, že mohl jsem popatřiti na krojové trosky. —

Kroj mužský.

Stařeček z Bohuslavic, narozený r. 1814., vypravoval mi, že nosil »*čapku pohlavkovou*«, koženou »s premkem« tak dlouho, až

Nynější kroj lidu českého v Pruském Slezsku. (Rodina z Koutů.)

ji dotrhal. Bohatší měli vydrové, hodně vysoké baranice, k nimž vzadu byl přišit liščí ocas, sáhající až do polovice zad. Taková čapka stála čtyry rýnské »měnice«, t. j. 24 českých.*) V létě brali na hlavu v Bohuslavicích klobouky s velikou střechou, zrobené ze sprosté vlny. Ženichové a družbové zdobili o veselích hlavy cylindry neb tvrdými klobouky.

Sudický »burmistr« nosíval prý klobouk, nachýlený k jednomu uchu. Muži zahalovali krk ponejvíce černými šátky. Tváře pečlivě holili, týž zvyk do dneška, mimo řídké výjimky, zachováván.

»*Galaty*« bez »šliza« (rozporku) rozpínaly se na bocích rovno s kapsami; spodek nohavic u některých mužů ukrýval se ve vysokých botách, druhým sáhaly až na podpadky. Rozporky boční sluly »buntky«. Galaty sáhající až po kolena, zapínaly se

*) Jeden český po německu »Böhm« = 10 fen = 6 kr.

»přaskou či šnolkou«, pod nimi nosil málo kdo spodňáky. Bílé punčochy zakrývaly o slavnostech lýtka až ku přasce. U galat převládala tmavá barva; byly buď plátěné, sukenné aneb kožané.

»*Košula*« plátěná, dlouhá, zavazovala se vzadu v týle, na zádech měla rozporek.

Vestu »*bruslek*« zvanou, šili krejčí z jednoho kusu z látek světlé barvy. Kolem bočních kapes bylo zříti vyšívky, zeleným hedvábím pořízené. Brusleky zapínaly se »bumbíky«; v zadku byly opatřeny »šostečkami« (nábory).

Stařenka z Vodky v Pruském Slezsku ve starším úboru.

»*Flanerka, franela*« hotovila se nejčastěji z modrého sukna a šla až po pás; její stojací límec byl rovno s koutky úst. Na její přední části byly přišity dvě řady knoflíkův, a vzadu jen šest, a to tři a tři. Flanerkám říkali někde »grytky«.

Nejpodstatnějšími částkami mužských »oblečků« byly pláště a kožuchy.

Staří chlapi zakrývali se »*huněmi*« i do kostela, později teprve nastala nová moda: modré pláště oblékati napřed s krátkým a pak dlouhým graglem, Čím byl delší límec, tím byl »okázalejší«, poučoval mne stařeček z Kobeřic.

Kožuchy šili »kučníři« ze »skurek« (kožíí), a to buď krátké neb dlouhé. Krátké lemovali psí kožíí a opatřovali stojacími límci,

ale ne příliš vysokými; dlouhé kožuchy u bočních kapes měly přišité knoflíky.

»*Kacáb, cípák*« byl neobrovnaný kožich, tak jak byl donesen od kučníře. Slul »cípák«, protože cípy, nohy od kožíš, nebyly odřezány. V cípácích chodilo se ve všední den, chudobní, nemající lepšího, chodili v nich i v neděli a ve svátek. Chlapi zapínali cípáky dřevěnými »kneblíky«; límec stojací zroben byl z červeného psa.

Manželé z Vodky v novějším kroji.

»*Okruhlý kožuch*« byl potažen suknem a splýval až po kolena; stojací límec šil se z černé kočky, zapínal se knoflíky jen do polovice. Vzadu byl rozříznut a ozdoben dvěma knoflíky. Za jízdy na koni bylo třeba knoflíky rozepjati.

Názvy částek nynějšího kroje podobného, nyní všeobecně užívaného, jsou: buty, fusekle, spodňaky, galaty, košula (někde posud, na př. v Chřenovicích vzadu zavazovaná), vesta, jakla, kytla, (kabát) kožuch, kašket, baranica, čapka, klobuk.

Kroj ženský.

Ženský úbor jest ozdobnější mužského; u mužů zřídka kdy pozorovati vyšívky, stříbrné a zlaté ozdoby; u žen ano. Vyšívání zříti na karkulích, čapkách, bílých zástěrách, fortuších, zápasnicích,

šátkách do rukou, povijanech a jednotlivých částkách košil. Z vyšívaných předmětů zaujímají prvé místo karkule a zástěry na hlavu.

»*Karkule*«, *kaptur*, (V. Petrovice) *kapla* (Branice) jsou čepečky bílé, jež vdané ženy nosívaly za tepla na hlavách; posud je ještě viděti kolem Vel. Petrovic a sem tam u stařenek. Karkula

Vdaná Slezanka v kroji z pozdější doby.

ovroubena jest »tkanicemi« (čipky); ku hlavě přidržuje ji jeden aneb dva rázy složené »šnury«, 5—7 cm. široké, z jejichž konců vzadu v tyle vázala se »kyča či maša« se dvěma křídloma, zvanými »putliny«. Šnury navlékly se buď do karkule vzadu aneb se toliko na ni bez navlečení přivinovaly. Kolem Petrovic jest ta

část karkule, jež zakrývá uši, delší, podobajíc se uším, z nichž na prsy spadaly šnury asi 20 cm. dlouhé.

Nejozdobnějším jest na karkuli prostředek, dýnko, zahalující vrchol hlavy, neboť jest rozmanitě buď vyšito, buď zlatem vybíjeno, buď skleněnými barevnými kuličkami aneb kovovými patáčky poseto. Karkule zlatem »vybíjané« nosily bohaté ženy na veliké svátky, veselí, křtiny, úvody, muziky; chudší braly na tytéž slavnosti nepravým zlatem a skleněnými kuličkami okrášlené, jinak v obyčejné dni nosily karkule holé, nevyšívané.

Jak podotčeno, dýnko karkule bylo vyšíváno. Vyšívání to provedeno v celém kruhu aneb v kruhu, jehož spodní část seseknuta, a to nitmi na bílém lněném aneb později bavlněném plátně.

Co se dotýká vzorků, či jak na Slovácku praví, »formiček«, dlužno rozeznávati starší geometrické ornamenty a ozdoby z pozdějších dob, napodobeniny to přírody. Nejobyčejnější geometrický ornament jest kruh, hvězda, kolem nichž vinou se podobné okrasy.

Někdy jest na karkuli až sedm stejných ozdob, z nichž jedna jest uprostřed a kolem ní ostatní.

Z přírodních napodobenin nejčastěji vyskýtají se: jablíčko, sluněčko, luční kopretina, chrpa, sedmikrása; květiny složeny bývají v kytici, jež ve středu karkule umístěna. Část karkule, mezi vyšíváním a tkanicemi 5—10 cm. široká, jest obyčejně hladká, někdy nějakým květem posetá: jen spodek její přiléhající k uším, nezakrytý šňurami, byl vyšíván, protože očím byl patrný. Podle šířky této části dělily se karkule na obyčejné a vysoké, u nichž byla část nadčelná širší, by se pod ní uložiti mohly vlasy, spletené »kolca«. Při obyčejných karkulích umísťovaly se vlasy zčesané do zadu a zamotané »do drdola« pod kyčou. Vysoké karkule nosily na jih od Opary, též v některých osadách pruských, na př. ve Vodce.

Vyšívky na karkulích jsou rozličné ceny, podle toho, pocházejí-li od dovedné čili méně dovedné švadleny. Slezanky nevyšívaly si karkul samy, nýbrž kupovaly je v městech ve »sklepích«, pro něž pracovaly švadleny z dědin; aneb zrovna od »švaček«

Karkule byly odznakem vdaných, a to od čepení v krčmě. Po »jidlech« odebrali se svatební hosté do hospody, kdež starosvatky sňaly nevěstě vínek, rozpletly vlasy, pak zapletly, jak nosily vdané, a po té na hlavu posadily karkulu, zpívajíce:

»Ach Bože, muj Bože, co to za proměna!
za věnek zeleny bila karkulena.
Včera's měla z ruži věněc,
a dneska maš bily čepec« atd.

Konečně odevzdaly nevěstu ženichovi, často řeknuvše: »Tu maš robu s karkulum.«

Cena lepších karkul byla 2—3 zl., zlatem vybíjaných 10—12 zl. Karkule žehlily na dřevěné lidské hlavě »biglarky«, berouce od jedné po 3 groších.

Na zimu nosily ženy »*čapky*« či »*futrmyce*«, jež někde posud viděti. Čapky tyto jsou uvnitř kožené, okraj jest kožešinový, »kralik« zvaný, sivé barvy, za okrajem přišity jsou stříbrné aneb

zlaté »borty«, aneb ozdoby z kovu jiného; na prostředku pak jsou vyšity kovovými nitmi rozličné okrasy aneb prostředek bývá holý, z červeného, černého, namodralého sametu. Z čapky pod krkem visely dlouhé hedbávné, pestrobarevné šnury, 20—25 cm. dlouhé; též v tyle ze šňůr z téže látky udělána byla veliká kyča, ve které, by lépe držela, strčeny dráty. Konce této kyče visely hluboko na záda. Čapek užívaly jak vdané, tak svobodné, a to jen o největších slavnostech. Taková »zlatá čapka« byla za 30 až 40 zl., ba i dražší. Při pohřbích nosívaly černé čapky. Objednávaly se z větších měst; v Hlučínsku obyčejně z Vídně. Zimních čapek čím dále tím více ubývá; jednak je sbírají pro paramentní spolek v Ratiboři, kamž z jediného Oldřišova na 30 jich zasláno, jednak je kupují židé za 5—6 zl., aby s nimi prováděli další výhodnější obchody.

Místo čapek začaly na hlavách nositi šatky, vázané vzadu, jejich konce pokrývala rameoa. (Viz obraz.)

Ženy i svobodné děvuchy nosily před čapkami vyšívané zástěry, jejichž konce vázaly se v tyle. Vyšívky zástěr jsou bílé, někdy žluté.

Z dalších pokrývek ženského těla jmenujeme: ubrusy, servety, turecké šátky, purperky, haderky (Branice). Poslední nosí se křížem složené přes prsy.

V bílých »servetech či ubrusích« chodí roby posud na pohřby ve Štěpánkovicích

Košule byly krátké, ušité z hrubého konopného plátna; *spodnice* rovněž taková. Sukním pravily *mezilanky, mezalunky,* a *kamlotky* či *platěnice* (Branice); mezilanky byly na všddní den, kamlotkami odívaly se v neděle a svátky. Barva posledních byla: ohnivá, růžová, cukrová, brunatá dýmová, hnědá, olivová, zelenavá. Na sukních visely z předu *zápasnice* a *fortuchy,* opatřené na zadu kyčkou s dlouhými konci.

»*Brusleky*« (kordule) vynikaly pestrými barvami; zadní část u parádních vyšívána byla i zlatem. Na bruslek oblékaly *grytky, špenzry a špenzerky*, jež dosahovaly až k límcům kamlotek neb mezilanek. Na prajské nedělaly velkého rozdílu mezi grytkou a špenzrem. Špenzry jsou dvojího druhu, a to »pukaté« a »špenzerky«. Prvnější poznáme podle rukávů, hodně vatou vycpaných a na ramenou značně vyvýšených; druhé jsou bez vaty. Špenzerky vyvinuly se z pukatých špenzrů; nastala nová moda, vata z rukávů se vybírala, rukávy se súžily — povstala špencerka.

»*Pančuchy*« se kupovaly, obouvaly ve svátky; nohy pokrývaly *střejiky*.

Nevěsty chodily na »slub« po černo, někde braly k černému šatu bílý fortuch. V Kobeřicích, Křenovicích nevěstu spletly »na obalku« t. j. zavinuly vlasy do kruhu, prázdný prostředek zakryla veliká kyčka, kolem níž byly tři věnce zelené. Věnce pletly se z myrty, některé měly zrobené z papíru. Věnec musil býti »zasloužený«. Pak se nevěsty oděly do brunaté kamlotky, na níž byl bílý fortuch, do špenzru pukatého, a na krk a prsy přiložily bílon šatku vyšívanou. Fortuchy byly holé.

V Branici a Boboluskách, která šla za nevěstu, obula na bílé punčochy zelené střeviky, opásala zelenou platenicí sukni z hedbávĺ, a bílý fortuch, oblekla zelený špenzr s bílými květy. Na hlavu vsadila si »věnec« zelony z mertynu« z myrty, v němž zapletena bílá kvítka. V ruce nesla růženec, šatku a modlitební knihy.

V Kobeřicích starosvatky, t. j. zazvané vdané ženy zapletly si vlasy »v pucek«, na hlavu vsadily kaptur s pentlemi až po zem jdoucími, dále oblékly špenzr, kamlotku. Nyní berou »*jakle*«, »*kacamajky*« hedbávné, atlasové, kažmírové, ozdobené »plisejem a krausem«, »fortuch« a »leknice«.

XII.

Z domácí lékárničky pruského lidu.

Domácí lékárnička zásobena bývá hojnými léky a recepty; vybéreme z ní zajímavější.

Když dítě »*vřid lame*«, vezmi něco ze šatů, jež matka měla při slubu, přikryj je, a dítě uzdraví. Proti vředu užívají též vředové zeliny, bílé cibule

Od »*krče*« pomáhají mandlové »krapky« z jeleního rohu olejek a jalovcové krapky.

»*Pisneš-li se*« hrubě, kostivalem si ulevuj.

Na »*vysnašení*« žaludku vař si trnkový květ aneb bílý ščudlek (jetel).

Nemocné *oči* třeba vymáčeti chebzovým odvarem aneb na obočí přiložiti zelenou petrušku (petržel); dobré jest též mazati je medem aneb na noc klásti lipové listy.

Slyšíš-li málo, máš-li nemocné uši, vař chebz a páru pouštěj papírovou trubkou do uší. Když v uších bolí, v hlavě odbírá, upotřeb kafru a hromotřesku.

Růže jest »zradlivá« nemoc. Mimo míšky naplněné moukou a kafrem, přikládej ztuchlé hadry, nakuřuj ji planými růžičkami aneb kuř růžový tabák.

»*Koltun*« jest kolikerý, obyčejně se jeví slepenými vlasy či svalky. Léčí se koltunovou zelinou, podobnou žebříčku, též turánkem, divokým vínem, kvačkami, žlutými mečíky, vršky Panny Mariej V Hlučíně na Bílou sobotu, jak zazní v kostele »gloria«, a zvony na věži se rozezvučí, stříhají koltuny. Ostříhané svalky zavážou do šatky, přidají k nim rohlík a peníze a položí někde uzelek. Kdo uzelek zvedne, rozváže, dostane koltuna, a nemocný jest ho zbaven.

Šalvěj se vaří na vyplachování nemocného *krku*.

Proti *zápalu plic* užívala se zápasnice, naplněná teplým kravincem.

Seberou-li někoho v kostele »*drkotky*« čili je-li »*uřeknut*«, ať se okamžitě přetře šatkou, vyjde z kostela, obejde jej třikrát, napije se čersvé vody a řekne: »Uzdrav mě vodičko čista, ktera jsi od Pana Krista«.

Kaním mlékem (mleč) se léčí *vraní oka;* mohou se také vypalovati kolenky slamovými neb se na ně přikládá darovaná suchá sliva.

Máš-li *»slaćenku«* (žloutenku), zavěs mrkev do komína a dřej se do smoly; neb zrob si z česněkových zrn růženec a nos na krku.

Na *rány* se přikládá hubáň (houba).

»Zlé koutky« se vytírají obrubou jakékoli šatky tak dlouho, až se ztratí.

Máš-li *»modrou boličku«* na noze aneb kde jinde, uvař ušových vršků do odvaru přilij studené vody, koupej boličku a zbavíš se jí.

Trpí-li někdo *»fusakem«*, t. j nemůže-li se schýliti, ať vleze pod lože. Jiný ať rozpálí železo a je ukazuje nemocnému, fusák prý se lekne a strachem uprchne. Též je dobrý terpentinový neb mýdlový »flaster«.

Postřel jest taká nemoc, že z údů vylézají rozmanité kostky, šnurky, klubka, hnůj. Hojí se rychle, když se vystřelí na prázdno kolem rány. Je-li postřel na noze, jde se pod komín, nemocný vyzvedne nemocnou nohu na stolek (židli) a druhý vystřelí z pistole pod nohou. Za šest neděl nemocný prý se počne uzdravovati.

O I *lunzocha* (souchotin) a *pšinky* (zimnice) jest celá lékárna medicin, jichž i jinde se užívá.

Ořechové listí jest od *»svrbenia«*.

Zelnice a slanin užívej proti *bolení hlavy;* též průškvorec zapuzuje horečku.

Bedrník vytahuje *teplotu* a robí větry; též krvavník má podobné účinky.

Slez jest prospěšný na *spuchlinu* a *rozřezaninu;* kopřivy vytahují *zlou krev.*

Jařab je na *barvení medicin.*

Nemocnému neprodávej medu, dej z lásky zadarmo, jinak ti umrou včely.

Časem hodlám o lékárně slezské šíře se rozepsati, proto omezuji se pouze na uvedené.

Obsah.

Strana

Úvod 3
I. Stručný dějepisný přehled země Opavské 5
II. Národnosť 6
III. Stav národnosti české v Pruském Opavsku od r. 1742.—1873. . . . 15
IV. Stav národnosti české v Pruském Opavsku od r. 1873. až do nynější doby 20
V. Náboženství a mravnosť 27
VI. Církevní rok — obyčeje a pověry 35
VII. Veselí, křtiny, pohřeb 49
VIII. Školství 55
IX. Lid v domácnosti, obci a zemi 65
X. Bajky, písně, taneční popěvky 74
XI. O kroji 83
XII. Z domácí lékárničky pruského lidu 90

DD 491 .S48 V9 1900 C.1
Cechove v pruskem Slezsku.
Stanford University Libraries
3 6105 037 994 865

DD
491
S48V9
1900

Stanford University Lib
Stanford, Californi

Return this book on or before dat